

© Видавництво «Місіонер», 2006

Єпископам, священикам і дияконам, монахам і монахиням та всім віруючим мирянам

ПОКЛИКАННЯ І МІСІЯ МИРЯН

CHRISTIFIDELES LAICI

ПІСЛЯСИНОДАЛЬНЕ АПОСТОЛЬСЬКЕ ПОВЧАННЯ

СВЯТІШОГО ОТЦЯ ІВАНА ПАВЛА ІІ

ВИДАВНИЦТВО «МІСІОНЕР»

ЛЬВІВ – 2006

ISBN 966-658-071-3

© Видавництво «Місіонер», 2006

1. ВСТУП

Миряни (*christifideles laici*), – “покликання і місія яких у Церкві та у світі двадцять років після II Ватиканського Собору” були темою Синоду Єпископів 1987 року, – належать до Божого народу, змальованого у Євангелії Матея у притчі про робітників виноградника: “Царство Небесне подібне до чоловіка-господаря, який рано-вранці вийшов найняти робітників у свій виноградник. Домовившись із ними по динарію денно, послав їх у свій виноградник” (Мт. 20, 1-2).

Євангельська притча відкриває перед нашими очима безмежний виноградник Господа та множество людей, чоловіків і жінок, покликаних Богом та посланих там працювати. Виноградник – це цілий світ, котрий, згідно з наміром Отця, повинен бути змінений з огляду на остаточний прихід Божого Царства.

2. “ІДІТЬ І ВИ У МІЙ ВИНОГРАДНИК”

“А коли вийшов, близько третьої години побачив інших, що бездільно стояли на ринку. Він же їм сказав: “Ідіть і ви у мій виноградник” (Мт. 20, 3-4).

З того далекого дня заклик Ісуса Христа “Ідіть і ви у мій виноградник” продовжує лунає у ході історії: він звернений до кожної людини, яка приходить у цей світ.

У наш час, коли, завдяки II Ватиканському Собору, відновилося дихання Духа П’ятидесятниці, Церква дістала більш живе усвідомлення своєї місіонерської природи та ще раз прислухалась до голосу Господа, який посилає її у світ як “вселенське таїнство спасіння”¹ (Універсальний сакрамент спасіння).

Ідіть і ви. Цей заклик стосується не тільки єпископів, священників, монахів та монахинь, а й усіх віруючих мирян, котрих Бог особисто покликав і ввірив їм місію у Церкві та у світі. Святий Григорій Великий згадує про це у своїй проповіді, так коментуючи притчу про робітників у винограднику: “Подивіться, дорогі браття, як ви живете, і впевніться, чи ви вже стали робітниками Господа. Кожен з вас повинен оцінити те, що він робить, і переконатися, чи вже працює у Божому винограднику”².

Особливо Собор, зі своєю багатою науковою, духовною та пастирською спадщиною, відкрив як ніколи нові і блискучі сторінки з приводу природи, гідності, духовності, місії та відповідальності віруючих мирян. ***I Соборні Отці***, повторюючи за Ісусом Христом, ***покликали усіх віруючих мирян, чоловіків і жінок***, працювати у Його винограднику: “Святий Собор в ім’я Господа закликає усіх мирян щиро, від усієї душі та усього серця відгукнутися на спонукання Святого Духа та на зов Христа, котрий продовжує їх наполегливо кликати. Молодь повинна вважати цей заклик зверненим особисто до себе та прийняти його з запалом та великодушністю. Бо сам Господь через Святий Синод ще раз запрошує усіх мирян тісно об’єднатися з Ним і, відчувши своїм все те, що належить до Нього (див. Флп. 2, 3), приєднатися до Його спасенної місії; Він знову посилає їх у кожне місто та у кожний куток землі, де має явитися Сам” (див. Лк. 10, 1)³.

Ідіть і ви у мій виноградник. Ці слова ще раз духовно відізвилися під час святкування ***Синоду Єпископів***, що відбувся у Римі з 1-го по 30-те жовтня 1987 року. Йдучи

шляхом, вказаним Собором, та відкриваючись світлу особистого та спільного досвіду усієї Церкви, збагачені попередніми Синодами, Отці особливим розгорнутим методом розглянули питання місії мирян у Церкві та у світі.

Серед учасників цієї асамблеї, без сумніву, були й компетентні віруючі миряни, чоловіки та жінки, які зробили свій цінний внесок в роботу Синоду, що й було всенародно визнане у заключній проповіді: “Висловлюємо подяку за те, що під час Синоду ми могли не тільки радіти з присутності мирян (слухачів та слухачок), але й також вислухати під час синодальних дискусій голоси віруючих, запрошених з різних країн. Це дозволило нам скористатися з їх досвіду, порад, підказок, зроджених любов’ю до спільної справи”⁴.

Звертаючись до післясинодального періоду, Отці ствердили, що Дух безперервно продовжував омолоджувати Церкву, викликаючи у багатьох мирян нові сили святості й активності. Про це, наприклад, свідчать: новий стиль співробітництва між священиками, монашеством та віруючими мирянами, активна участь у літургії, проголошенні Божого Слова та катехизму, доручення мирянам багатьох завдань, швидке поширення груп, асоціацій та рухів духовності, більш широка та значима участь жінок у житті церкви та розвитку суспільства.

У той же час Синод відзначив труднощі та небезпеки, котрих не бракувало на післясоборному шляху мирян. Особливо треба пригадати дві спокуси, перед якими вони не завжди могли стриматися: спокуса настільки глибокого зацікавлення церковними послугами та дорученнями, яка часто приводила до занедбання певної відповідальності у професійному, суспільному, економічному, культурному та політичному житті, і спокуса узаконення недопустимого відділення віри від життя, прийняття Євангелія – від конкретних дій у різних тимчасових земних дійсностях.

Під час своєї роботи Синод постійно звертався до II-го Ватиканського Собору, навчання якого про мирян через двадцять років виявилось надзвичайно актуальним, а часами навіть на диво пророчим. Таке навчання в змозі висвітлити та дати відповіді на багато нових сучасних проблем. В дійсності, виклик, прийнятий синодальними Отцями, полягав на виборі конкретних шляхів, котрі б дозволили перетворити блискучу соборну теорію мирян у “практику” справжнього життя Церкви. Деякі проблеми, зважаючи на їх певну “новизну”, принаймні у хронологічному відношенні, можна назвати післясоборними, їм теж Святі Отці під час дискусій та обдумувань слушно надали особливої уваги. Серед цих проблем варто пригадати ті, що стосуються церковних організацій та послуг, які є або можуть бути довірені мирянам; поширення та зростання нових “рухів” поряд з іншими мирськими об’єднаннями; місця і ролі жінки як у церкві, так і у суспільстві.

Наприкінці своєї сумлінної, компетентної та великодушної праці синодальні Отці висловили мені свої побажання разом з проханням у необхідний момент дати Вселенській Церкві вирішальний документ стосовно віруючих мирян⁵.

Це післясинодальне апостольське повчання має на меті оцінити все багатство синодальних праць, від “*Основ*” до “*Знарядь праці*”, від вступної доповіді до виступів окремих єпископів і мирян та до завершальної доповіді після пленарних дискусій, від

обговорень та виступів робочих груп до внесення пропозицій і останнього **Звернення**. Тому даний документ не відірваний від Синоду, а є його невід'ємною частиною, плодом колегіальної праці, кінцевому результату якого сприяв внесок Ради Генерального секретаріату Синоду та самого Секретаріату.

Метою цього напоумлення є спроба викликати та оживити усвідомлення дару і відповідальності усіх мирян та кожного особисто у причастності та місії Церкви.

3. НАСУЩНІ ПОТРЕБИ СВІТУ: ЧОМУ ЦІЛИЙ ДЕНЬ СТОЇТЕ БЕЗДІЯЛЬНО?

Основним значенням цього Синоду, а значить, найціннішим та найбажанішим його плодом, є **прийняття віруючими християнами – мирянами заклик Христу до праці у Його винограднику**, до того, щоб взяти **живу**, свідому та відповідальну участь у місії Церкви **у цей чудовий і водночас драматичний період історії** на порозі третього тисячоліття.

Нові ситуації, як церковні, так і суспільні, економічні, політичні та культурні, з особливою силою сьогодні вимагають активності віруючих. Пасивність, котра завжди була неприйнятною, у наш час стає ще більшою виною. **Ніхто не може залишатися бездіяльним.**

Повернімося знову до Євангельської притчі: “Близько одинадцятої вийшовши, стрінув інших, що стояли, і сказав їм: “Чого тут увесь день стоїте?” Кажуть йому: “Бо ніхто не найняв нас”. Сказав їм: “Ідіть і ви в виноградник” (Мт. 20, 6-7).

Немає місця бездіяльності, бо так багато праці чекає на усіх у винограднику Господа. “Господар дому” з більшою силою повторює своє запрошення: “Ідіть і ви в виноградник”.

Без сумніву, голос Господа відлунюється у глибині душі кожного християнина, який через віру та таїнства християнського втаємничення став подібним до Ісуса Христа, зробився живим членом Церкви та активним діячем її місії. Той же голос лунає також у історичних подіях Церкви та людства, як про це пригадує нам Собор: “Божий люд, віруючи в те, що його провадить Дух Господа, який виповнює Всесвіт, у подіях, потребах та прагненнях, котрими живе разом з іншими людьми нашої доби, намагається пізнати справжні знаки присутності і намірів Бога. Бо віра все пояснює у новому світлі та відкриває Божі задуми стосовно головного покликання людини, і тому приводить розум до справжніх гуманних рішень”⁶.

Тому треба відверто подивитися на цей наш світ, зі всіма його цінностями і проблемами, неспокоєм та надіями, досягненнями і поразками; світ, економічне, суспільне, політичне та культурне становище якого є труднощами і проблемами, набагато важчими від описаних собором у Апостольській Конституції **“Радість і надія”**⁷. **Саме він** є тим виноградником, **тим** полем, де віруючі миряни покликані виконати свою місію. Ісус хоче, щоб вони, як усі Його учні, стали сіллю землі та світлом світу (див. Мт. 5, 13-14). Але яким же є **справжнє обличчя** “землі” та “світу”, “сіллю” та “світлом” котрих повинні бути християни?

Сучасний світ характеризується великою різноманітністю ситуацій і проблем, які підлягають щораз швидшим змінам. Тому необхідно застерегтися від поспішних узагальнень та спрощень. Тим не менше, можна зауважити *певні тенденції, характерні для сучасного суспільства*. Як на євангельському полі проростають разом бур'ян та добре зерно, так і в історії – щоденному театрі часто суперечливої людської свободи, часами тісно переплетені, існують поряд добро і зло, безправ'я та справедливість, розпач і надія.

4. Секуляризм та потреба у релігії

Як можна не думати про безнастанне поширення *релігійної байдужості та атеїзму* у їх різноманітних формах, а особливо у, можливо, найбільш поширеній сьогодні формі *секуляризму*? Одурманена чудовими досягненнями безперервного науково-технічного прогресу та, насамперед, зачарована найдавнішою, але завжди новою спокусою зрівнятися з Богом (див. Бут. 3, 5) шляхом використання безмежної свободи, людина рубає у своєму серці релігійні корені: забуває Бога, стверджуючи, що Він не має у її житті ніякого значення, відштовхує Його, поклоняючись найрізноманітнішим “ідолам”.

Сучасне явище секуляризму є насправді серйозною проблемою, яка стосується не окремих осіб, але й, певним чином, цілих спільнот, про що було сказано на Соборі: “Значна частина підростаючого покоління практично відступає від релігії”⁸. Я сам неодноразово згадував про явище дехристиянізації, яке вражає народи древньої християнської традиції й кличе до нової невідкладної євангелізації.

І все ж *прагнення та потреба в релігії* не можуть повністю погаснути. Совість кожної людини, яка має сміливість поставити перед собою найістотніші запитання стосовно людського існування, а особливо про суть життя, страждань та смерті, повинна відповісти словами правди, що на увесь голос заявив святий Августин: “Ти створив нас для себе, Господи, й наше серце неспокійне аж до тієї миті, поки не спочине у Тобі”⁹. Таким чином, й сучасний світ дає все більш ширші та живіші свідчення відкритості та духовного й позасвідомого бачення життя, відновлення релігійного пошуку, повернення до поняття святості та до молитви, потреби бути вільними у визнанні Імені Господа.

5. Людська істота: розтоптана та звеличена гідність

Задумаймося також над численними зловживаннями, яким підлягає сьогодні людська істота. Якщо людина не визнається й не є любимою у своїй гідності живого образу Бога (див. Бут. 1, 26), вона підлягає найбільш принизливим і несправедливим формам “опредметнення”, яке робить з неї нещасного невірника, когось сильнішого. Цей “сильніший” може називатися по-різному: ідеологія, економічна влада, нелюдська політична система, наукова технократія, агресивність засобів інформації. І знову ми знаходимося перед багатьма людьми, нашими братами і сестрами, яких, з вини надзвичайної байдужості, а навіть явної несправедливості певних громадських законів, позбавляють основних прав: на життя та його недоторканість, дах над головою та

працю, сім'ю і свідоме продовження роду, участь у суспільному й політичному житті, свободу совісті і віросповідання.

Хто в стані злічити ненароджених дітей, яких позбавили життя у лоні їх матерів; дітей покинутих і тих, над якими знущаються їх же власні батьки; дітей, що ростуть без любові та належної опіки. У деяких країнах маси людей не мають житла і праці, бракує речей першої необхідності для того, аби вести життя, гідне людини, або, принаймні, мати елементарні побутові вигоди. Жахливі скупчення убогості і злиднів, як фізичних, так і моральних, стали вже звичними на околицях великих метрополій, які смертельно вражають цілі групи людей.

Але *святість особи* не може щезнути, як часто б вона не була погорджена й гвалтована, бо, маючи за основу Бога Творця й Отця, вона проявляється завжди і знову.

Саме звідси випливає все ширше розповсюдження та все сильніше ствердження *суті особистої гідності кожної людської істоти*. Добродійний струм проходить і охоплює усі народи землі, котрі щораз більше усвідомлюють собі людську гідність, а, значить, гідність не “речі” чи “предмета”, яким можна користуватися, а завжди і винятково “підмета”, обдарованого свідомістю і свободою, котрий покликаний до відповідального життя у суспільстві та історії й підпорядкований духовним і релігійним цінностям.

Якось було сказано, що наша доба є добою “гуманізмів”. Деякі з них, опираючись на атеїстичні і секулярні основи, парадоксальним чином приводять до приниження та знищення людини; інші ж, безмежно перебільшуючи, роблять з неї справжнє ідолопоклонство; є, нарешті, й такі, котрі правдиво визнають велич та убожество людини, виявляючи, підтримуючи й розвиваючи свою гідність вповні.

Виявом та плодом цих гуманістичних течій є зростаюча потреба участі, яка, безсумнівно, становить одну з характерних рис сучасного людства, справжній “знак часу”, що стає чимраз зрілішим у різних сферах та напрямках, і, насамперед, у жіночому середовищі й серед молоді, та у напрямку не тільки сімейного і шкільного життя, але й життя культурного, економічного, суспільного і політичного. Сопричастя та, в якійсь мірі, створення нової гуманістичної культури стало вимогою одночасно загальною та особистою¹⁰.

6. Конфліктність і мир

Не можемо, нарешті, не згадати іншого типового для сучасного людства явища, яким є *конфліктність*. Постійні конфлікти, як ніколи раніше, глибоко й неустанно вражають та підточують сучасний світ. Це явище, надзвичайно різноманітне у своїх проявах, відрізняється від слушного плюралізму ідей та починів й виявляється у злочасному протиріччі людей, груп, категорій, націй та блоків країн. Ці протиріччя набувають форм насильства, тероризму, війни. Сучасне людство, бажаючи доказати свою всесильність, ще раз, але тепер у безмежно більшому масштабі, повторює нерозумний досвід Вавилонської вежі (див. Бут. 11, 1-9), що, проте, викликає боротьбу, роз'єднання та гніт. Таким чином, людська родина пошматована і глибоко занепокоєна.

З іншого боку, ніщо не в стані зламати прагнення окремих осіб та цілих народів до безцінного добра *миру* у справедливості. Євангельське благословення “Блаженні миротворці” (Мт. 5, 9) знаходить серед людей нашої доби нове, глибоке відлуння: цілі народи сьогодні живуть, страждають та працюють задля миру. Щораз більше людей та їх угруповань вибирають шлях *сопричастя* у житті суспільства, щоб реалізувати прагнення миру. На цьому шляху ми зустрічаємо багатьох віруючих мирян, які активно, усім серцем, беруть участь у суспільній та політичній сферах як інституцій, так і добровільних організацій, допомагаючи останнім.

7. ІСУС ХРИСТОС – НАДІЯ ЛЮДСТВА

Ось воно, це безмежне й сумне поле, яке простирається перед робітниками, посланими “господарем” працювати у його винограднику.

Це поле діяльності Церкви, нас усіх: пастирів і вірних, священників, монашества та мирян. Згадані тут ситуації стосуються безпосередньо Церкви; зумовлюючи її діяльність, вони, проте, не підпорядковують її собі, а тим більше, не перемагають, бо Святий Дух, душа Церкви, підтримує її місію.

Церква знає, що усі зусилля людства спрямовані на єдність та активність, незважаючи на труднощі, відсталість та суперечності, викликані людською слабкістю, гріхом та злом, знаходять певну відповідь у діяннях Ісуса Христа, Спасителя людини та всього світу.

Церква знає, що Христос послав її як “знак і знаряддя внутрішнього єднання з Богом та єдності всього людського роду”¹¹.

Тому, незважаючи на ніщо, людство може й повинно надіятися. Живе Євангеліє у особі *самого Ісуса Христа є радісною “новиною”*, яку Церква щоденно проголошує й засвідчує усім людям.

У цьому проголошенні та у цьому свідченні миряни виконують своєрідну та незамінну роль, бо через них Христова Церква присутня у найрізноманітніших сферах життя як знак і джерело надії та любові.

ГІДНІСТЬ ВІРНИХ У ЦЕРКВІ-ТАЙНІ

8. ТАЄМНИЦЯ ВІНОГРАДНИКА

Образ виноградника вживається у Біблії різними способами та у різних значеннях: особливо ж він служить для вираження “таємниці Божого люду”. У цій більш глибокій перспективі вірні не тільки робітники, які працюють у винограднику, але й є частиною його самого: “Я виноградина, ви – гілки” (Ів. 15, 5), – говорить Ісус.

Уже в Старому Завіті пророки використовують образ виноградника як символ вибраного народу. Ізраїль є виноградником Господа, його творінням, радістю його серця: “Я насадив тебе, як виноградину добірну” (Єр. 2, 21); “Мати твоя була, немов та виноградина, посаджена над водою. Вона була плодюча, повногалузна – з-за вод великих” (Єр. 19, 10); “У любого мого був виноградник на родючій схилі. Він розкопав його, очистив від каміння й насадив у ньому лозу добірну ...” (Іс. 5, 1-2).

Ісус повертається до символу виноградника для виявлення деяких аспектів Божого Царства: “Один чоловік насадив виноградник, обвів його муром, видовбав виноток, збудував башту, винайняв його виноградарям і від’їхав на чужину” (Мр. 12, 1; див. Мт. 21, 28).

Заглиблюючись з Йоаном-євангелистом у “таємницю виноградника” відкриваємо, що він символізує і показує не тільки Божий люд, але й самого Ісуса. Він є стовбуром, а ми, його учні, гілками; Він є “справжньою лозою”, яка дає життя своїм гілкам (див. Ів. 15, 1).

II Ватиканський Собор, згадуючи різні біблійні сюжети, які пояснюють тайну Церкви, ще раз звертає увагу на образ лози та гілок: “Христос є справжньою лозою, яка дає життя і родючість гілкам, тобто нам, що через Церкву існуємо у Ньому, а без Нього нічого не можемо учинити (Ів. 15, 1-5)”¹². А, отже, сама Церква є євангельським виноградником. Є “таємницею”, бо любов і життя Отця, Сина і Святого Духа – це повністю ширий дар для тих, хто народився з Духа і води (див. Ів. 3, 5) й був покликаний до пережиття та вияву (місія) єдності самого Бога: “І визнаєте того дня, що я в моєму Отці, і що ви в мені, а я в вас”, – говорить Ісус (Ів. 14, 20).

Тепер тільки у таємниці Церкви, як у таємниці єдності, виявляються “ідентичність” мирян, їх справжня гідність. І тільки у цій гідності можна визначити їх покликання та їх місію у Церкві та у світі.

9. ХТО ТАКІ МИРЯНИ?

Соборні Отці слушно ствердили, що покликання та місія мирян вимагають конкретного визначення, котре необхідно визначити на основі аналізу повчань II Ватиканського Собору, у світлі як недавніх документів Учительського уряду, так і досвіду самого життя Церкви, якою керує Святий Дух¹³.

У своїй відповіді на запитання “Хто такі миряни?” Собор, відрізняючись від попередніх, більшістю негативних визначень, відкрився однозначно позитивному баченню і переконливо ствердив, що “вони є повноправними членами Церкви та її таємниці й обдарованими особливим покликанням”, метою якого значною мірою є “пошук Божого Царства, займаючись земними справами та керуючи ними згідно Божій ідеї”¹⁴. “Під іменем мирян, – як пише Конституція “Світло народів”, – ми розуміємо усіх вірних християн, за винятком членів святого чину та ченців, установлених правом Церкви, вірних християн, котрі, будучи втіленими у Христа шляхом хрищення і ставшими Людом Божим, а також учасниками священницького, пророцького і царського уряду, в окремий спосіб здійснюють у Церкві та у світі властиву всьому християнському народові місію”¹⁵.

Уже Пій XII говорив: “Вірні, а точніше миряни, займають місце у передових рядах Церкви; для них Церква становить життєвий принцип людського суспільства. Тому вони, і насамперед вони, все більш чітко повинні усвідомлювати собі не тільки свою приналежність до Церкви, але й те, що самі є Церквою, тобто спільнотою вірних на землі під проводом Папи та Єпископів, поєднаними з ним. Вони є Церквою ...”¹⁶.

За біблійним образом виноградника, вірні, як і всі інші члени Церкви, є гілками, що проростають з Христа, правдивої виноградної лози, який дає їм життя.

Втілення у Христа через віру та тайни християнського втаємничення є для людини початком її нового християнського стану, який веде її до таємниці Церкви, формує її духовне “обличчя”, лежить в основі усіх покликань і динамізму християнського життя мирян. У Ісусі Христі, померлому й воскреслому, охрищений стає “новим сотворінням” (Гал. 6, 15; 2 Кор. 5, 17), очищеним від гріха та оживленим благодаттю.

У зв’язку з цим, прагнучи змалювати “постать” мирянина, ми насамперед повинні зрозуміти суть таємничого багатства, яким Бог через Святий хрест обдаровує християнина.

10. ХРИЩЕННЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА НОВИНА

Ми не перебільшуємо, говорячи, що метою всього існування мирянина є пізнання корінної християнської новини, яка походить від Хрищення, таїнства віри, для того, щоб виконати свої обов’язки згідно з отриманим від Бога покликанням. Розгляньмо тепер зблизька і більш конкретно три основні аспекти тієї християнської новини, котрі допоможуть нам визначити “постать” мирянина: Хрищення відроджує нас до життя Божих дітей, єднає нас з Ісусом Христом та Його Тілом, яким є Церква, намащує нас у Святому Дусі, творяючи з нас духовну святиню.

11. Сини у Сині

Пригадаймо, що Ісус каже Никодимові: “Істинно, істинно кажу тобі: “Коли хтось не вродиться з води та Духа, не спроможен увійти у Царство Боже” (Ів. 3, 5). Бо святе Хрищення є новим народженням, відродженням.

Саме цей аспект християнського дару має на увазі апостол Петро, коли проказує урочисті слова: “Благословен Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, що у своєму великому милосерді віродив нас до живої надії через воскресіння Ісуса Христа з мертвих, до спадщини, яка не може ні зотліти, ні заплямитися, ні зів’янути” (1 Пт 1, 3-4). І називає християнами тих, які були “віроджені наново не з тлінного насіння, а з нетлінного: словом Божим живим і вічним” (1 Пт. 1, 23).

Через святе Хрищення ми стаємо Божими дітьми у Його Єдинородному Сині Ісусі Христі. Кожен християнин, омийтий водою зі святого джерела, чує голос, який колись звучав над берегами ріки Йордан: “Ти – мій Син любий, тебе я вподобав” (Лк. 3, 22), й розуміє тоді, що приєднався до улюбленого Сина, стаючи сам усиновленим (див. Гал. 4, 4-7) та братом Ісуса. Таким чином, історія кожної людини доповнюється вічним задумом Отця: “Тих наперед призначив, щоб були подібні до образу Сина його, щоб він був первородний між багатьма братами” (Рим. 8, 29).

Це Святий Дух дає охрищеним статус синів Божих, а одночасно робить їх членами Ісусового тіла. Святий Павло говорить про це християнам з Коринту: “Усі-бо ми християлися в одному дусі, щоб бути одним тілом” (1 Кор. 12, 13); а тому він може сказати мирянам: “Ви ж – Христове тіло, і члени кожний зокрема” (1 Кор. 12, 27); “А що ви сини, Бог послав у ваші серця Духа Сина свого” (Гал. 4, 6; див. Рим. 8, 15-16).

12. Єдине тіло у Христі

Як віроджені “сини у Сині”, охрищені стають, як навчає Флорентійський Собор, “членами Христа і членами тіла Церкви”¹⁷.

Хрищення означає і спричиняє таємниче, але справжнє втілення у розп’яте і славне тіло Ісуса. Через цю тайну Ісус заглиблює людину у свою смерть, щоб воскреснути разом з нею (див. Рим. 6, 3-5), звільняє її від “людини старої”, щоб перетворити у “людину нову”, тобто в саму себе: “Всі-бо ви, – говорить святий Павло, – що у Христа християлися, у Христа одягнулися” (Гал. 3, 27; див. Еф. 4, 22-24; Кол. 3, 9-10). Звідси випливає, що “ми – одне в Христі тіло, кожен один одному член” (Рм 12, 5).

У словах Павла ми знаходимо справжнє відлуння науки самого Ісуса, який виявив таємниче єднання своїх учнів з собою та поміж ними як образ та продовження тієї таємничої єдності, котра єднає Отця з Сином і Сина з Отцем любов’ю у Святому Дусі (див. Йо. 17, 21). Ту саму єдність має на увазі Ісус, змальовуючи образ виноградини і гілок: “Я – виноградина, ви – гілки” (Ів. 15, 5); образ, котрий проливає світло не тільки на глибокий зв’язок учнів з Ісусом, але й на життєву єдність серед самих учнів, паростків однієї лози.

13. Живі і святі храми Духа

До іншої символіки вдається апостол Петро, коли порівнює охрищених з “живим камінням”, які на Христові, “камені наріжнім”, “будують духовний дім” (1 Пт. 2, 5). Образ підводить нас до нового аспекту християнської новини, яка знаходить своє вираження у словах II Ватиканського Собору: “Охрищені ... через віродження та єднання зі Святим Духом посвячуються будівництву духовного дому”¹⁸.

Святий Дух “намашує” охрищеного, ставить на ньому свою невитравну печать (див. 2 Кор. 1, 21-22) і робить його духовним домом, тобто наповнює його святою присутністю Бога завдяки єднанню та уподібненню до Ісуса Христа.

Через це “духовне” єднання християнин може повторити слова Ісуса: “Господній Дух на мені, бо він мене помазав. Послав мене нести добру новину бідним, звіщати полоненим визволення, сліпим прозріння, випустити пригноблених на волю, оповістити рік Господній сприятливий” (Лк. 4, 18-19; див. Іс. 61, 1-2). Так, через хрищення і миропомазання охрищений бере участь у місії самого Ісуса Христа, Месії і Спасителя.

14. УЧАСТЬ МИРЯН У СВЯЩЕНИЦЬКОМУ, ПРОРОЦЬКОМУ ТА ЦАРСЬКОМУ УРЯДІ ІСУСА ХРИСТА

Звертаючись до охрищених як до “новонароджених дітей”, апостол Петро пише: “Приступіть до нього, каменя живого, людьми відкинутого, а Богом вибраного, дорогого. А й самі віддайтеся, мов живе каміння, щоб з нього збудувати духовний дім, на святе священство, щоб приносити духовні жертви, приємні Богові, через Ісуса Христа... Ви ж – рід вибраний, царське священство, народ святий, люд, придбаний на те, щоб звістувати похвали того, хто вас покликав з темряви у дивне світло...” (1 Пт. 2, 4-5, 9).

Ось перед нами новий аспект благодаті та гідності хрищення: миряни властивим їм чином беруть участь у потрійному уряді Христа – священницькому, пророчому та царському. Усвідомлення цього факту завжди було присутнє у живій традиції Церкви, про що, між іншим, свідчить коментар святого Августина до 26 Псалма: Давид “був намащений царем. Тоді намащували тільки царів і священників. Дві особи представляли єдиного царя і священника, Христа, і назва “Христос” походить від слова “хризма”, ще значить миро. Але не тільки намащується наша голова, але і тіло, тобто усі ми... Тому миропомазання стосується усіх християн, в той час, як у період Старого Завіту належало тільки двом особам. Отже, з цього випливає, що ми є тілом Христа, будучи помазані у Ньому миром і будучи Христом, бо певним чином голова і тіло у своїй повноті творять Христа”¹⁹.

Вірний навчанням II Ватиканського Собору²⁰, з самого початку моєї папської служби, я хотів піднести священницьку, пророцьку та царську гідність усього Господнього люду, промовляючи: “Той, народжений від Діви Марії, син теслі – як вважалося – Син Бога живого, як визнав Петро, прийшов, щоб дати нам усім, зробити з нас “царство священників”. II Ватиканський Собор пригадав нам таємницю тієї влади. Місія Ісуса-священника, вчителя-пророка, царя продовжується у Церкві. Усі, весь Божий Люд є учасником цієї потрійної місії”²¹.

Цим напоумленням миряни ще раз запрошуюються перечитати, розважити й сприйняти з розумом та любов’ю багате й плідне навчання Собору на тему їх потрійної участі у справі Христа²². Постараємося коротко викласти основні елементи цього навчання.

Миряни є членами священницького уряду, для якого Ісус пішов на хрест й постійно жертвує собою у Євхаристії на славу Отцеві та для спасіння людства. Втілені у Ісусі Христі, охрищені єднаються з Ним та з Його жертвою у пожертвуванні себе самих та своєї діяльності (див. Рим. 12, 1-2). Говорячи про мирян, Собор каже: “Усі їх учинки, молитви та апостольські починання, подружнє та сімейне життя, щоденна праця, відпочинок духу і тіла, якщо виконуються у Дусі, а й навіть прикrostі життя, якщо здійснюються терпляче, стають духовними жертвами, милими Богові через Ісуса Христа (див. 1 Пт 2, 5); ці жертви приносяться побожно Отцеві під час тайни Євхаристії разом з жертвою Господнього тіла. Так само й миряни, як побожні діячі-шанувальники Бога, посвячують Йому і самий світ”²³.

Участь у пророцькому уряді Христа, “котрий свідоцтвом життя та силою слова проголосив Боже Царство”²⁴, робить їх здатними й зобов’язує мирян прийняти у вірі Євангелію й проголосити її словом та ділами, сміло й відважно розкриваючи будь-які прояви зла. З’єднані з Христом, “великим пророком” (Лк. 7, 16), й установлені у Святому Дусі “свідками” воскреслого Ісуса, миряни беруть участь також у надприродній суті віри Церкви, яка “не може у ній помилитися”²⁵, як і в ласці слова (див. Ді. 2, 17-18; Од. 19, 10). Вони повинні дбати про те, щоб новина і сила Євангелії виявилась в їхньому щоденному житті, житті сім’ї й суспільства, як і терпляче та сміливо виражати серед протиріч теперішнього часу свою надію у майбутню славу “також і через форми світського життя”²⁶.

Через свою приналежність до Христа, Господа і Володаря всесвіту, миряни беруть участь у Його царському уряді й покликані ним на службу Божому Царству й його поширенню в історії. Вони живуть християнським царством насамперед через духовну боротьбу, щоб перемогти у самих собі панування гріха (див. Рим. 6, 12), а також шляхом жертвування себе служінню у милосерді та справедливості самому Ісусові, присутньому у всіх своїх братах, а насамперед найменших (див. Мт. 25, 40).

Але миряни передовсім покликані для того, щоб повернути сотворінню його попередню цінність. Вони, піддаючи сотворене правдивому добру людини шляхом діяльності, що опирається на житті милосердя, беруть участь у здійсненні тієї влади, з якою воскреслий Ісус притягає до себе усі речі й підчиняє їх, як і самого себе, Отцеві так, що Бог є у нас усіх (див. Ів. 12, 32; 1 Кор. 15, 18).

Участь мирян у потрійному уряді Христа – Священника, Пророка й Володаря – починається з Миропомазання, розвивається у Євхаристії й знаходить у ній свою реалізацію й міцну підтримку. Ця участь є дарована окремим мирянам, які становлять єдине Господнє тіло. Бо Ісус збагачує своїми дарами Церкву, як власне тіло й свою наречену. Таким чином, окремі люди беруть участь у потрійному уряді Христа як члени Церкви, як виразно вчить апостол Петро, називаючи охрищених людей “родом вибраним, царським священством, народом святим, людом, придбаним Богом” (1 Пт. 2, 9). Участь мирян у потрійному уряді Христа, саме тому, що вона впливає з приналежності до церковної спільноти, повинна жити й реалізуватися у спільноті й для спільноти. Святий Августин каже: “Так, як ми називаємо усіх, з огляду на містичне

миро, помазанцями, називаємо їх усіх також священиками, бо вони є членами одного священика”²⁷.

15. МИРЯНИ ТА ЇХ СВІТСЬКИЙ ХАРАКТЕР

Християнська новина є основою і званням рівності усіх охрищених у Христі, усіх членів Божого Народу; “спільною є гідність членів, яка впливає з їх відродження у Христі, спільна є ласка синів, спільне покликання до досконалості, одне спасіння, одна надія і неподільна любов”²⁸. У силі спільної гідності мирянин є співвідповідальний, разом зі священиками, монахами і монахинями, за місію Церкви.

Але впливаюча з хрищення, спільна для всіх гідність набуває у мирян певної специфічної риси, яка відрізняє їх, але не відділяючи від священика, монаха чи монахині. Згідно з визначенням II Ватиканського Собору, “специфічною особливістю мирян є їхній світський характер”²⁹.

А щоб вповні відповідним специфічним способом зрозуміти церковну ситуацію світської людини, необхідно поглибити богословське значення “світського характеру” у світлі спасенного наміру Бога й таємниці Церкви.

Церква, як говорить Павло VI, “має справжній світський вимір, тісно пов’язаний з її природою та місією, котрий впливає з таємниці Втіленого Слова і різними способами реалізується у житті членів Церкви”³⁰.

Насправді, Церква хоч і не від світу, живе у світі (див. Ів. 17, 16) і продовжує – згідно з отриманим дорученням – в ньому спасенну місію Ісуса Христа, котра, “маючи, за своєю природою, спасіння людей, обіймає також відновлення усього дочасного порядку”³¹.

Звичайно, усі члени Церкви є учасниками її світського виміру; але участь ця є надзвичайно різною. Особливо у випадку мирян вона відзначається, з точки зору реалізації та виконаної функції, певною, – за словами Собору, – “специфічною особливістю”. Ця особливість визначається вираженням “світського характеру”³².

Насправді Собор описує світський стан мирян насамперед як місце, у якому долинає до них заклик Бога: “Там їх Бог кличе”³³. Це місце відзначається певним динамізмом: миряни “живуть ... у світі, тобто серед усіх разом і окремих справ і обов’язків світу, та у звичайних умовах родинного і суспільного життя, з яких немов виткане їх існування”³⁴. У тому світі вони ведуть нормальне життя, вчаться, працюють, підтримують між собою різні контакти: товариські, суспільні, трудові, культурні і т. д. Собор трактує їх стан не як звичайний факт, зовнішній й залежний від середовища, а як реальність, яка досягає своєї повної суті у Ісусі Христі³⁵. Навіть більше, стверджує, що саме Втілене Слово “забажало бути учасником людського суспільства. Ісус ... освятив людські зв’язки, насамперед родинні, з яких повстають суспільні відносини. Забажав вести життя ремісника, властиве для його часу й краю”³⁶.

Таким чином, “світ” стає полем і знаряддям мирян у реалізації їх християнського покликання, бо сам він призначений для того, щоб прославляти Бога в Христі. Лише тепер Собор може вказати на характерну і специфічну суть заклику, який Бог адресує мирянам. Отже, не повинні вони залишати позицію, яку займають у світі. “Нехай кожний, брати, – говорить апостол Павло, – перед Богом залишиться у стані, в якому був покликаний” (1 Кор. 7, 24). Хрищення не відриває мирян від світу, а лише довіряє їм покликання, котре саме в світі, всередині повинно здійснитися, “якщо там їх Бог кличе, щоб, виконуючи властивим їм способом завдання, скеровані євангелійним духом, спричинилися до відкриття Христа іншим, особливо свідченням свого життя та сьайвом віри, надії та любові”³⁷. Отже, факт буття й діяльності у світі має для мирян значення не тільки антропологічне й соціологічне, але, особливо, теологічне й церковне. Бо вони, живучи у світі, чують голос Бога, котрий оголошує їм свій план та особливе покликання “шукати Божого Царства, займаючись Божими справами й керуючи ними згідно Божому задуму”³⁸.

У цій саме перспективі Соборні Отці ствердили: “Світський характер мирян є не тільки поняттям суспільним, але передовсім богословським. Його можна зрозуміти тільки у світлі творчої та спасаючої діяльності Бога, котрий довірив світ людям, щоб вони брали участь у справі створення, звільнялися з-під влади гріха й самі прагнули до святості чи то через вибір целібату, чи подружжя і родинне життя, трудове, а також різноманітні форми суспільної діяльності”³⁹.

Церковний статус мирян корінним способом окреслюється його християнською новизною, а з іншого боку має світський характер⁴⁰.

Євангельські образи солі, світла і розчини, які відносяться до всіх без винятку учнів Ісуса, по відношенню до мирян набувають свого власного значення. Ці знаменно важливі образи є такими, бо говорять не тільки про надзвичайне закорінення та повну участь мирян на Землі, але й насамперед про новизну й оригінальність цього закорінення, а також причетності та оригінальності до поширення спасаючої Євангелії.

16. ПОКЛИКАНІ ДО СВЯТОСТІ

Гідність католиків-мирян відкривається перед нами вповні, коли ми звертаємось до першого й основного покликання, яке Отець у Ісусі Христі й через Святого Духа звертає до кожного з них: покликання до святості, тобто до вдосконалення у любові. Святий є найяскравішим свідком отриманої гідності: бути учнем Христа.

Стосовно універсального покликання до святості, II Ватиканський Собор висловився надзвичайно чітко. Можна сказати, що саме це було головною справою, котру даний Собор, покликаний до євангельського відновлення християнського життя, вручив усім синам і дочкам Церкви⁴¹. Покликання до святості не є звичайним моральним наказом, а неминучою вимогою таємниці Церкви, бо вона є вибраним виноградником, завдяки якому паростки живуть і живляться святою, освячуючою лімфою самого Ісуса Христа. Вона є містичним тілом, а її члени беруть участь у тій же святості Глави, яким є Ісус, є улюбленою нареченою Ісуса Господа, за котру Він видав самого себе, щоб її освятити (див. Еф. 5, 25). Дух, який освятив людську природу Ісуса

у дівочому лоні Марії (див. Лк. 1, 35), є тим же Духом, який живе і діє в Церкві, передаючи їй святість Божого Сина, що став чоловіком.

Сьогодні, як ніколи, необхідно, аби усі християни стали на шлях євангельського відновлення, щиро приймаючи апостольську спонуку “бути святими у своєму житті” (1 Пт. 1, 15). На цій важливій необхідності через двадцять років після Собору наголосив надзвичайний Собор 1985 року: “Оскільки Церква є таємницею у Христі, вона повинна вважатися знаком та засобом святості... Впродовж усієї історії Церкви, у найважчих обставинах, Святі завжди були джерелом та початком відновлення. Тому сьогодні ми маємо надзвичайну потребу в Святих, про яких повинні благодіти Бога”⁴².

Усі люди Церкви, будучи її членами, отримують і беруть участь у загальному покликанні до святості. Повноправно й нарівні зі всіма іншими членами Церкви покликані до святості й миряни: “Усі вірні кожного стану й рівня є покликаними до повноти християнського життя і до вдосконалення любові”⁴³; “Усі християни заохочуються й зобов’язуються прагнути до святості та вдосконалення власного стану”⁴⁴.

Покликання до святості починається з Хрищення й відновлюється у інших таїнствах, а особливо у Євхаристії. Християни, зодягнені у Ісуса Христа й наповнені Його Духом, є “святими”, а значить уповноваженими і зобов’язаними до того, щоб святість свого “існування” втілити у святість усіх своїх “дій”. Апостол Павло невтомно говорить усім християнам жити так, “як це личить Святим” (Еф. 5, 3).

Життя згідно Духа, плодом якого є освячення (див. Рим. 6, 22; Гал. 5, 22), викликає та вимагає від усіх та від кожного охрищеного наслідувати Ісуса Христа через прийняття Його благословення, вислухання та розважання Його слів, через свідому та активну участь у літургійному та sacramentalному житті Церкви, через особисту, сімейну і спільну молитву, прагнучи справедливості, даруючи любов в усіх життєвих обставинах та допомагаючи братам, особливо меншим, бідним і тим, які страждають.

17. Освячайтеся у світі

Покликання мирян до святості означає заклик до життя за Духом, яке полягає у їх проникненні в сучасне життя та у активній діяльності в земних справах. Апостол ще раз нагадує: “І все, що б ви тільки робили й говорили, – все чиніть в ім’я Господа Ісуса, дякуючи Богові Отцеві через нього” (Кол. 3, 17). Застосовуючи ці слова до мирян, Собор однозначно стверджує: “Ані сімейні турботи, ані інші світські справи не повинні залишатися поза сферою духовного життя”⁴⁵. А Синодальні отці говорять: “Величезне значення має єдність життя мирян як тих, які повинні прагнути до святості у звичайних умовах професійного та суспільного життя. Тому у відповіді на своє покликання вони повинні трактувати щоденні заняття як можливість для зближення з Богом, для виконання Його волі, а також для служіння іншим людям, ведучи їх до єднання з Богом у Христі”⁴⁶.

Покликання до святості миряни повинні розуміти й переживати не тільки як вимогу і категоричний обов’язок, а “швидше як виразний знак безмежної любові Отця, котрий

відродив їх до святості власного життя. У такому розумінні покликання є істотним і невід’ємним складником нового життя, отриманого разом з хрищенням, а тому основним елементом їх гідності. У той же час, покликання до святості глибоко пов’язане з місією та відповідальністю, дорученими мирянам у Церкві та світі. Важливим є вже саме переживання святості, яке випливає з участі у житті святої Церкви і є першим і основним вкладом у будівництво самої Церкви як “єдності Святих”. Осяяний вірою погляд радіє прегарній картині багатьох мирян, чоловіків та жінок, котрі саме у щоденному житті і діяльності, часто непомічені або й незрозумілі, чужі для великих цього світу, але близькі улюбленому їх Отцеві, є невтомними працівниками Господнього виноградника, покірними, але міцними силою Божої ласки митцями росту Божого царства в історії.

Святість, окрім того, є основним припущенням та незамінною умовою для здійснення місії Церкви. Саме святість Церкви є таємничим джерелом і непомильною мірою апостольської творчої діяльності та місійного запалу. Церква, обрана Ісусом, тільки тоді стає плідною Матір’ю у Дусі, коли віддається Христовій любові й сама відповідає на неї.

Повернімося ще раз до біблійного образу виноградника. Розквіт і ріст пагонів залежить від того, як міцно сидять вони у виноградному кущі. “Як неспроможна гілка сама з себе плоду принести, якщо не перебуватиме вона на виноградині, ось так і ви, якщо не перебуватимете в мені... Хто перебуває в мені, а я в ньому, – той плід приносить щедро. Без мене ж ви нічого чинити не можете” (Ів. 15, 4-5).

Варто тут ще раз нагадати, що під час Синоду відбулася урочиста беатифікація та канонізація кількох мирян: чоловіків і жінок, у яких увесь Божий Народ, а особливо миряни, можуть знайти нові зразки святості і нове свідчення героїчних чеснот, прожитих у звичайних умовах людського життя. Як сказали Синодальні отці: “Місцеві Церкви, а особливо молоді, повинні, керуючись належною увагою, розпізнавати серед своїх членів тих чоловіків і жінок, котрі у вказаних умовах (у щоденному житті чи у сім’ї) принесли свідчення святості і можуть бути прикладом для інших, з наступною пропозицією – при виконаних умовах – їх беатифікації та канонізації”⁴⁷.

На закінчення цих розважань, призначених для визначення стану, в якому миряни-католики живуть у Церкві, проситься на уста знаменита пересторога святого Лева Великого: “*Agnosce, o Christiane, dignitatem tuam*” (“Пізнай, християне, твою гідність”)⁴⁸. Так само перестерігає св. Максим, єпископ Туринський, помазаних у святому Хрищенні: “Уважайте на честь, яку ви дістали у цій таємниці!”⁴⁹. Усі охрищені повинні вислухати ще раз слова св. Августина: “Радіймо і приносимо подяку: ми стали не тільки християнами, але й Христом... Здивовані і радісні: ми стали Христом!”⁵⁰.

Християнська гідність, джерело рівності усіх членів Церкви, є гарантією та силою розвитку єднання і братерства, й одночасно – таємницею і силою апостольського і місійного динамізму мирян. Ця гідність зобов’язувальна, гідність робітників, покликаних Господом працювати у Його винограднику: “На усіх мирянах, – говорить

Собор, – лежить радісний обов'язок праці для того, щоб Божий план спасіння щораз більше поширювався на усіх людей усіх часів та усієї землі”⁵¹.

УСІ ГІЛКИ ОДНІЄЇ ВИНОГРАДНОЇ ЛОЗИ

УЧАСТЬ МИРЯН У ЖИТТІ ЦЕРКВИ-СПІЛЬНОТИ

18. ТАЄМНИЦЯ ЦЕРКВИ-СПІЛЬНОТИ

Давайте ще раз послухаємо слова Ісуса: “Я – виноградина правдива, а мій Отець – виноградар... У мені перебувайте, а я – у вас!” (Ів. 5, 1.4).

Ці прості слова відкривають нам таємницю, яка єднає Ісуса та Його учнів, Христа і охрищених. Їх єднання живе й оживляє, яке приводить до того, що християни не належать собі, а лиш Христові, так як гілки, що проростають із стовбура.

Єдність Сина з Отцем у Святому Дусі є зразком, джерелом і метою єдності християн з Ісусом. З'єднані з Сином у любові Святого Духа, християни, разом з тим, поєднані з Отцем.

А Ісус продовжує: “Я виноградина, ви – гілки” (Ів. 15, 5). З єдності християн з Ісусом випливає єдність між самими християнами, бо всі вони є гілками однієї виноградної лози, тобто самого Христа. У цій братерській єдності Ісус вказує на дивовижне відбиття та таємничу участь у любові, котра поєднує в одне Отця, Сина і Святого Духа. І про цю єдність просить у своїй молитві: “Щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоб і вони були в нас об'єднані, щоб світ увірував, що ти мене послав” (Ів. 17, 21).

Отож, саме та єдність і становить таємницю Церкви, як пригадує нам II Ватиканський Собор, цитуючи слова св. Кипріяна: “уся Церква є, як народ, з'єднаний у єднанні Отця, Сина і Святого Духа”⁵². З таємницею Спільноти-Церкви пов'язані слова Павлового привітання, котрі ми звикли чути на початку Літургійної відправи з уст священника: “Благодать Господа Ісуса Христа й любов Бога і причастя Святого Духа з усіма вами!” (2 Кор. 13, 13).

У попередньому розділі ми намагалися змалювати “постать” мирянина з точки зору його гідності. Тепер же ми повинні замислитися над його місією та відповідальністю у Церкві та у світі. Але справжнє розуміння цих понять є можливим тільки у безпосередньому відношенні до живого контексту Церкви-єднання.

19. Собор та еклезіологія єднання

Ми знаходимося перед головною ідеєю науки Церкви про себе саму, запропоновану на II Ватиканському Соборі, про що нам пригадав надзвичайний Собор 1985 р., який відбувся 20 років після Собору: “Еклезіологія єдності є центральною й головною ідеєю у документах Собору”. Поняття койнонії – єднання, що опирається на Святе Письмо, було у стародавній Церкві і продовжує і сьогодні бути у Східних Церквах великою честю. Тому II Ватиканський Собор зробив багато для того, щоб Церква була виразно зрозумілою як “єднання”, і більш конкретно, як “єднання”, втаєне в життя.

Що ж означає багате на зміст слово “єднання”? Основний його зміст стосується єднання з Богом через Ісуса Христа у Святому Дусі. Це єднання знаходиться у Божому слові та святих тайнах. Хрищення є воротами і основою єднання у Церкві; Євхаристія – джерелом і вершиною усього християнського життя (див. Світло народів, 11). “Єднання” з тілом Христа в Євхаристії означає й приводить до тісного єднання усіх вірних у Ісусовому тілі, тобто у Церкві (див. 1 Кор. 10, 16)”⁵³.

Незадовго після закінчення Собору Павло VI у своїй промові до вірних сказав: “Церква – це єднання. Яке значення має поняття “єднання” у даному випадку? Відповідь на це питання треба шукати у катехизмі, у параграфі, де йдеться про “sanctorum communio” (спілкування святих) єдність святих. Церква – це саме єднання святих. А єднання святих значить подвійну життєву участь: втілення християн у життя Христа та тієї ж любові серед усіх вірних, на цьому і тому світі. Єднання з Христом і у Христі і єднання серед християн у Церкві”⁵⁴.

На початку Соборних розважань над таємницею Церкви ми зустрічаємо ряд біблійних образів, через які Собор показує реальність Церкви-єднання у невід’ємному для неї вимірі єднання християн з Христом та їх взаємної єдності. Це образи вівчарні, отари, винограду, духовної будівлі та святого міста⁵⁵. Насамперед, образ тіла, взятий з Павлової науки, котрий багаторазово появляється на сторінках Собору, вражаючи своєю неповторною свіжістю”⁵⁶. У свою чергу Собор пояснює Церкву як Божий народ: “подобалося... Богові освячувати і визволяти людей не поодиначі та без будь-якого зв’язку між ними, а лиш хотів Він створити з них один народ, який пізнав би його у правді і свято би йому служив”⁵⁷. Уже у своїх перших рядках Конституція “Світло народів” надзвичайно чутливо розкриває суть цієї науки: “Церква є у Христі немов тайнством, тобто знаком і знаряддям внутрішнього єднання з Богом і єдності цілого людського роду”⁵⁸.

Так, реальність Церкви-єднання є невід’ємною частиною, займає центральне місце у “таємниці”, тобто у Божому плані спасіння людства. Саме тому церковна єдність не може бути правдиво пояснювана, якщо її розуміти тільки як соціологічну і психологічну реальність. Церква-єднання є “новим” народом, “месіянським” народом, у котрого головою є Христос... Долею цього народу є гідність і свобода синів Божих... Його правом є новий наказ любити так, як нас любить сам Ісус Христос ... Нарешті, його метою є Боже Царство... (І був він) встановлений Христом для єдності життя, любові і правди”⁵⁹. Вузли, які зв’язують одного з одним членів нового народу, – а ще раніше, з Христом, – не є кровними зв’язками, а зв’язками духовними, точніше, Святого Духа, котрі вони отримують під час Хрищення (див. Гал. 3, 1).

Той самий Дух, котрий завжди єднав єдину й неподільну Тройцю, котрий “у повні часу” (див. Гал. 4, 4) Божого Сина назавжди переодяг у людське тіло, той Дух у діях християнських поколінь є постійним і невичерпним джерелом у Церкві та у її єдності.

20. Органічна структура спільноти: різноманітність та взаємодоповнення

Церковна спільнота більш конкретно представляється “органічною” спільнотою, аналогічно живому й діючому тілу. Вона характеризується співіснуванням різноманітності та взаємодоповнення покликаних і умов життя, таємниць, харизми і відповідальності. Завдяки цій різноманітності та взаємодоповненню кожен мирянин знаходиться у зв’язку з усім тілом та приносить йому свій власний вклад.

Особливу увагу органічній єдності містичного тіла Христа приділяє апостол Павло. Його багате навчання ми можемо прочитати у синтезі Собору: Ісус Христос – читаємо ми в Конституції “Світло народів” – “наділяючи ... свого Духа, таємниче встановлює, як своє тіло, братів своїх, покликаних усіма людьми. У цьому тілі Христове життя поглиблюється у віруючих... Як усі численні члени людського тіла становлять одне тіло, так і вірні у Христі (див. 1 Кор. 12, 12). Також у будівництві Христового тіла існує різноманітність членів і функції. Одним є Святий Дух, котрий свої різноманітні дари розподіляє відповідно до свого багатства та потреб служби на користь Церкви (див. 1 Кор. 12, 1-11). Серед тих дарів на першому місці стоїть благодать Апостолів, поважати котрих сам Дух підпорядковує навіть людей, обдарованих надзвичайною харизмою (див. 1 Кор. 14). Той же Дух, своєю силою і внутрішнім єднанням своїх членів, викликає й сприяє любові серед вірних. А, отже, коли один з членів страждає, з ним страждають усі інші члени; коли ж один член зазнає пошани, разом з ним радіють усі інші (див. 1 Кор. 12, 26)⁶⁰.

Один і той же святий Дух завжди становить динамічну основу єднання і різноманітності Церкви і в Церкві. Читаємо далі у конституції “Світло народів”: “Щоб ми у ньому постійно відновлялися (див. Еф. 4, 23), дав Він нам свого Духа, котрий, будучи одним і тим же у Голові та у членах, так ціле тіло оживляє, єднає й рухає ним, що його діяльність святі Отці могли порівняти з функцією, яку у людському тілі виконує основа життя, тобто душа”⁶¹. У іншому місці Собор промовляє слова, особливо багаті на зміст і важливі для розуміння “органічності”, яка характеризує церковне єднання також під кутом зору її невинного зростання до досконалого єднання: “Дух живе у Церкві, а також у серцях вірних, як у святині (див. 1 Кор. 3, 16; 6, 19); у них промовляє і дає свідчення усиновлення (див. Гал. 4, 6; Рим. 8, 13-16; 26). Він веде Церкву до повної правди (див. Ів. 16, 13), єднає її у спільноті і у служінні, навчає і керує нею через різноманітні ієрархічні та харизматичні дари, прикрашає її своїми плодами (див. Еф. 4, 11-12; 1 Кор. 12, 4; Гал 5, 22). Силою Євангелії постійно відновляє Церкву й веде її до досконалої єдності зі своїм нареченим. Бо Дух і Обраниця говорять Ісусові Господові: Прийди! (див. Ап. 22, 17)”⁶².

Отже, церковне єднання є даром, великим даром Святого Духа. Миряни повинні приймати цей дар із вдячністю і впродовж усього життя підходити до нього з великим почуттям відповідальності. Конкретним виразом цього є їх участь у житті та післанництві Церкви, якій вони служать через різні та доповнюючі послуги і харизми.

“Католик-мирянин ніколи не може замкнутися у собі, духовно відділитися від спільноти, а мусить жити в невинному контакті з іншими, з міцним відчуттям братерських зв’язків, переповнений радістю, впливаючою з однакової гідності, та свідомий

спільної відповідальності за те, щоб великий скарб, отриманий у спадок, дав плоди. Господній Дух обдаровує мирянина, так як і інших охрищених, численними харизмами, заохочує до різних послуг і завдань, пригадує йому – так, як і пригадує іншим відносно нього – що все це, що його відрізняє, не є більшою гідністю, а лиш його специфікою, його доповнюючою здатністю служіння... І так харизми, уряди, функції і послуги католика-мирянина існують у спільноті і для спільноти. Вони є взаємодоповнюючим одне одного багатством, яке повинно служити добру усіх під мудрим керівництвом пастирів”⁶³.

21. СЛУЖБИ І ХАРИЗМИ – ДАРИ СВЯТОГО ДУХА ЦЕРКВИ

II Ватиканський Собор пояснює служби і харизми як дари Святого Духа, котрі служать розбудові Христового тіла і виконанню післанництва у світі⁶⁴. Той самий Дух, котрий керує Церквою, наділяє розмаїтими ієрархічними і харизматичними дарами усіх охрищених, закликаючи їх, кожен по-своєму, бути діяльними і взаємовідповідальними.

Задумаймося тепер над суттю служб і харизм у безпосередньому відношенні до мирян та їх участі у житті Церкви-спільноти.

Служіння, уряди та функції

Усі служіння, які існують та виконуються у Церкві, є різними формами участі у служінні Ісуса Христа, доброго Пастиря, котрий віддає життя за своїх овець (див. Ів. 10, 11), покійного слуги, котрий повністю приніс себе у жертву для спасіння усіх людей (див. Мр. 10, 45). Поділ урядів у апостольських Церквах чітко показаний у текстах св. Павла. У першому Листі до Коринтян він пише: “поставив Бог у Церкві: по-перше – апостолів, по-друге – пророків, по-третє – учителів” (1 Кор. 12, 28). А у Листі до Ефесян читаємо: “Кожному з нас дана благодать за мірою Христових дарів... І він сам настановив одних апостолами, інших – пророками, ще інших – євангелистами і пастирями, і вчителями для вдосконалення святих на діло служби, на будовання Христового тіла, аж поки ми всі не дійдемо до єдності в вірі й до повного спізнання Божого Сина, до звершеності мужа, до міри повного зросту повноти Христа” (Еф. 4, 7; 11-13; див. Рим. 12, 4-8). Ці, а також інші тексти Нового Завіту свідчать про численність та різноманітність як служінь, так і дарів та завдань, які існують у Церкві.

22. Служіння, що впливають зі свячень

У Церкві існують насамперед урядові служіння, тобто ті, котрі впливають з таїнства Священства. Бо Господь Ісус вибрав і встановив Апостолів зародком народу Нового Союзу і початком нової ієрархії ⁶⁵, доручаючи їм навчання усіх народів (див. Мт. 28, 19) та формування й керівництво священницьким людом. Місія Апостолів, котру Ісус Господь постійно вручає пастирям свого люду, є правдивою службою, котра у Святому Письмі значуще називається “дияконії”, тобто служінням, урядом. У безперервному апостольському наступництві священники у момент свячення отримують від Воскреслого Ісуса харизму Святого Духа, а разом з ним – владу і святу силу діяти у “особі Christi Capitis” (у особі Христа Голови)⁶⁶, щоб, оголошуючи Євангеліє і виконуючи святі таїнства, служити Церкві і єднати її у Святому Дусі.

Урядові служіння є благодаттю, і не тільки для тих, хто їх виконує, але, насамперед, для усієї Церкви. У них виявляється і втілюється той особливий вид участі у священстві Ісуса Христа, котрий відрізняється не тільки рівнем, але й самою суттю від участі, яку через Хрищення й Миропомазання беруть у ньому усі вірні. З іншого боку, як нагадує нам II Ватиканський Собор, урядове священство істотно спрямоване на послуги царського священства усіх вірних і йому підпорядковане⁶⁷.

Тому запевнення і ріст єдності у Церкві, особливо у рамках виконання різних та додаткових послуг, вимагає від пастирів, щоб вони трактували свій уряд не інакше, як служіння усьому Божому люду (див. Євр. 5, 1), а від мирян – визнання послуги священників за необхідний елемент свого життя і своєї участі у місії Церкви⁶⁸.

23. Послуги, уряди і функції мирян

Спасаючу місію Церкви у світі реалізують не тільки ті, які її виконують владою свячень, але й усі миряни, котрі через владу Хрищення і особливого покликання беруть участь – кожен у характерній для нього мірі – у священницькому, проповідницькому та царському уряді Христа.

Тому й пастирі повинні визнавати й підтримувати розвиток цих послуг, урядів і функцій, котрі, опираючись на основу таїнства Хрищення, а у багатьох випадках – і Подружжя, виконуються католиками-миряними.

У разі потреби пастирі, завжди керуючись добром Церкви та згідно із загальним правом, теж можуть доручати мирянам певні функції, котрі, хоч і, будучи пов'язаними з урядом пастиря, не вимагають свячень. У Кодексі Канонічного Права записано: “Там, де цього вимагає необхідність Церкви, при відсутності служителів, також і миряни, хоч і, не будучи читачами і прибічниками, можуть виконувати, заступаючи їх, деякі уряди, а саме: служіння слова, очолення літургійних молитв, уділення хрещення та роздавання Святої Євхаристії згідно з приписами права”⁶⁹.

Однак сам факт виконання цих завдань не робить мирянина пастирем, бо насправді не завдання встановлює уряд, а прийняття свячень. Тільки таїнство Священства приводить до того, що урядова послуга є особливою формою участі в уряді Христа Голови і Пастиря і в Його вічному священстві⁷⁰. До виконання деяких функцій для заступання пастиря безпосереднім і формальним способом уповноважує офіційне доручення, отримане від самого пастиря, а їх конкретна реалізація відбувається під керівництвом церковної влади⁷¹.

Останнє синодальне зібрання у всій широті показало знаменний образ ситуації Церкви у сфері послуг, урядів і функцій охрищених людей.

Отці активно оцінили апостольський вклад мирян, чоловіків і жінок у справу євангелізації, освячення й оживлення християнським духом дочасної реальності, а також їх щирю готовність замінити пастирів у виняткових ситуаціях та в умовах постійної на це потреби⁷².

Віднова літургії, впроваджена Собором, викликала оживлення у мирян усвідомлення їх ролі у виконанні та приготуванні літургійних функцій, а також привела до того, що вони з великим бажанням виконують пов'язані з цією роллю обов'язки. Бо Літургія є святим обрядом, який виконується не самим священником, а цілим зібранням вірних. Отже, цілком природним є те, що миряни можуть виконувати завдання, які не є виключно урядовою послугою⁷³. Наступний крок, тобто перехід мирян від фактичного виконання літургійних функцій до участі у голошенні Божого Слова і пастирській праці, відбувся спонтанно⁷⁴.

Але, разом з позитивними враженнями, не забракло на Синоді й критичних зауважень щодо тенденцій безкритичного використання терміну “служіння”, аж до помилки й часом до порівнювання звичайного та урядового священства, до недотримання певних церковних прав і норм, до довільного трактування поняття “заступництва”, до “клерикалізації” мирян. Зверталася також увага на ризик утворення у Церкві “де факто” окремої структури послуг, рівнозначної по відношенню до тієї, основа котрої лежить у тайні Священства.

Синодальні Отці висловили переконання, що для уникнення подібних ситуацій потрібно чітко й виразно, вдаючись до точної термінології⁷⁵, визначити єдність місії Церкви, у котрій беруть участь усі охрищені, та суттєву різницю між пастирським служінням, котре впливає з тайнства Священства, та іншим родом служінь, урядів і функцій, які виконуються у Церкві на підставі сили Хрищення і Миропомазання.

Отже, насамперед потрібно, щоб пастирі з найбільшим піклуванням навчали мирян тому, що довірені їм служіння, уряди і функції беруть свій початок у Хрищенні. Крім того, пастирі також повинні дбати про те, щоб не запроваджувати “виняткових ситуацій” чи “ситуацій необхідного заступництва” там, де на це немає об'єктивних підстав чи де цього можна уникнути, звертаючись до більш раціонального планування душпастирської праці.

Миряни можуть виконувати різноманітні служіння, уряди й функції у Літургії, голошенні віри і всередині пастирських структур Церкви, роблячи це у згоді зі своїм специфічним світським покликанням, котре відрізняється від покликання до урядового служіння. Про це нагадує повчання “*Evangelii nuntiandi*”, котре у значній мірі покликало мирян до різних форм співпраці у житті й евангелізаційній місії Церкви: “Поле, властивим для їх евангельської діяльності, є широка і дуже складна ділянка політики, суспільного життя, господарства; сфера культури, науки і мистецтва, міжнародних відносин, засобів мас-медіа; а також і інші види діяльності, особливо відкриті для евангелізації, такі, як любов, сім'я, виховання дітей та молоді, професійна праця, людські страждання. Чим більше буде мирян, натхненних духом евангелізації, що відповідатимуть за ці справи й будуть їм віддані, і чим компетентніше їх розвиватимуть, усвідомлюючи обов'язок використання усіх своїх християнських сил – котрі часто залишаються прихованими – тим більше ці справи будуть служити будівництву Божого Царства і спасінню у Ісусі Христі; нічого не втрачаючи і не жертвуючи людським коефіцієнтом”⁷⁶.

Синодальні Отці багато уваги присвятили урядам лекторату і аколїтату. Колись у Латинській Церкві ці уряди були тільки етапами на духовній дорозі до урядового священства; сьогодні, на підставі “*Motu proprio*” Павла VI “*Ministeria quaedam*” (15 серпня 1972 р.), вони мають власну автономію і постійність і можуть доручатися також і вірним, але винятково чоловікам. Такий стан речей знаходить своє підтвердження у новому Кодексі Канонічного права⁷⁷. Синодальні Отці висловили побажання, щоб “*Motu proprio Ministeria quaedam*” було переглянуте під кутом зору потреб місцевих Церков і щоб насамперед були вказані критерії, за якими повинні вибиратися миряни – кандидати для виконання окремих служінь”⁷⁸.

У зв’язку з цим була покликана до життя спеціальна комісія, метою котрої є не тільки виконання постулату Синодальних Отців, але, насамперед, проведення глибокого аналізу різних теологічних, літургійних, юридичних і пастирських проблем, пов’язаних з буйним розквітом доручених сьогодні мирянам служінь.

Поки комісія закінчить свою працю, усі Церкви, турбуючись про те, щоб церковна практика доручення мирянам певних служінь застосовувалася упорядкованим способом і приносила плоди, повинні суворо дотримуватися теологічних основ, про котрі йшлося, пам’ятаючи насамперед про суттєву різницю між урядовим священством і священством загальним, і, у зв’язку з цим, також між послугами, котрі впливають зі священницьких служінь, та тими, які є наслідком Хрищення і Миропомазання.

24. Харизми

Святий Дух, котрий довіряє Церкві-спільноті різні служіння, одночасно збагачує його особливими дарами і здібностями, котрі ми називаємо харизмами. Вони можуть приймати найрізноманітніші форми, як вираз абсолютної свободи Духа, який їх дає, так і як відповідь на різноманітні вимоги, які з’являються у діяльності Церкви. Про велику різноманітність цих дарів свідчать тексти Нового Завіту, котрі їх описують і класифікують: “Кожному дається виявлення Духа на спільну користь. Одному бо дається через Духа слово мудрості; іншому, згідно з тим самим Духом, слово знання; іншому віра у тому самому Дусі; іншому дар зцілення у тому єдиному Дусі; іншому сила творити чуда; іншому дар пророкування; іншому розпізнавання духів, іншому різні мови, іншому ж тлумачення мов” (1 Кор. 12, 7-10; див. 1 Кор. 12, 4-6.28-21; Рим. 12, 6-8; 1 Пт. 4, 10-11).

Харизми, будучи надзвичайними, чи простими й покірними, завдяки Святому Духові, що в них знаходиться, завжди діють, посередньо чи безпосередньо, на благо Церкви, вкладаючи – згідно зі своїм призначенням – свій внесок у будівництво, збільшення людського добра і для задоволення потреб світу.

Також і у наш час ми помічаємо розквіт різних харизм серед мирян, чоловіків і жінок. І хоча отримують їх окремі особи, у них можуть брати участь також і інші, і таким чином зберігається їх постійність у часі, як цінна й жива спадщина, яка створює між людьми особливу духовну спорідненість. Саме у зв’язку з апостольством мирян II Ватиканський Собор говорить:

“Для виконання цього апостольства Святий Дух, здійснюючи освячення Божого люду через служіння слова і таїнства, наділяє вірних також й іншими особливими дарами (див. 1 Кор. 12, 7), “розподілюючи кожному, як він хоче” (1 Кор. 12, 11), щоб “служити один одному, кожен тим даром, що його прийняв”, стаючи “добрими домоуправителями різноманітної Божої благодаті” (1 Пт. 4, 10) у будівництві усього світу у любові (Еф. 4, 16)”⁷⁹.

Згідно з логікою первісного обдарування, з котрого вони випливають, дари Святого Духа вимагають, щоб усі, хто їх отримав – як говорить Собор – використовували їх для будівництва усієї Церкви⁸⁰.

Харизми повинні бути прийнятими з вдячністю як тими, хто їх отримує, так і усіма членами Церкви. Бо у них особливо виразно виявляється благодать, яка забезпечує апостольську життєвість і святість цілому тілу Христа під умовою, що вони справді походять від Духа і справді використовуються згідно з Його натхненням. Тому завжди треба дбати про справжнє розпізнання харизми. Бо на практиці, як сказали Синодальні Отці, “діяльність Святого Духа, котрий дихає там, де хоче, не завжди є легким для розпізнання й прийняття. Ми знаємо, що Бог є у всіх християнах і здаємо собі справу з того, яку велику користь несуть харизми як окремим людям, так і цілій християнській спільноті. Не менше усвідомлюємо й велику силу гріха, котра намагається принести неспокій й хаос у життя вірних і спільноти”⁸¹.

Тому жодна харизма не звільняє від обов’язку підтримання єдності й послуху Пастирям Церкви. Собор виразно говорить, що “судження про їх (харизм) автентичність та про введення їх в дію належить тим, котрі керують у Церкві і котрі є особливо покликаними, щоб не гасити Духа, а вивчати усе і підтримувати те, що є добре (див. 1 Сол. 5, 12 і 19-21)”⁸², так, щоб усі харизми у своїй різноманітності і взаємодоповненні співпрацювали для справи спільного добра”⁸³.

25. УЧАСТЬ МИРЯН У ЖИТТІ ЦЕРКВИ

Миряни беруть участь у житті Церкви не тільки шляхом реалізації своїх завдань і харизм, але й багатьма іншими способами.

Ця участь насамперед виявляється у житті й місії Церков свого права, єпархій, у котрих “є справді присутнім і діє одна, свята, Католицька і Апостольська Христова Церква”⁸⁴.

Церкви свого права (sui iuris) і Вселенська Церква

Для відповідної участі у житті Церкви миряни повинні мати чітко визначене бачення того, чим є Церква свого права у своєму правдивому зв’язку зі Вселенською Церквою. Церква свого права є не просто частиною, яка виникла на підставі якогось розділу Вселенської Церкви, як і Вселенська Церква не є простим зібранням Церков свого права. Єднає їх між собою живий, суттєвий і постійний зв’язок, так як Вселенська Церква живе і проявляється через Церкви свого права. Тому Собор говорить про

Церкви свого права як про спільноти, “сформовані на зразок Вселенської Церкви, у котрих існує і з котрих складається одна і єдина Католицька Церква”⁸⁵.

Закликаючи мирян до активної участі у житті власної Церкви свого права, Собор заохочує їх також до того, щоб щораз більше розвивати у собі дух “католицькості”. “Нехай будуть завжди готовими – читаємо у декреті – до справ єпархії, парафія якої є немовби коміркою, завжди готові до заклику свого пастиря прикласти власні сили у єпархіальних заходах. Навіть більше, щоб піти назустріч потребам міст та сільських місцевостей, вони не повинні обмежуватися парафією чи єпархією, але повинні розширити її до міжпарафіального, міжєпархіального, народного і міжнародного рівня, тим більше, що зростаючі рух народів, взаємозалежність людей і легкість зв’язку вже не дозволяють жодній частині суспільства залишитися ізольованою. Таким чином, нехай дбають про потреби Божого люду, розсіяного по цілому світі”⁸⁶.

У зв’язку з цим Синод закликав до підтримання створення єпархіальних душпастирських рад, котрі, у разі потреби, виконують функцію дорадчих органів. Насправді тут йдеться про суттєву форму співпраці і діалогу, а також розпізнання на єпархіальному рівні. Участь мирян у цих радах дозволить розширити звертання до консультації, а засада співпраці, яка у певних випадках має вирішальний характер, буде використовуватися все сміливіше та ширше ⁸⁷.

Участь мирян у єпархіальних та партикулярних синодах, провінціальних чи пленарних, передбачена Кодексом Канонічного Права⁸⁸. Вона може спричинитися до поглиблення єдності і реалізації місії Церкви свого права, як у її власній сфері, так і у єднанні з іншими Церквами свого права, котрі належать до тієї ж церковної провінції чи Єпископської Конференції.

Конференції єпископів покликані здійснювати вибір найбільш необхідних методів для розв’язання на національному й регіональному рівні дорадчих функцій та інших форм співпраці світських чоловіків та жінок, так, щоб при необхідній оцінці спільних проблем все виразніше проявлялася церковна єдність усіх людей⁸⁹.

26. Парафія

Хоча церковна спільнота завжди має вселенський вимір, однак свій найбільш безпосередній і видимий вираз вона знаходить у житті парафії. Парафія є немов остаточною місцезнаходженням Церкви, а іноді самою Церквою, котра живе серед своїх синів і дочок⁹⁰.

Усі ми повинні відкрити через віру справжнє обличчя парафії, тобто саму “таємницю” Церкви, котра саме у ній живе і діє. Бо вона, хоч часом і буває бідною на людей і засоби, часами розпорошена на великих територіях або загублена в людних, повних хаосу районах великих метрополій, ніколи не є просто структурою, територією, будинком, а, скоріше, “Божою родиною як братерством, одухотвореним духом єдності”⁹¹, “родинним, братнім, гостинним домом”⁹², “спільнотою вірних”⁹³. Парафія, нарешті, збудована на ґрунті богословської дійсності, бо є євхаристійною спільнотою⁹⁴, тобто спільнотою, здатною до виконання Євхаристії, яка є живим

джерелом її зросту і сакраментальним вузлом досконалого єднання з усією Церквою. Ця здатність впливає з цього, що парафія є спільнотою віри та органічною спільнотою, тобто такою, котра складається з висвячених священників й інших християн, і в котрій парох, який представляє єпархіального єпископа⁹⁵, є ієрархічним вузлом, що єднає парафію з усією Вселенською Церквою.

Завдання Церкви у сучасному світі є, звичайно, надто великими, щоб сама парафія могла їх вирішити. Тому Кодекс Канонічного Права передбачає різні форми співпраці між парafiями, розташованими на тій самій території⁹⁶, а єпископам радить турбуватися про усіх вірних, також і про тих, котрі не підлягають звичайній формі пастирської опіки⁹⁷. По суті, щоб слово і благодать Євангелії могли досягнути сучасних людей, які живуть у таких різноманітних умовах, потрібно багато місць і багато форм присутності та діяльності. Існує багато форм релігійного просвітлення й апостольства середовища у сфері культури, суспільних справ, виховання, праці й інших, для котрих парафія не може бути ані осередком, ані точкою відліку. А все ж і сьогодні парафія переживає новий, багатообіцяючий період. Папа Павло VI у промові до римського духовенства на початку свого понтифікату сказав: “Ми просто думаємо, що ця древня і поважна структура, якою є парафія, виконує незамінну й дуже актуальну місію. Це вона збирає християнський люд у першій спільноті; вона пристосовує і привчає його до нормальної практики літургійного життя; вона підтримує й оживляє віру у сучасних людей; вона забезпечує шкільній молоді спасенну науку Христа; вона викликає відчуття й практикування покірної любові, яка проявляється в добрих і братніх стосунках”⁹⁸.

Синодальні Отці, зі свого боку, уважно вивчили ситуацію, у якій сьогодні знаходиться багато парафій, закликаючи до більш рішучого їх відновлення: “Багато парафій, як в урбанізованих районах, так і на міській території, не в змозі вповні розвинути свою діяльність з огляду на брак матеріальних засобів чи священників, на дуже велику територію або на особливу ситуацію деяких християн (наприклад, вигнанців і емігрантів). Щоб усі ці парафії могли бути справжніми християнськими спільнотами, місцева влада повинна подбати: а) про пристосування парафіяльних структур з великою гнучкістю, наскільки це допускає Кодекс Канонічного Права, маючи на увазі насамперед участь мирян у душпастирській відповідальності; б) про створення невеликих базових церковних спільнот, так званих живих спільнот, в котрих вірні можуть обмінюватися Божим словом та служити іншим, практикуючи милосердя. Ці спільноти є правдивим виразом церковного єднання й осередками євангелізації, діючими разом зі своїми пастирями”⁹⁹. З метою відновлення парафії і для забезпечення більшої ефективності їх діяльності необхідно також підтримувати розвиток різних форм співпраці – також установчих – поміж парafiями тієї самої території.

27. Апостольське зобов’язання в парафії

У цьому місці необхідно замислитися ближче над справою спільноти й участі мирян у житті парафії. Звернімо насамперед увагу усіх світських чоловіків і жінок на настільки правдиві, значущі й заохочуючі слова Собору, взяті з Декрету про апостольство мирян: “У церковних спільнотах їх (мирян) діяльність є необхідна до тієї

міри, що без неї апостольство самих пастирів не може, як правило, бути повністю ефективним”¹⁰⁰. Звичайно, це ґрунтовне ствердження треба читати у світлі “еклезіології єднання”, згідно з якою усі послуги і харизми, різні і водночас взаємодоповнюючі одна одну, необхідні, кожен по-своєму, для розвитку Церкви.

Миряни повинні набувати щораз більше переконання у тому, яким надзвичайно важливим є апостольське зобов’язання на території власної парафії. Повернімося ще раз до авторитетних слів Собору: “Парафія дає наочний приклад апостольства спільноти, збираючи воедино різні перебуваючі у ній людські властивості і впроваджуючи їх в універсальність Церкви. Хай миряни при звичаються діяти у парафії у тісному зв’язку зі своїми священиками, представляти церковній спільноті власні проблеми та проблеми світу, а також справи, які стосуються спасіння людей з метою їх спільного обговорення і вирішення; співпрацювати в міру власних сил у всіх апостольських і місійних починаннях своєї церковної родини”¹⁰¹.

Постулат Собору щодо “спільного” обговорення і вирішення душпастирських проблем повинен бути систематично й відповідно реалізований все ширшою, все сильнішою й рішучою оцінкою парафіяльних душпастирських рад, що слушно підкреслювали й наголошували Синодальні Отці¹⁰².

У сучасних умовах миряни можуть і повинні робити набагато більше для розвитку справжнього церковного єднання у власних парафіях, а також для розбудження місійного запалу серед невіруючих, як і тих, котрі, зберігаючи віру, покидають або занедбують практикування християнського життя.

Як Церква, поставлена серед людей, парафія живе і діє, глибоко пов’язана з людським суспільством, солідарна з його прагненнями і проблемами. Досить часто, особливо у деяких країнах і середовищах, трапляється, що появляються бурхливі процеси розкладу і втрати гуманності. Людина там почувається розгубленою й дезорієнтованою, але її серце щораз сильніше прагне відчувати й плекати більш братні й людські форми співжиття. Парафія є в стані задовільнити це бажання через живу участь мирян, залишається вірною своєму першому покликанню і місії бути у світі “місцем” єднання вірних, а разом з тим, “знаком” і “знаряддям” покликання усіх людей до життя в єдності. Одним словом, повинна стати домом, відкритим для всіх і готовим служити кожному, чи, як говорив Папа Іван XXIII, бути джерелом, що є посеред села і до котрого всі мешканці приходять втамувати спрагу.

28. ФОРМИ УЧАСТІ У ЖИТТІ ЦЕРКВИ

Миряни разом зі священиками і монашеством становлять єдиний Божий народ і Христове тіло.

Те, що християни є “членами” Церкви, нічим не применшує факту, що кожен з них є “єдиною й неповторною” істотою; а навпаки, забезпечує й розвиває суть цієї єдності і неповторності кожного, як джерела багатства і різноманітності усієї Церкви. Так Бог у Ісусі Христі називає кожного власним іменем. Його заклик: “Ідіть і ви у мій виноградник” звернений до кожного особисто і звучить: “Іди і ти у мій виноградник!”

Таким чином, кожен у своїй єдності і неповторності, зі своїм власним “бути” і “діяти”, віддає себе на службу зростання церковної єдності, і, одночасно, сам отримує спільне багатство усієї Церкви. “Єднання Святих”, котре ми визнаємо у “Вірую”, полягає саме у тому, що добро усіх стає добром кожного, а добро кожного стає добром усіх. “У святій Церкві, – говорить св. Григорій Великий, – кожен підтримує усіх і всі є підтримкою для кожного”¹⁰³.

Форми особистої участі

Необхідно, щоб кожен католик-мирянин завжди мав живе усвідомлення того, що він є “членом Церкви”, тобто особою, котрій для добра кожного доручили правдиве, незамінне й сугобо особисте завдання. На фоні цього твердження вислів Собору про абсолютну потребу індивідуального апостольства мирян приймає своє повне значення: “Індивідуальне апостольство, найбагатшим джерелом якого є справжнє християнське життя (див. Ів. 4, 14), є початком і умовою будь-якого апостольства мирян, також і об’єднаного, і нічим його не можна замінити. До цього роду апостольства, завжди і всюди плідного, а у деяких обставинах – єдино придатного і можливого, є покликаними і зобов’язаними усі миряни кожного стану, навіть якщо не мають можливості чи нагоди співпрацювати у об’єднаннях”¹⁰⁴.

У індивідуальному апостольстві приховані великі багатства, котрі необхідно відкрити, щоб зросла місійна енергія мирян. Завдяки саме цій формі апостольства промінювання Євангелія стає надзвичайно відкритим, бо сягає до усіх місць і середовищ, з котрими пов’язується щоденне, конкретне життя мирян. Особливо тут йдеться про постійне промінювання, бо воно пов’язане з наступною узгодженістю особистого життя і віри, як і про промінювання особливо виразне, бо католики-миряни, розділяючи повністю з іншими умови життя і праці, радості й надії, можуть досягнути сердець своїх сусідів, друзів чи колег, відкриваючи її для повного виміру реальності, для повного значення буття, котрим є єднання з Богом і людьми.

29. Форми об’єднаної участі

Церковна єдність, присутня і творча у діяльності окремих осіб, знаходить своє специфічне вираження у об’єднаній діяльності католиків-мирян, тобто такій, у котрій солідарно і відповідально вони беруть участь у житті і місії Церкви.

В останній час явище об’єднання католиків-мирян оживилося і набуло надзвичайно різноманітного характеру. Якщо об’єднання вірних завжди було явищем, якимось чином присутнім в історії Церкви, про що свідчать існуючі до сьогоднішнього дня різноманітні братства, треті чини і товариства, то незвичне оживлення у цій сфері настало в наші часи, коли виникли і поширилися численні і надзвичайно різні форми об’єднань: товариства, групи, спільноти і рухи. Можемо, нарешті, говорити про нову еру об’єднань католиків-мирян. І справді, “поряд з традиційними об’єднаннями, а іноді безпосередньо з їхнього коріння вирости нові рухи і товариства зі специфічним характером і метою: великим є багатство і різноманітними – засоби, котрими Святий Дух оживляє Церкву; великими є теж здібності і щедрість лаїкату”¹⁰⁵.

Об'єднання лаїкату часто значно відрізняються між собою з точки організації, напрямку і виховничих методик та поля діяльності. Проте мають між собою широке й глибоке співпадіння щодо мети, котре їх оживляє і котрим є відповідальна участь у місії Церкви, голосить Євангеліє Христа як джерело людської надії і суспільного відновлення.

Об'єднання мирян з метою реалізації духовних і апостольських завдань має багато мотивів і є відповіддю на багато вимог. У цьому виявляється суспільна природа людини та реалізується потреба розширення сфери і результативності її діяльності. Насправді “культурний” вплив, будучи джерелом і стимулом, а також плодом і знаком різних інших змін у середовищі і суспільстві, може існувати тільки завдяки діяльності не стільки одиниць, скільки “суспільного суб'єкту”, тобто якоїсь групи, спільноти, об'єднання чи руху. Це знаходить особливе підтвердження в сфері плюралістичного й розчленованого суспільства – з яким ми сьогодні стикаємося у цілому світі – та у ситуаціях особливо складних і важких. З іншого боку, різноманітні форми об'єднаної діяльності мирян саме у секуляризованому світі є винятково цінною допомогою для багатьох людей у веденні християнського життя згідно з вимогами Євангелія та у місійній і апостольській діяльності.

Але, крім цього всього, існує теж глибока богословська підстава, котра пояснює й сприяє об'єднанню мирян: еклезіологічна причина, чітко визнана II Ватиканським Собором, який у об'єднаному апостольстві бачить “знак спільноти і єдності Церкви у Христі”¹⁰⁶.

Це “знак”, котрий повинен проявлятися у “єднанні” як у внутрішніх, так і у зовнішніх стосунках різного роду об'єднань, у ширшому контексті – християнської спільноти. Саме та еклезіологічна рація з одного боку пояснює мирянам “право” на об'єднання, а з другого боку – вказує на потребу “критеріїв” розпізнання церковної автентичності даних об'єднань.

Першорядною справою є визнання свободи об'єднання мирян у Церкві. Ця свобода теж є автентичним правом, котре не є жодного роду “поступанням” з боку влади, а впливає з Хрищення як з таїнства, котре закликає мирян до активної участі в єднанні і у місії Церкви. Собор говорить про це дуже чітко: “Зберігаючи належне відношення до церковної влади, миряни мають право укладати об'єднання, керувати ними і вступати до вже існуючих”¹⁰⁷. Це право забезпечене також у правилах нового Кодексу : “Вірні мають право вільного укладання товариств і керівництва ними з метою милосердя чи побожності або для оживлення християнського покликання у світі, а також право зібрань для спільного досягнення цих цілей”¹⁰⁸.

Отже, ця свобода є визнана й гарантована церковною владою і нею можна завжди користуватися у єдності Церкви. Тому право мирян на об'єднання залишається істотним відносно життя єднання і місії самої Церкви.

30. Критерій церковного характеру об'єднань мирян

Необхідність існування чітких і точних критеріїв оцінки і визнання об'єднань лаїкату, які теж називають “критеріями церковного характеру”, завжди пояснюється у

перспективі добра єдності і місії Церкви, а тому не треба у ній бачити обмеження свободи об'єднання.

Необхідно прийняти наступні основні критерії визначення характеру кожного без винятку об'єднання мирян у Церкві:

– Ставлення на першому місці покликання кожного християнина до святості, яке виявляється у “плодах благодаті, котрі Дух зроджує у вірних”¹⁰⁹ і полягає у прагненні досягнути повноти християнського життя і досконалості любові¹¹⁰.

У цьому дусі усі без винятку об'єднання лаїкату стараються щораз більше виконувати у Церкві роль знаряддя святості та “наголошують і ставлять на перше місце у своїх членів міцну єдність між практичним життям і вірою”¹¹¹.

– Відповідальність у визнанні католицької віри, яка виявляється у тому, що прийняття і проповідання правди про Христа, Церкву і людину відбувається згідно з її автентичним трактуванням Навчального Уряду Церкви. Кожне об'єднання мирян повинно бути місцем проголошення віри, наближення до віри і виховання у вірі, завжди зі збереженням його певного змісту.

– Свідчення тривалого і справжнього єднання, яке знаходить своє вираження у синівському відношенні до Папи, котрий є тривалим і видимим джерелом єдності Вселенської Церкви¹¹², і до єпископа, “видимого джерела і фундаменту єдності Церкви свого права”¹¹³, при збереженні “взаємної поваги і координації усіх форм апостольства у Церкві”¹¹⁴.

Єднання з Папою і єпископом повинно виявлятися у відкритій готовності прийняти їх науку і пастирські поради. Крім того, у дусі основ церковного єднання необхідно визнати у Церкві слушну чисельність форм об'єднань лаїкату, одночасно турбуючись про те, щоб завжди оживлялася готовність до взаємної співпраці.

– Узгодження з апостольською метою Церкви і участь у її реалізації, тобто у “євангелізації і освяченні людей, та християнське формування їх совісті, щоб таким чином наповнити євангелійним духом різні суспільства і середовища”¹¹⁵.

Це вимагає того, щоб об'єднання лаїкату, усі разом і кожне зокрема, поглиблювали свою місійну участь, у все більшій мірі стаючи суб'єктом нової євангелізації.

– Активна присутність у людському суспільстві, яка завжди була – у світлі суспільної науки Церкви – службою на справу повної гідності людини.

Це означає, що об'єднання мирян, приносячи у суспільство живе свідоцтво участі і солідарності, сприяють зміцненню у ньому основ справедливості і братерства. Представлені тут основні критерії знаходять своє підтвердження у конкретних результатах життя і діяльності різноманітних товариств мирян, як, наприклад, оживлення ролі молитви, споглядання, літургійного і сакраментального життя; діяльність, спрямована на збільшення покликань до християнського подружжя, до сакраментального священства і до посвяченого життя; готовність до участі у заходах і діяльності Церкви як на рівні країни, так і на міжнародному рівні; участь у катехизації і

педагогічні здібності у вихованні християн; порив до християнської присутності у різних суспільних середовищах та участь в організації й одухотворенні милосердних, культурних і духовних справ; дух зречення і повернення до євангелійного убогства як до джерела любові усіх людей; навернення на шлях християнського життя або повернення до спільноти тих охрищених, котрі колись “відійшли”.

31. Служіння Пастирів для справи єднання

Пастирі Церкви, стоячи також перед можливими і зрозумілими труднощами, пов'язаними з діяльністю об'єднань, котрі вже існують, чи з появою нових, не можуть ухилитися від виконання служінь, які входять до сфери виконуваної ними влади, не тільки з точки зору добра Церкви, але, насамперед, для добра самих товариств лаїкату.

Надзвичайно необхідно, щоб певні нові товариства і рухи, зваживши на їх народний, а часто й міжнародний рівень, були офіційно визнаними й чітко затвердженими компетентною церковною владою. Собор говорить: “Апостольство мирян припускає звичайно різні способи відношення до ієрархії, залежно від різних форм і сфер даного апостольства ... Деякі форми апостольства мирян – різноманітними способами – є виразно визнаними ієрархією. Крім того, церковна влада, згідно з вимогами спільного добра Церкви, може вибрати декотрі з апостольських товариств і груп, які прагнуть безпосередньо до духовної мети, і особливо їх підтримувати, беручи за них спеціальну відповідальність”¹¹⁶.

Серед різних світських форм апостольства, які залишаються у особливому зв'язку з ієрархією, Синодальні Отці виділили насамперед рухи і об'єднання Католицької Акції, у котрій “миряни шляхом вільного вибору об'єднуються у формі постійної і органічної структури, щоб при діяльності Святого Духа, у єднанні з єпископом і священниками, служити вірно і активно, згідно з специфікою власного покликання і при використанні відповідних методів, розвитку усієї християнської спільноти, реалізації душпастирських ініціатив і оживленню духом Євангелія усіх сфер життя”¹¹⁷.

Папська Рада для мирян повинна підготувати список об'єднань, офіційно визнаних Апостольською столицею, та визначити разом із Секретаріатом Єдності Християн основні умови, які вимагаються для затвердження екуменічних товариств, більшість членів котрих є католиками, меншість же – некатоликами, як і того, що повинно визначати негативну відповідь¹¹⁸.

Усі, як пастирі, так і вірні, повинні мати своїм обов'язком розвиток і постійне зміцнення братерських зв'язків, які опираються на повагу, сердечність і співпрацю, поміж різноманітними об'єднаннями лаїкату. Тільки таким чином усе багатство дарів і харизм, якими обдаровує нас Бог, зможе плідно й впорядковано привести до будівництва спільного дому: “Щоб солідарно будувати спільний дім, треба повністю відкинути дух антагонізму і суперечки, змагаючись скоріше у виявленні поваги одні одним (див. Рим. 12, 10), у взаємному випередженні у любові і бажанні співпраці, терпляче, далекоглядно, з готовністю до посвячень, котрі часом можуть бути з цим пов'язані”¹¹⁹.

Вслухаймося ще раз у слова Ісуса: “Я виноградина, ви – гілки” (Ів. 15, 5), дякуючи Богові за великий дар церковного єднання, котрий віддзеркалює у часі вічне й непомильне єднання любові Триєдиного Бога. Усвідомлення цього дару повинно поєднуватися з сильним почуттям відповідальності. Бо це дар, котрий зобов’язує жити у все більшому єднанні, помножуючи його так, як євангелійний талант.

Відповідальне ставлення до дару єднання насамперед виявляється у сильному старанні перемоги кожної спокуси поділу та суперечливості, котра загрожує життю і апостольській діяльності християн. З боєм і здивуванням говорить апостол Павло: Кажу ж про те, що кожен з вас говорить: “Я – Павлів, а я – Аполлосів, а я – Христів”. Чи ж Христос розділився?” (1 Кор. 1, 12-13); а слова ті не перестають лунати як закид з приводу ран, завданих тілу Христа. Хай же дійде до усіх інший заклик Апостола: “Благаю вас, брати, ім’ям Господа нашого Ісуса Христа, щоб ви всі те саме говорили; щоб не було розколів поміж вами, але щоб були поєднані в одному розумінні й у одній думці” (1 Кор. 1, 10).

Так життя у єднанні Церкви стає знаком для світу і притягаючою силою, котра веде до віри у Христа: “Щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоб і вони були в нас об’єднані; щоб світ увірував, що ти мене послав” (Ів. 17, 21). Таким чином, це єднання відкривається для місійної справи, більше того, само стає місією.

“Я ВАС ПРИЗНАЧИВ, ЩОБ ВИ ЙШЛИ І ПЛІД ПРИНОСИЛИ”

СПВВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МИРЯН У ЦЕРКВІ-МІСІЇ

32. МІСІЙНА ПРИРОДА ЄДНАННЯ

Біблійний образ виноградної лози і гілок, до котрого ми знову повертаємося, природним, безпосереднім способом керує нашими розважаннями на тему плідності і життя. Гілки, котрі виростають з виноградної лози, набираючись життя, повинні приносити плоди: “Я виноградина, ви – гілки. Хто перебуває у мені, а я в ньому, – той плід приносить щед्रो” (Ів. 15, 5). Приносити плід є головною вимогою християнського життя у Церкві. Хто не приносить плоду, той не триває у єднанні: “Кожну в мені гілку, яка не приносить плоду, відрізує він (Отець)” (Ів. 15, 2).

Абсолютно необхідною умовою принесення плоду є єднання з Ісусом, з котрого випливає єднання серед християн: “Без мене ж ви нічого чинити не можете” (Ів. 15, 5). Найкращим же плодом, який можуть дати ростки винограду, є єднання з іншими, дар Христа і Його Духа.

Єднання породжує єднання і у самій своїй суті приймає форму місійного єднання. Бо Ісус говорить до учнів: “Не ви мене вибрали, а я вас вибрав і призначив, щоб ви йшли і плід принесли, та щоб тривав ваш плід” (Ів. 15, 16).

Єднання і місія тісно пов’язані між собою, взаємопроникаються та переплітаються так глибоко, що єднання є одночасно джерелом і плодом місії: єднання є місійним, місія ж служить єднанню. Завжди один і той же Дух групує і єднає Церкву та посилає її проповідувати Євангеліє “аж до краю землі” (Ді. 1, 8). Церква здає собі справу з того, що єднання, отримане як дар, має загальне призначення. Тому почувається боржником усього людства і кожної людини, отримавши дар від Духа, який розливає у серцях віруючих людей любов Ісуса Христа, ту чудову силу, запевнюючу внутрішній зв’язок і зовнішній розвиток. Місія Церкви випливає з самої її природи, отриманої від Христа, який встановив її “знаком і знаряддям... єдності усього людського роду”¹²⁰. Метою цієї місії є те, щоб усі люди пізнали і пережили “нове” єднання: воно увійшло до світової історії через Сина Божого, котрий став чоловіком. У цьому значенні свідчення Йоана Євангелиста остаточним чином визначає щасливу мету, до котрої спрямована уся місія Церкви: “що ми бачили й чули, звістуємо й вам, щоб і ви мали спільність з нами. А наша спільність – з Отцем і з Його Сином Ісусом Христом” (1 Ів. 1, 3).

Значну частину відповідальності за місію Церкви Бог доручає мирянам, які залишаються у єднанні з усіма іншими членами Божого народу. Вповні це усвідомлювали Отці II Ватиканського Собору: “Духовні пастирі добре здають собі справу з того, як миряни прислужуються до добра усієї Церкви. Прекрасно знають пастирі, що не були поставлені Христом, щоб усю спасенну місію Церкви взяти на себе самих, а що їх славним завданням є таке виконання пастирської опіки над вірними і таке визнання їх послуг та харизм, щоб усі вони працювали узгоджено, кожен на свій спосіб, для

спільної справи”¹²¹. Це переконання Соборних Отців повернулося потім з повною ясністю і ще більшою силою під час праці Синоду.

33. ПРОПОВІДУВАТИ ЄВАНГЕЛІЄ

Як члени Церкви миряни мають покликання і місію проповідувати Євангеліє. До виконання цієї місії їх уповноважують і зобов’язують тайни християнського посвячення.

Зацитуймо чіткі й повні змісту слова II Ватиканського Собору: “Як учасники функції Христа – Священника, Пророка і Царя, миряни беруть свою активну участь у житті і діяльності Церкви... Набираючись сил з діяльної участі у літургійному житті своєї спільноти, вони беруть участь у її апостольських справах; притягують до Церкви людей, які, може, тримаються здалека від неї; посилено співпрацюють у проповідуванні Божого слова, а особливо шляхом катехизації; віддаючи на службі Церкві свої фахові знання, вдосконалюють душпастирську працю, а також розпорядження церковним добром”¹²².

Уся місія Церкви зосереджується і розвивається власне через євангелізацію, бо вона є благодаттю і дорученням, котре Ісус Христос дав їй на початку її діяльного шляху: “Ідіть же по всьому світу та проповідуйте Євангелію усякому створінню” (Мр. 16, 15); “Отож я з вами по всі дні до кінця світу” (Мт. 28, 20). “Обов’язок євангелізації потрібно сприймати, – пише Павло VI, – як ласку і властиве покликання Церкви, яке виражає її найглибшу суть”¹²³.

Завдяки євангелізації є можливим будівництво і формування Церкви як спільноти віри, а точніше – як спільноти віри, яка визнається через сприйняття Божого слова, живе у тайнах і любові – будучи душею християнського морального життя. По суті, Добра Новина прагне викликати у серці і душі людини навернення до Ісуса Христа, Господа і Спасителя; пристосовує до Хрищення і Євхаристії, зміцнює у постановленні та здійсненні провадження нового життя згідно з Духом.

Наказ Ісуса: “Ідіть та проповідуйте Євангелію” завжди залишається однаково важливим і терміновим. Однак сучасна ситуація не тільки світу, але й різних частин Церкви однозначно вимагає, щоб на Слово Христа відповісти більш рішучим і великодушним послухом. Кожен учень особисто покликаний. Ніхто не може ухилитися від особистої відповіді: “І горе мені, коли б я не проповідував Євангелію” (1 Кор. 9, 16).

34. Надійшов час нової євангелізації

Цілі країни і народи, у котрих релігія і християнське життя колись процвітали і дали початок спільноті живої і динамічної віри, сьогодні підлягають тяжкому випробовуванню, а часами – процесові радикальних змін внаслідок поширення байдужості, секуляризму і атеїзму. Тут йдеться насамперед про країни та народи, які належать до так званого Першого Світу, у котрих матеріальний добробут і консумізм, переплетені з ситуаціями страшних злиднів і убогства, сприяють і підтримують “таке життя, мовби Бог не існував”. Отже, релігійне збайдужіння і цілковита нестача практичного відношення до Бога навіть перед серйозними життєвими проблемами є явищами не

менш турбуючими, ніж відвертий атеїзм. І навіть якщо християнська віра збереглася у деяких традиціях і обрядах, то вона поступово втрачає своє місце у найістотніші моменти людського існування, такі, як народження, страждання і смерть. У результаті, сучасну людину, яка стоїть перед лицем таємниць і запитань, на котрі вона не знаходить відповіді, огортає розчарування і розпач, а навіть спокуса закінчення життя самогубством.

У інших регіонах і народах християнські традиції народної побожності і релігійності залишилися живими. Проте сьогодні цьому моральному і духовному насліддю загрожує зникнення під впливом багатьох процесів, серед котрих на першому плані знаходиться процес секуляризації і розвитку сект. Лише нова євангелізація може забезпечити розквіт чистої і глибокої віри, здатної надати тим традиціям сили, яка вестиме до справжньої свободи.

Звичайно, всюди існує гостра потреба відкриття християнської основи людського суспільства. Однак умовою цього є відкриття християнського підґрунтя самих церковних спільнот тих країн і народів.

У цьому завданні Церкви миряни, силою їх участі в пророцькому уряді Христа, беруть активну участь. Їм, зокрема, належить свідчення про те, як християнська віра дає єдино повну відповідь, котру усі більш чи менш свідомі приймають і котрої прагнуть, на проблеми, які життя ставить перед кожною людиною і кожним суспільством. Миряни можуть виконувати те завдання за умови, що зможуть подолати розбіжність між Євангелієм і власним життям, надаючи усім своїм діям у сім'ї, праці, суспільному житті відповідності, властивої такому життю, котре набирається натхнення з Євангелія і в ній знаходить силу для того, щоб вповні реалізуватися.

Я прагну ще раз звернути до усіх сучасних людей гарячий заклик, котрий позначив початок моєї пастирської діяльності: “Не лякайтеся! Відкрийте, відчиніть навстіж двері Христові!” Відкрийте для Його спасенної сили кордони держав, економічних, політичних систем, широке поле культури, цивілізації, поступу! Не лякайтеся! Христос знає, “що є в людині”. Він один! А сьогодні людина так часто не знає, що в ній є, що лежить у глибині її помислів і серця. Так часто вона є невпевненою у суті свого життя на землі. Нею оволодіває невпевненість, яка переходить у розпач. А тому дозвольте – прошу Вас, благаю з покорою і довірою – дозвольте Христові говорити до людини. Він один знає слова життя – так, вічного життя”¹²⁴.

Відчинити Христові двері, прийняти його до сфери власної людськості не тільки не загрожує людині, але становить єдину дорогу, яка веде до визнання людини у повні її правди і до піднесення її цінності.

Цей синтез Євангелії і щоденного життя буде найкращим і найбільш переконливим свідченням мирян, що не страх, а пошук Христа і єднання з Ним визначають спосіб життя і ріст людини, нові форми існування, більш співзвучні людській гідності.

Людина є любленою Богом! Ось це просте і проймаюче Проголошення і повинна Церква дати людині. Кожен християнин може і повинен словом та життям

оголошувати: Бог тебе любить, Христос прийшов для тебе, Він є “Дорогою, Правдою і Життям!” (Ів. 14, 6).

Ця нова євангелізація, скерована не тільки до окремих осіб, але й до цілих груп людей, що живуть у різних ситуаціях, середовищах та культурах, ставить своєю метою формування зрілих церковних спільнот, в яких віра виявляється і реалізується у цілому своєму первісному значенні, як єднання з особою Христа та Його Євангелієм, як зустріч і священне єднання з Христом, як життя у душі любові і служіння.

У формуванні такого роду церковних спільнот миряни беруть участь не тільки шляхом своєї активної і відповідальної діяльності у житті спільноти, але й через місійну діяльність по відношенні до тих, які ще не вірять чи котрі не живуть за вірою, отриманою разом з Хрищенням.

Миряни повинні приносити новим поколінням свій цінний і необхідний внесок у формі систематичної катехизи. Синодальні Отці із вдячністю віднесли до праці катехитів, визнаючи, що “вони виконують надзвичайно відповідальну роль в оживленні церковних спільнот”¹²⁵. Звичайно, батьки-християни є першими і незамінними катехитами своїх дітей, здатними до чого їх робить тайна Подружжя. Усі ми, однак, повинні здавати собі справу з цього, що кожен охрищений має “право” на науку віри, виховання та постійну підтримку у вірі та в християнському житті.

35. Ідіть же по всьому світу

Церква, відчуваючи й переживаючи сьогодні надзвичайну потребу нової євангелізації, не може ухилитися від постійної місії проповідання Євангелія людям, мільйонам чоловіків і жінок, які до цього часу не пізнали Христа Спасителя-людини. Саме це і є специфічним місійним завданням, що його Ісус довірив і знову щоденно довіряє своїй Церкві.

Внесок мирян, котрих, зрештою, ніколи не бракувало на цьому полі, сьогодні щоразу більше проявляється як все більш необхідний і цінний. Заклик Господа: “Ідіть же по всьому світу” постійно знаходить відгук у надзвичайній позиції багатьох мирян, готових залишити попереднє життя, виконувати ними працю, свій регіон чи вітчизну, щоб піти –принаймні на якийсь час – на місійні землі. Втішне свідчення гарячої любові до Христа і Церкви демонструють також християнські подружжя, котрі, наслідуючи Прискиллу й Акилу (див. Ді. 18; Рим. 16, 3) , віддають себе активній діяльності на місійних землях. Справді місійною є також присутність тих мирян, котрі з різних причин, проживаючи у країнах та на територіях, на яких до цього часу Церква ще не встановилася, приносять нам свідчення своєї віри.

На сьогоднішній же день проблема місії є настільки великою й важливою, що тільки по-справжньому солідарне прийняття відповідальності усіма членами Церкви, як поодинокими особами, так і спільнотами, дає можливість сподіватися її результативного вирішення.

Слова II Ватиканського Собору, звернені до Церков свого права, до сьогоднішнього дня зберегли свою цінність, навіть більше, саме сьогодні сподіваються більш широкого й рішучого відгуку, “оскільки Церква свого права повинна якнайдосконаліше віддзер-

калювати Вселенську Церкву, вона повинна добре собі усвідомити факт того, що є посланою також для тих, хто у Бога не вірить”¹²⁶.

Сьогодні Церква повинна зробити великий крок вперед на шляху евангелізації, вступити на новий етап історії свого місійного динамізму. У світі, котрий, завдяки перемозі над відстанню, стає все меншим, церковні спільноти повинні підтримувати між собою зв'язок, взаємно підтримувати одна одну і ділитися засобами, разом діяти у єдиній, спільній місії проповідання Євангелія і життя. “Так звані молоді Церкви потребують – на думку Синодальних Отців – сили, притаманної старим Церквам, а ці, в свою чергу, потребують свідчення і запалу Церков молодих: таким чином, поодинокі Церкви взаємно користають багатством своїх засобів”¹²⁷.

Істотною й безвідмовною вимогою *plantatio Ecclesiae*, котрий на даному етапі з'являється у молодих Церквах, є формування не тільки місцевого духовенства, але також і зрілого й відповідального лаїкату¹²⁸. Таким чином, також і евангелізовані спільноти вирушають до нових країв світу, щоб виконати своє місійне покликання до проповідання Євангелія Христа та його свідчення.

Особистим прикладом та власною діяльністю миряни можуть значно вплинути на покращення стосунків між прихильниками різних релігій, що слушно підкреслили Синодальні Отці: “Сьогодні Церква повсюди живе серед людей, які визнають різні релігії (...). Усі вірні, а особливо ті миряни, котрі, чи у себе на батьківщині, чи в еміграції, живуть серед населення, що сповідує іншу, ніж вони, релігію, повинні бути для тих людей знаком Господа Бога і Його Церкви у спосіб, відповідний до умов, притаманних даній місцевості. Діалог між релігіями має першорядне значення, коли викликає любов і взаємоповагу; усуває чи принаймні послаблює пануючі серед визнаців різних релігій упередження, поширює єдність і приязнь між народами”¹²⁹.

Для того, щоб евангелізувати світ, насамперед потрібні евангелізатори. Тому всі, починаючи від християнських сімей, повинні почуватися відповідальними за створення умов, сприятливих для виявлення і підтримання місійних священницьких, монаших і світських покликань, ніколи не покидаючи привілейованого засобу, котрим, за словами самого Ісуса, є молитва: “Жнива великі, та робітників мало. Просіть, отже, Господаря жнив, щоб вислав робітників на свої жнива” (Мт. 9, 37-38).

36. ЖИТИ ЄВАНГЕЛІЄМ, БУДУЧИ НА СЛУЖБІ ЛЮДИНІ І СУСПІЛЬСТВУ

Церква, котра з сили Святого Духа приймає і проповідує Євангеліє, стає евангелізованою і евангелізуючою спільнотою, а тому, слугою людей. У Церкві миряни беруть участь у місії служіння людині і суспільству. Остаточною метою Церкви є, безсумнівно, Царство Боже, “зародок і початок (якого)... на землі”¹³⁰ становить Церква, а, значить, є повністю присвяченою славі Отця. Царство, однак, є також джерелом повного визволення і цілковитого спасіння для людей; тому Церква перебуває з ними у своїй дорозі і житті, зберігаючи протягом віків справжню і глибоку солідарність з їх історією.

Отже, згідно з отриманим завданням, Церква проголошує світові таємницю Бога, ясніючи у Ісусі Христі, а одночасно відкриває людину собі самій, вказує їй суть власного існування, звертає її до повної правди про те, ким вона є і яким є її призначення¹³¹. У цьому плані стає зрозумілим, що Церква – силою своєї євангелізаційної місії – покликана служити людині. Ця служба впливає насамперед з того чудового і зворушливого до глибини серця факту, що “Син Божий через своє вочлочення певним чином возз’єднався з кожною людиною”¹³².

Тому людина “є першим шляхом, по котрому повинна йти Церква у виконанні свого післанництва, є першою й основною дорогою Церкви, дорогою, визначеною самим Христом, дорогою, котра неодмінно прямує через Тайну Вочлочення і Спасіння”¹³³.

II Ватиканський Собор багаторазово, зрозуміло і з великою силою говорить про це у своїх документах. У чіткому тексті Конституції “Радість і надія” читаємо: “Церква, ідучи назустріч своїй спасенній меті, не тільки дає людині можливість участі у Божому житті, але й також поширює по цілому світі немов відбите Боже світло, насамперед через те, що оздоровлює і підносить гідність людської особи, зміцнює людське суспільство та надає глибшого змісту і значення щоденній діяльності людей. Тому Церква вважає, що через своїх окремих членів і всю свою спільноту може значно сприяти тому, щоб людська родина та її історія ставали все більш людськими”¹³⁴.

У цій діяльності на справу людської родини, за котру несе відповідальність уся Церква, особлива роль відводиться участі католиків-мирян; саме “світський характер” зобов’язує їх до цього, щоб використанням притаманних їм засобів вони оживляли сучасну реальність християнським духом.

37. Підносити гідність людини

Усвідомлення самим собі та іншими непорушної гідності кожної людської істоти є суттєвими, а іноді центральним і єднальним завданням цього служіння для справи людської родини, до виконання якої покликана Церква, а у ній – католики-миряни. Серед усіх створінь тільки людина є “особою”, свідомим і вільним суб’єктом, і саме тому становить “центр і вершину” всього існуючого на землі¹³⁵.

Особиста гідність є найціннішим добром людини, котра завдяки їй перевищує увесь матеріальний світ. Слова Ісуса: “Бо яка користь людині здобути світ увесь, а занепастити свою душу?” (Мр. 8, 36) несуть у собі чітке і надихаюче твердження антропологічної природи: цінність людини впливає не з того, що вона “має”, навіть якби вона володіла усім світом! – але з того, ким “є”. Враховуються не стільки все добро цього світу, як добро особистості, добро, котрим є сама людина.

Гідність людської особи проявляється у всій своїй красі тоді, коли береться до уваги її походження і призначення: створена Богом і на Його образ та подобу, викуплена дорогоцінною кров’ю Христа, людина покликана до того, щоб бути “сином у Сині”, живою святинею Святого Духа, призначеною для вічного життя в освячуючому єднанні з Богом. Тому кожне порушення особистої гідності людської істоти кличе до помсти перед лицем Божим і є образою Творця людини.

Завдяки своїй особистій гідності людська істота завжди є цінністю у собі і для себе, вимагаючи, щоб її трактували як таку, і ніколи як предмет, котрий можна використовувати як знаряддя чи річ.

Особиста гідність є підставою рівності всіх людей. Звідси випливає абсолютна недопустимість будь-якої дискримінації, котра, на жаль, не перестає ділити і припинювати людську родину: дискримінація расова і економічна, суспільна і культурна, політична і географічна. Кожна дискримінація є недопустимою несправедливістю не тільки з точки зору напружень і конфліктів, до котрих може дійти у суспільстві, а й з точки зору зневаги, котрої завдає людській особі: не тільки гідності того, хто є жертвою несправедливості, але значно більше – гідності того, хто вдається до цієї несправедливості.

Будучи основою рівності всіх людей, особиста гідність є одночасно джерелом їх співучасті і взаємосолідарності, бо діалог і єднання впливають насамперед з того, ким люди “є”, а вже потім – що вони “мають”.

Особиста гідність є незнищувальною власністю кожної людської істоти. Важливо тут зрозуміти силу цього твердження, котре опирається на єдиності і неповторності кожної особи. Впливає воно з того, що поодинокую особу неможливо “переробити” у колективі, закладі, структурі чи системі. Особа у своїй індивідуальності не є, як вважали, ланкою ланцюга у конкретній системі. Найбільш і піднесене ствердження вартості людської істоти дав Син Божий шляхом свого вочлнення у лоні нареченої. І про це не перестає нам нагадувати свято Різдва Христового¹³⁶.

38. Оточувати глибокою повагою право на життя

Фактичне визнання особистої гідності кожної людської істоти вимагає поваги, охорони і підтримання її прав. Тут йдеться про природні, універсальні та непорушні права: жодна особа, жодна група, влада чи держава – ніхто не може їх змінити, а тим більше відмінити, бо ці права походять від самого Бога. Недоторканість особи, яка є віддзеркаленням недоторканості самого Бога, глибоко виявляється насамперед у недоторканості людського життя. Загальні, зі свого боку слушні, виступи на захист людських прав, таких як право на медичне обслуговування, на дах над головою, на працю, формування сім’ї і на культуру, є нещирими і облудними, якщо рішуче не піднімається питання про охорону права на життя, що є першим і основним правом людської особи та умовою для забезпечення всіх інших прав.

Церква ніколи не капітулювала перед лицем різного роду насильства, яке неустанно причиняється притаманному кожній людській особі праву на життя, як окремими людьми, так і самою владою. Це право належить людській істоті на всіх етапах її розвитку, від моменту зачаття аж до природної смерті, в усіх умовах і незалежно від того, здорова вона чи хвора, працездатна чи інвалід, багата чи бідна. II Ватиканський Собор чітко і зрозуміло говорить: “Усе те, що є проти самого життя: різного роду вбивства, геноцид, аборт, засоби легкої смерті та добровільне самовбивство; усе, що порушує цілісність людської особи: покалічення, тортури, завдані душі і тілу, намагання порушити психічний стан; усе, що ображає людську гідність: нелюдські

умови життя, арбітральні арешти, депортація, невілляництво, проституція, торгівля жінками і молоддю; а також нелюдські умови праці, в котрих працівники використовуються як звичайне знаряддя зиску, а не як вільні особи – всі ті й тому подібні практики є чимсь ганебним; завдаючи шкоди людській цивілізації, вони більше ганьблять тих, хто їх припускається, ніж тих, котрі зазнають кривди, і є глибоко протилежними повазі, належної Творцеві”¹³⁷.

Хоч у зв'язку зі своєю місією і відповідальністю усі люди покликані до того, щоб визнати особисту гідність кожної людської особи, захищати її право на життя, це завдання особливим чином лежить на батьках, вихователях, працівниках служби здоров'я та особах, у руках яких знаходиться економічна та політична влада.

Великодушно і з любов'ю приймаючи кожне людське життя, особливо тоді, коли воно слабке чи хворе, Церква здійснює основний вимір свого післанництва, тим важливішого, чим більш поширеною стає “культура смерті”. Бо Церква “глибоко вірить, що людське життя, навіть слабке і страждуче, є завжди прекрасним даром Божої доброти. Всупереч песимізові й егоїзму, Церква виступає за життя: у кожному людському житті вмє відкрити красу того “Так”, того “Амін””, котрим є сам Христос (див. 2 Кор. 1, 19; Ді. 3, 14). Тому “Ні”, котре затоплює і гнобить світ, протиставляє живуче “Так”, оберігаючи таким чином людину і світ перед тими, котрі зневажають життя і завдають йому смерті”¹³⁸. І саме мирянам, котрі з причини свого покликання чи з приводу виконуваної ними праці, беруть безпосередню участь у прийнятті життя, належить турбота про те, щоб те “так” Церкви щодо людського життя було конкретним і результативним.

Величезний поступ біології і медицини, що іде в ногу з дивовижним розвитком технології, створив сьогодні нові можливості і нову відповідальність відносно горизонтів людського життя: сьогодні людина є в стані не тільки “спостерігати” людське життя, але й “маніпулювати” ним від його початку і на перших стадіях розвитку.

Моральне сумління людства не може байдуже спостерігати за гігантським розвитком технології, влада котрої над механізмами, керуючими продовженням роду і першими фазами людського життя, стає все більшою. Сьогодні, більш ніж коли, також і у цій сфері мудрість є єдиним порятунком людини, щоб вона у своїх наукових дослідженнях і практичних починах могла поступати розумно і з любов'ю, підтримуючи повагу і честь недоторканої особистої гідності кожної людської істоти від першої хвилини її існування. Так відбувається тоді, коли наука і техніка за допомогою гідних засобів стають на охорону життя і лікування хворіб, починаючи від початкових стадій існування плоду, відкидаючи – в ім'я гідності науки – методи, які приводять до змін генетичної спадковості однієї істоти та цілих поколінь¹³⁹.

Миряни, різним способом та на різних рівнях зайняті в області наукової праці, техніки, медицини, а також у суспільній, законодавчій та економічній діяльності, повинні відважно приймати “виклики”, поставлені новими проблемами біоетики. Як сказали Синодальні Отці, “християни не повинні робитися невілляниками досягнень науки і технології, а відповідально ними керувати... Перед лицем цих моральних

“викликів”, потенційним джерелом котрих є нові величезні технологічні можливості, і котрі загрожують не тільки основним людським правам, але й самій біологічній істоті людського виду, найважливішою справою є те, щоб християни-миряни – за допомогою усієї Церкви – зайнялися поверненням культурі основ справжнього гуманізму, так, щоб розвиток і охорона прав людини знайшли міцну динамічну підтримку у самій її істоті, виявленій людям через проповідування Євангелія”¹⁴⁰.

Сьогодні всі повинні дбати про збереження найвищої чутливості до явища концентрування влади, особливо влади технологічної. Це явище сприяє маніпуляції не тільки в сфері біологічної істоти людини, але й у сфері людського сумління, поглиблюючи таким чином дискримінацію і відсунення на узбіччя життя цілих народів.

39. Свобода взивати ім'я Господнє

Пошана особистої гідності, за якою йде захист і підтримка людських прав, вимагає визнання релігійного права людини. Ця вимога не є звичайною справою “визнання”, а глибоко вкоріненою у саму реальність людини. По суті, зв'язок з Богом є суттєвим елементом самого “буття” й “існування” людини: бо ми у Бозі “живемо, рухаємося й існуємо” (Ді. 17, 28). І хоча не всі вірять у цю правду, ті, котрі є у ній переконаними, мають право на те, щоб їх віра зустрілася з належною пошаною, подібно як і будучі її наслідком у індивідуальному і суспільному житті рішення. Саме у цьому полягає право на свободу совісті і свободу релігії, фактичне визнання котрого є одним з найважливіших обов'язків кожного народу, який справді прагне гарантії добра особистості і суспільства. “Свобода релігії, незамінна вимога гідності кожної людини лежить в основі усіх людських прав, а значить, є необхідною умовою добра особи і цілого суспільства, як і особистої реалізації кожного. Вона впливає з того, що право поодинокі особи і спільнот на визнання і практикування власної релігії є істотною умовою мирного співжиття між людьми... Громадське і суспільне право на свободу релігії, торкаючись найглибшої духовної сфери, стає немовби точкою відліку і мірилом інших основних прав”¹⁴¹.

Синод не забув про численних братів і сестер, котрим ще не дано користуватися цим правом і котрих, з приводу сповідуючої віри, чекають прикrostі, відсунення на узбіччя, страждання, переслідування, а іноді смерть. Більшість з них є нашими братами і сестрами – мирянами-католиками. Проповідування Євангелія і свідчення християнського життя у стражданні і муці становлять вершини апостольства учнів Христа, так як любов до Господа Ісуса Христа аж до віддання життя є джерелом надзвичайної плідності у будівництві Церкви. Таким чином, містична виноградина свідчить про свою буйність, як говорить св. Августин: “Однак та виноградина, як заповідали пророки і сам Господь, на цілий світ поширила свої повні плодів гілки і була тим буйніша, чим більше її поливали багатою кров'ю мучеників”¹⁴².

Уся Церква глибоко вдячна за цей приклад і за цей дар: в особі тих синів і дочок вона знаходить мотиви нового витка свого святого й апостольського життя. Тому Синодальні Отці визнали своїм особливим обов'язком “подякувати тим мирянам, котрі живуть як невтомні свідки віри, незламно триваючи у єдності з Апостольською столицею, незважаючи на обмеження їх свободи і нестачу священницьких послуг. Ризикуючи

усім, навіть власним життям, миряни таким чином дають свідчення однієї з найістотніших властивостей Церкви: Божа Церква народжується з Божої ласки, що у найпіднесеніший спосіб виявляється у мучеництві”¹⁴³.

Те, що ми сказали про повагу особистої гідності і про визнання прав людини, безсумнівно стосується відповідальності кожного християнина, кожної людини. Необхідно, однак, зазначити, що ця проблема набула сьогодні світового розмаху і стосується уже цілих людських угруповань, навіть більше, – цілих народів, котрі позбавлені можливості користуватися основними правами. Пов’язані з цим фактом диспропорції у розвитку країн, які входять до складу різних “світів”, були відкрито виявлені у недавню виданій енцикліці “Sollicitudo rei socialis”.

Повага людської особи виходить поза межі індивідуальної моралі і стає основним критерієм, немов пілястром структури самого суспільства, котре внутрішньо скероване на особистість.

Отже, відповідальність за служіння суспільству – тісно пов’язана з відповідальністю на службу особі – є загальним завданням того оживлення християнським духом сучасності, що становить покликання католиків-мирян, кожного згідно з його власним способом життя.

40. Сім’я – перша площина суспільної діяльності

Людська особа володіє природним і структурним суспільним виміром, будучи у глибині своєї суті покликаною до спільноти з іншими людьми та до принесення в дар себе самого іншим: “Бог, по-батьківськи турбуючись про все, хотів, щоб усі люди становили одну сім’ю і ставились один до одного по-братерськи”¹⁴⁴. Тому суспільство, плід і знак суспільної природи людини, виявляє свою повну правду через спільність осіб.

Особа і суспільство знаходяться між собою у зв’язку взаємозалежності і взаємності. Усе, що відбувається на користь особи, є також добром суспільства, усе ж, що робиться на користь суспільства, обертається користю для людини. Тому апостольська діяльність мирян на користь сучасного світу завжди й безсумнівно служить кожній окремій людині у її єдиності й неповторності та службу усім людям.

Основним і першим проявом суспільного виміру особи є подружжя і сім’я: “Але Бог не створив людину самотньою: бо від початку “чоловіком і жінкою сотворив їх” (Бут. 1, 27); а їх єднання є першою формою спільноти осіб”¹⁴⁵. Ісус повернув подружжю і сім’ї усю притаманну їм гідність і нерозривність (див. Мт. 19, 3-9). Святий Павло ж, у свою чергу, вказав на глибокий зв’язок між подружжям і таємницею Христа і Церкви (див. Еф. 5, 22; 6, 4; Кол. 3, 18-21; 1 Пт. 3, 1-7).

Подружжя і родина є першою площиною суспільної діяльності католиків-мирян. Завдання у цій сфері особливим чином можна виконати тільки тоді, коли люди переконані у єдиній і незамінній цінності сім’ї для розвитку суспільства.

Сім’я є колискою життя і любові, де людина народжується і виростає, основною клітиною суспільства. Цю спільноту потрібно оточувати постійною опікою, особливо ж

тоді, коли людський егоїзм спрямований проти продовження життя, тоталітарна політика, а також нужда й матеріальне, культурне і моральне убозтво, як і гедоністична та консумістична свідомість, нищать джерело життя, а ідеології та різноманітні системи, з котрими пов'язані різні форми байдужості і небажання, атакують притаманну сім'ї виховну функцію.

Тому без зволікань треба почати широку, поглиблену і систематичну діяльність, підтриману не тільки культурою, але й економічними засобами й законодавством, щоб забезпечити сім'ї умови, де вона б, згідно зі своїм покликанням, займала перше місце у “гуманізації” особи і суспільства.

Апостольським завданням мирян є насамперед турбота про те, щоб сім'я усвідомлювала власну суть, те, що вона є першою й основною суспільною клітиною, а також свою першорядну роль у суспільстві, щоб вона сама ставала все більш активною й відповідальною за свій розвиток і участь у суспільному житті. Отже, сім'я може і повинна вимагати від усіх, починаючи від державної влади, поваги тих прав, котрі, оберігаючи сім'ю, оберігають суспільство.

Те, що я написав у Апостольському напоумленні “Familiaris consortio” (у розділі про участь у розвитку суспільства¹⁴⁶), та те, що знаходиться у “Карті прав людини”, проголошеній Апостольською столицею на прохання Синоду Єпископів у 1980 році, становить повну й органічну програму діяльності для всіх мирян, котрі з різних причин визначаються активністю для охорони цінності сім'ї і розбудженням чутливості до її потреб. Ця програма вимагає швидкої й рішучої реалізації, тим більше, що чимраз більша небезпека загрожує стабільності і міцності сім'ї, а спроби відсунення її на узбіччя і знищення її суспільного значення стають щораз сильніші та систематичніші.

Досвід вчить, що цивілізація і міцність народів залежать насамперед від стану їх сімей. Тому апостольська діяльність для добра сім'ї має велике суспільне значення. Церква, зі свого боку, є глибоко у цьому переконана, добре знаючи, що “майбутнє людства іде через сім'ю”¹⁴⁷.

41. Любов – це душа й основа солідарності

Служіння суспільству виявляється й реалізується у багатьох різних формах: як діяльність вільна і неформальна і як діяльність організована, як допомога окремим людям і як допомога різноманітним групам чи спільнотам людей.

Уся Церква безпосередньо покликана служити любові: “І як на початку своєї історії свята Церква, поєднуючи Євхаристійну Вечерю з трапезою, виявлялася уся об'єднана вузлом любові довкола Христа, так щоразу розпізнається у цьому знаку любові, і, радіючи з початих іншими дій, домагається віддачі справ любові як свого обов'язку і свого непорушного права. Тому Церква особливою повагою оточує любов до бідних і хворих, як і так звані дії милосердя і взаємодопомоги, призначені нести допомогу для різних людських потреб”¹⁴⁸. Любов до ближнього, що виявляється у найстаріших і завжди нових діях милосердя, звернених на тіло і душу, є найбільш безпосередньою, найпоширенішою і найбільш звичною формою цього оживлення християнським духом сучасного порядку, що є специфічним завданням мирян.

Через практикування любові до ближнього миряни переживають і виражають свою участь у царському уряді Ісуса Христа, а також у владі Чоловічого Сина, котрий “прийшов не на те, щоб йому служили, лиш щоб служити” (Мр. 10, 45), переживають і дають вираз цього царства найпростішим способом, завжди і всім доступним, одночасно найпіднесенішим способом, бо любов є найбільшим даром, даним Святим Духом, для будівництва Церкви (див. 1 Кор. 13, 13) і для добра людства. Бо любов оживлює й підтримує діяльну солідарність, чутливу до всіх потреб людської істоти.

Таким чином, зрозуміла любов, яку відчувають не тільки окремі особи, але й, у формі солідарності, групи та спільноти, є і завжди буде потрібною. Ніхто і ніщо не може і ніколи не зможе її замінити, навіть певні заклади й громадські починання, котрі не шкодують зусиль, щоб заспокоїти – часто у наш час тяжкі й поширені – потреби населення. Парадоксальним чином любов стає тим більш потрібною, чим більше заклади, розвиваючи свою організаційну складну структуру і претендуючи на керування усіма доступними сферами життя, приходять до того, що самі стають жертвою безособового функціоналізму, надміру бюрократії, несправедливих, приватних інтересів, безвідповідальної й огортаючої увесь заклад бездіяльності.

І саме у цьому контексті, особливо в організованих суспільствах, постають і поширюються все нові форми доброї волі, які втілюються у різноманітних послугах та справах. Добру волю, переживану у її правді як щире служіння людям, особливо найбільш потребуючим і покинутим структурами суспільного забезпечення, необхідно визначити як важливий вираз апостольства, у котрому миряни, чоловіки і жінки, відіграють першорядну роль.

42. Політична активність стосується усіх і служить усім

Любов, виявлена особі й перебуваюча їй на службі, ніколи не може бути відірвана від справедливості: як одна, так і інша – кожна своїм чином – вимагають повного й дійсного визнання прав особи, котрій підпорядковане суспільство з усіма своїми структурами й закладами¹⁴⁹. Щоб оживити християнським духом сучасну реальність, служачи – як було сказано – особі й суспільству, миряни не можуть відмовлятися від участі у політиці, тобто у різного роду економічній, суспільній і законодавчій діяльності, яка органічним способом служить зростанню спільного добра; Синодальні Отці багаторазово стверджували, що право і обов’язок участі у політиці стосується всіх і кожного; форми цієї участі, площини, на яких вона здійснюється, завдання і відповідальність можуть бути надзвичайно різними і взаємодоповнюватися. Ані оскарження у кар’єризмі, в культі влади, в егоїзмі й корупції, котрі нерідко спрямовані на людей, які входять до складу уряду, парламенту, панівного класу чи політичної партії, ані досить поширена думка, що політика повинна бути територією моральної загрози, не виправдовують скептицизму і відсутності християн у громадських справах.

Навпаки, II Ватиканський Собор говорить про це надзвичайно важливими словами: “Церква визнає гідною похвали працю тих, хто на службу людям віддає свої сили для добра держави і приймає на себе вагу цього важкого обов’язку”¹⁵⁰.

Основним критерієм політики, спрямованої на досягнення добра особи і суспільства, є прагнення до спільного добра як добра всіх людей та самої людини, добра, котре є даним і котре гарантує, що його прийняття є справою вільного й відповідального вибору окремих осіб чи об'єднань: “Політична спільність – читаємо у Конституції “Радість і надія” – існує для спільного добра, у котрому вона знаходить повне пояснення і суть та з котрого бере своє первісне й притаманне їй право. Загальне ж добро складає суму тих умов суспільного життя, завдяки котрим поодинокі особи, сім'ї і об'єднання можуть повніше й легше досягнути своєї власної досконалості”¹⁵¹.

Крім того, політика для добра особи і суспільства приймає за постійний напрямок поступу охорону і підтримання справедливості, тлумачені як “чеснота”, в котрій усі повинні виховуватися, і як моральна сила, котра підтримує активність для добра прав і обов'язків кожного і всіх, беручи за основу особисту гідність людської істоти.

Виконання політичної влади повинно взяти за основу дух служіння, якщо він у поєднанні з необхідною компетенцією і результативністю діяльності вирішує те, чи почини політиків є “відкритими” і “чистими”, згідно з тим, чого від них – зрештою слушно, – вимагають люди. Це підштовхує до відкритої боротьби і рішучої перемоги таких спокус, як нещирість, облудність, використання громадського добра для збагачення невеликої групи осіб чи з метою здобуття клієнтури, застосування двозначних чи недозволених засобів для здобуття, вдержання чи збільшення влади будь-якою ціною.

Миряни-католики, зайняті політикою, повинні, без сумніву, поважати правильно трактовану автономію земної реальності, згідно з тим, що ми читаємо у конституції “Радість і надія”: “Є зрозумілою справою, щоб особливо у плюралістичних суспільствах оцінювалися особливі стосунки між політичною спільністю і Церквою і щоб було чітко зрозумілим те, що роблять вірні, чи поодинокі, чи в об'єднаннях, від власного імені, як громадяни, які керуються голосом християнського сумління, від того, що роблять разом зі своїми пастирями в ім'я Церкви. Церква, котра з причини свого завдання і компетенції ніяким способом не утотожнюється з жодною політичною системою, є одночасно символом і запевненням трансцендентного характеру людської особи”¹⁵². Одночасно важливим і відповідальним завданням мирян є засвідчення тих людських і євангельських вартостей, котрі мають внутрішній зв'язок з політичною діяльністю, як свобода, справедливість, солідарність, вірна й незацікавлена відданість справі загального добра, простий стиль життя, переважаюча любов до бідних і найменших. Це вимагає, щоб вони були щораз більше оживленими духом реальної участі у житті Церкви і щораз краще знали її суспільну науку. У виконанні цього завдання постійною підтримкою буде для них близькість християнських спільнот та їх пастирів¹⁵³.

Стилем та знаряддям політики, котра прагне до правдивого розвитку людини, є солідарність. Вона вимагає діяльної й відповідальної участі в політичному житті усіх і кожного громадянина та різноманітних груп, професійних зв'язків, партій: усі разом і кожен окремо – усі ми є адресатами і головними творцями політики. У цій сфері солідарність, як я сказав у Енцикліці “Sollicitudo rei socialis”, є чимсь більшим, ніж

“тільки невизначеним співчуттям чи поверховою зворушливістю у зв’язку зі злом, вражаючим багатьох осіб, близьких чи далеких. Навпаки, це міцна і тривка воля, діюча на справу загального добра, тобто добра усіх і кожного, бо всі ми є по-справжньому відповідальними за усіх”¹⁵⁴.

Сьогодні політична солідарність, переходячи межі окремих держав чи блоків, повинна обійняти всі континенти, увесь світ.

Плодом солідарної політики, так бажаним усіма, але все ще незрілим, є мир. Мирянам не можна байдуже, пасивно і на віддалі трактувати все те, що суперечить миру чи йому загрожує, як насилля, війна, тортури і тероризм, концентраційні табори, мілітаризація політики, гонка озброєнь та ядерна загроза. Навпаки, як учні Ісуса Христа, котрий є “Царем миру” (Іс. 9, 5) і “нашим миром” (Еф. 2, 14), миряни повинні бути миротворцями (Мт. 5, 9), як за покликом серця, так і в своїй діяльності для правди, свободи, справедливості і любові, котрі становлять необхідну основу миру¹⁵⁵.

Співпрацюючи з усіма, кому справа миру справді лежить на серці, і користуючись допомогою особливих закладів, католики-миряни повинні розвивати справу виховання з метою перемоги пануючої культури егоїзму, ненависті, помсти і ворожості, а одночасно – з метою зросту солідарності на всіх рівнях. Бо солідарність “є шляхом до миру, а одночасно – до розвитку”¹⁵⁶. Беручи це до уваги, Синодальні Отці закликали християн до відкидання усіляких форм недопустимого насилля та до підтримки появи діалогу та миру, а також до діяльності у впровадженні справедливого суспільного та міжнародного ладу¹⁵⁷.

43. Людина як осередок суспільно-економічного життя

Основним пунктом у служінні мирян на благо суспільства є суспільно-економічне питання, ключ до котрого знаходиться у організації праці.

Актуальна вага цих проблем, вказаних на тлі широкої панорами розвитку і згідно з пропорціями розв’язань суспільної науки Церкви, згадувалася недавно в енцикліці “*Sollicitudo rei socialis*”, котру я щиро раджу до уваги усіх, а насамперед – мирян.

До основних пунктів суспільної науки Церкви належить принцип загального призначення добра, бо згідно з Божим замислом засоби землі були дані усім людям і кожній людині як знаряддя, яке служить розвитку правдиво людського життя. На службі того загального призначення залишається приватна власність, котра – саме тому – виконує за самою своєю суттю суспільну функцію. Розглядаючи конкретним способом, праця чоловіка і жінки є найбільш загальним і безпосереднім знаряддям економічного розвитку, знаряддям – а разом з тим правом і повинністю кожної людини.

Усі ці справи особливим чином входять до сфери місії мирян-католиків, II Ватиканський Собор загально визначає мету і критерій їх присутності і діяльності: “Також і в суспільно-економічному житті треба визнавати і звеличувати гідність людської особи, її цілісне покликання і добро усього суспільства. Людина є творцем, осередком і метою усього суспільно-економічного життя”¹⁵⁸.

У контексті корінних змін, що відбуваються у світі господарства і праці, миряни повинні насамперед зайнятися розв'язанням дуже серйозних проблем зростаючого безробіття, боротися за якнайшвидше знищення несправедливості, яка виникає з неправильної організації праці, дбаючи про те, щоб місце праці стало місцем спільності осіб, яким належить повага та певні права; боротися за розвиток нової солідарності між тими, котрі беруть участь у спільній праці та за створення нового типу підприємств, за перегляд торговельної та фінансової систем, а також за зміну системи технологічного обміну.

З цією метою миряни повинні виконувати свою працю з фаховою компетенцією, ввічливістю та християнським духом, вважаючи її шляхом до особистого освячення¹⁵⁹, згідно з виразною вказівкою Собору: “Через свою працю людина звичайно утримує своє життя та життя своїх близьких. Єднається зі своїми братами та служить їм, може відчувати щирю любов і співпрацювати у вдосконаленні речей, створених Богом. Навіть більше, ми повинні бути переконаними, що через працю, принесену Богові як жертву, людина єднається зі спасенною місією Ісуса Христа, котрий, працюючи власними руками в Назареті, надав праці високої гідності”¹⁶⁰.

У зв'язку з проблематикою суспільноекономічного життя і працею щораз гострішим способом постає сьогодні так зване “екологічне питання”. З певністю Бог дав людині завдання “панувати” над створеним і “виросувати сад світу”. Однак людина повинна виконувати це завдання, шануючи образ Божий з розумом та любов'ю. Це значить, що вона повинна почувати відповідальність за дари, котрі отримала і продовжує отримувати від Бога. Людина розпоряджається даром, котрий – якщо це можливе, покращеним – повинен бути переданий наступним поколінням, для котрих також призначені дари Господа. “Панування, дане Творцем людині, не означає абсолютної влади, і теж не може бути мови про свободу “використання” чи довільного розпорядження речами. Обмеження, накладене від початку на людину самим Творцем і виявлене символічним способом у забороні “споживання плоду з дерева” (див. Бут. 2, 16-17) чітко вказує, що у відношенні до видимої природи ми маємо права не тільки біологічні, але й моральні, котрих не можна безкарно порушувати. Властива концепція розвитку не може обминути вищевказаних розважань – що стосуються використання елементів природи, відновлення засобів і результатів невпорядкованої індустріалізації – котрі ставлять перед нашим сумлінням моральний вимір, яким повинен відзначатися розвиток”¹⁶¹.

44. Євангелізація культури і культур людини

Служіння для добра людини і людського суспільства виявляється і здійснюється через створення і передавання культури, що – особливо у наш час – є одним з найсерйозніших завдань людського співжиття і суспільного розвитку. У світлі навчання Собору під “культурою” ми розуміємо “усе, чим людина вдосконалює і розвиває різноманітні здатності свого духа і тіла; шляхом пізнання і праці намагається підкорити сам світ; робить більш людським суспільне життя як у сім'ї, так і в державі шляхом прогресу моралі та інституцій; нарешті, у своїй історії протягом віків втілює, передає і зберігає великий духовний досвід і прагнення того, щоб він служив

розвиткові багатьох людей і людства в цілому¹⁶². Культуру, визначену таким чином, потрібно вважати спільним добром кожного народу, вираженням його гідності, свободи і творчої суті; вважати свідченням його історичного шляху. Крім того, тільки у сфері культури і через культуру християнська віра стає історичною і творить історію.

Щодо розвитку культури, яка відзначається відірваністю не тільки від християнської віри, але навіть від людських цінностей¹⁶³, чи також щодо певної наукової і технічної культури, не здатної дати відповідь на важливі запитання людських сердець про правду і добро, Церква повністю усвідомлює те, яким важливим з душпастирської точки зору є присвячення особливої уваги культурі.

Тому Церква заохочує мирян, щоб вони відважно і з творчою інтелігентністю були присутні в упривілейованих місцях культури, якими є школи та університети, осередки наукових і технічних досліджень, середовища образотворчого мистецтва і гуманістичних роздумів. Метою цієї присутності є не тільки визнання і можливе очищення критично оцінюваних елементів існуючої культури, але й їх звеличення через оригінальне багатство Євангелія та християнської віри. Те, що II Ватиканський Собор сказав про відносини між Євангелією і культурою, відповідає стійкій історичній реальності і одночасно вказує особливо актуальний і діяльний ідеал; це важлива програма, доручена пастирській відповідальності усїєї Церкви, а у ній – особливій відповідальності мирян: “Добра Христова новина постійно відновлює життя і культуру занепакої людини та перемагає й усуває помилки і зло, що походять від постійно загрожуючої людині спокуси гріха. Невтомно очищає й піднімає мораль людей... Таким чином Церква, виконуючи власне завдання, тим самим сприяє і вкладає свій внесок до культури особистого і суспільного життя, та своєю діяльністю, також і літургійною, виховує у людині внутрішню свободу”¹⁶⁴.

Тут варто ще раз прислухатися до особливо знаменитих слів напоумлення “*Evangelii nuntiandi*” Павла VI: “Церква тоді євангелізує, коли Божою силою Проповіді, яку проголошує (див. Рим. 1, 6; 1 Кор. 1, 18; 2, 4), намагається змінити совість кожної окремої людини й совість усіх людей, а вже потім і їхню діяльність, і, нарешті, їхнє життя та все середовище, у якому вони живуть. Ми говоримо про рівні людського роду, котрі треба змінити: отже, Церква не тільки повинна проповідувати Євангеліє у щораз глибших закутках землі та щораз більшим групам населення, але силою Євангелія також повинна досягати й будити критерії суджень, визначені цінності, зацікавлення, лінію роздумів, джерела натхнення і життєві моделі людського роду, які протистоять Божому слову і замислу спасіння. Це все можна висловити наступним чином: потрібно євангелізувати – і не ззовні, немовби додаючи якусь оздобу чи колір, а зсередини, від центру і коріння життя – тобто потрібно наповнювати Євангелієм культури, а також культуру людини... Розбіжність між Євангелієм і культурою є, без сумніву, драмою нашого часу, як і в минулі епохи. Тому необхідно докласти всіх зусиль і заходів, щоб з турботою євангелізувати людську культуру, чи, скоріше, самі культури”¹⁶⁵.

Особливо в наші часи привілейованою дорогою, яка веде до створення і передавання культури, є *засоби масової інформації*¹⁶⁶. Світ засобів масової інформації у результаті швидкого розвитку винаходів і сфери їх впливу, які охоплюють усю

планету і проникають усюди, формуючи свідомість і звичаї, також визначає нові межі місії Церкви. Фахова відповідальність мирян, які діють у цій ділянці з власної ініціативи, як і через почини та інституції спільнот, повинна повністю визнаватися і підтримуватися за допомогою відповідно підібраних матеріальних, інтелектуальних і душпастирських засобів.

У використанні засобів масової інформації та у їх виборі необхідно дбати, з одного боку, про виховання критичного відчуття, оживленого любов'ю до правди, а з другого – про охорону свободи і поваги гідності особи; треба також підтримувати автентичну культуру окремих народів, рішуче і відважно протистояти формам монополізації і маніпуляції.

Однак душпастирська відповідальність мирян не вичерпується виконанням вищезазначених справ. На всіх дорогах світу та у його великих артеріях, якими є преса, кіно, радіо, телебачення і театр, повинно проповідуватися спасенне слово Євангелія.

РОБІТНИКИ У ГОСПОДНЬОМУ ВІНОГРАДНИКУ
ДОБРІ УРЯДОВЦІ РІЗНОВИДНОЇ БОЖОЇ ЛАСКИ

45. РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПОКЛИКАНЬ

У євангельській притчі “господар” кличе робітників до свого виноградника у різну пору дня: одних рано вранці, інших коло дев’ятої ранку, ще інших – опівдні та о третій, останніх – коло п’ятої (див. Мт. 20, 1). Св. Григорій Великий, коментуючи цей євангельський текст, порівнює пори дня з віком людини. “Можна припустити, – пише, – що різні пори дня вказують різний вік людини. За такою інтерпретацією ранок з певністю означає період дитинства. Третя година – підлітковий вік: сонце світить щораз сильніше – людина росте і запалюється бажанням до життя. Шоста година означає молодість: сонце стоїть немов у зеніті – людина досягає вповні своїх сил. Початок старості – дев’ята година – як сонце хилиться до заходу, так і людина втрачає молодечий запал. Одинадцята година є годиною людей дуже похилого віку... А потім те, що робітників кликано до виноградника у різні години дня, повинно означати, що одні досягають святості життя, вже будучи дітьми, інші – в молоді роки, ще інші – як зрілі люди або старці”¹⁶⁷.

Коментар св. Григорія Великого можна з успіхом віднести до дивовижної різноманітності покликаних у Церкві, у котрій усі і кожен покликаний до праці, щоб наблизити прихід Божого Царства, згідно притаманним собі покликанням, станом, харизмою і послугою. Ця різноманітність залежить не тільки від віку, але й від статі, прикмет, а, крім того, від роду покликаних і життєвої позиції членів Церкви. Саме ця різноманітність робить багатство Церкви більш живим і конкретним.

МОЛОДЬ, ДІТИ І СТАРШІ ЛЮДИ

46. Молодь – надія Церкви

Особливу увагу Синод присвятив молоді. Поступаючи так, він зробив дуже слушно. У багатьох країнах молодь становить половину усього населення, а часто – беручи до уваги цифри – половину Божого народу, котрий проживає у тих країнах. Уже тільки з цієї точки зору вона має виняткову силу і великий виклик для майбутнього Церкви. І справді, Церква бачить у ній свою дальшу дорогу до майбутнього, бачить у ній відбиток і спогад про ту радісну молодість, якою Дух Христа постійно її збагачує. І саме тому Собор назвав молодь “надією Церкви”¹⁶⁸.

У Листі до молоді світу від 31 березня 1985 року читаємо: “Церква бачить молодих – більше – Церква особливим чином бачить себе саму в молодих – у вас усіх, а заодно у кожній і кожному з вас. Так було спочатку, з апостольських часів. Особливим свідченням можуть бути слова св. Івана з Першого Листа цього Апостола: “Пишу вам, батьки, бо ви спізнали того, хто споконвіку. Пишу вам, юнаки, бо ви перемогли лукавого. Писав вам, дітоньки, бо ви Отця спізнали... Писав вам, юнаки, бо ви сильні, і

слово Боже у вас перебуває...” (1 Ів 2, 13). ... У нашому поколінні, в період другого тисячоліття після Христа, Церква також бачить себе саму в молодих”¹⁶⁹.

Церква не може бачити у молодих людях просто предмет своєї пастирської опіки. Насправді ж вони, і до цього їх треба заохочувати, є діяльним суб'єктом, активними учасниками євангелізації і творцями суспільного відновлення¹⁷⁰. Молодість є особливого часом відкриття власного “я” та складання “життєвих планів”, є періодом росту, котрий повинен бути ростом “у мудрості, у роках і у ласці у Бога і у людей” (Лк 2, 52).

Як ствердили Синодальні Отці, “вразливість молоді глибоко реагує на такі цінності, як справедливість, відмова від насилля і мир. Серця молодих людей відкриті для братерства, дружби і солідарності. У найбільшій мірі мобілізує їх усе те, що стосується якості життя і охорони природи. Проте вони також повні тривоги, розчарувань, турбот і страхів, пануючих у світі, а, крім того, стикаються зі спокусами, типовими для їх віку”¹⁷¹.

Церква повинна постійно оживлятися цією великою любов'ю, яку Ісус виявив юнакові з Євангелії: “Тоді Ісус ... вподобав його...” (Мр. 10, 21). Тому не перестає проголошувати Ісуса Христа і проповідувати Його Євангелію, вказуючи, що вона є єдиною і вичерпною відповіддю на безкомпромісні прагнення молоді та гарячим заклик до особистого наслідування Христа: “Тоді прийди і ... йди за мною” (Мр. 10, 21), котрий несе у собі запрошення до участі у синівській любові Сина до Отця і у Його місії спасіння людства.

Церква має багато чого сказати молодим, а молодь – Церкві. Цей двосторонній діалог, котрий повинен проходити в атмосфері сердечності, самовідкриття і відваги, полегшить зустріч поколінь і обмін між ними, а для Церкви і суспільства буде джерелом багатства і любові. У посланні до молодих Собор говорить: “Церква дивиться на вас з довір'ям і любов'ю... Вона є правдивою молодістю світу ... пригляньтеся до неї, і віднайдете у ній Христове обличчя”¹⁷².

47. Діти і Царство Небесне

Ісус Христос обдаровує дітей чуйною і щедрою любов'ю. Обдаровує їх благословенням і – більш ніж комусь іншого – гарантує їм місце у небесному царстві (див. Мт. 19, 13-15; Мр 10, 14). Особливо виділяє важливу роль, яку діти виконують у Божому Царстві: вони є виразним символом і прекрасним образом здійснення тих моральних і духовних умов, які є необхідними для входу до Божого Царства і життя, повністю ввіряючи себе Богові: “Істинно кажу вам: якщо ви не навернетесь і не станете, як діти, не ввійдете в Небесне Царство. Хто, отже, стане малим, як ця дитина, той буде найбільший у Небесному Царстві. Хто приймає дитину в моє ім'я, той мене приймає” (Мт. 18, 3-5; див. Лк. 9, 48).

Діти пригадують нам, що місійна діяльність Церкви живиться не людськими засобами чи заслугами, а є щирим Божим даром. Невинність і благодать, присутні у житті дітей, а також завдані їм несправедливі страждання стають – силою Христового Хреста

– джерелом духовного збагачення для них і для усієї Церкви. Усі ми повинні це собі усвідомити з живою вдячністю.

Треба також пам'ятати про те, що період дитинства приносить цінні можливості для діяльності, що також спричиняється до будівництва Церкви, як і до гуманізації суспільства. Собор підкреслює добродійну і творчу присутність дітей у сім'ї, “сімейній Церкві”: “Діти, як живі члени сім'ї, у свій спосіб сприяють освяченню батьків”¹⁷³. Це саме можна про них сказати по відношенню до Церкви свого права і Вселенської Церкви. На це ще у XV столітті звернув увагу Jean Gerson, теолог і вихователь, говорячи, що “не можна легковажити тією частиною Церкви, яку становлять діти і молодь”¹⁷⁴.

48. Старші люди і дар мудрості

Старшим людям, котрих часто і неслухно вважають бідними, а навіть незносним тягарем, я хочу сказати, що Церква запрошує і чекає від них продовження апостольської і місійної діяльності, котра у їх віці є не тільки можлива і потрібна, але саме завдяки цьому вікові немов отримує особливий і оригінальний вимір.

Біблія, як правило, показує стару людину як уособлення того, хто повен мудрості і боязні Бога (див. Сир. 25, 4-6). У цьому сенсі “дар” старості можна визначити як присутність у Церкві і суспільстві свідка традиції віри (див. Пс. 44, 2; Ез. 12, 26-27), вчителя життя (див. Сир. 6, 34 ; 8, 11-12), джерела любові.

Завдяки тому, що сьогодні у багатьох країнах зростає кількість старих людей й знижується межа пенсійного віку, перед похилими віком людьми відкриваються нові можливості продовження апостольської праці, яку вони нехай відважно виконують, рішучим чином перемагаючи спокусу ностальгічної втечі до спогадів минулого, котре більше не повернеться, чи відмови від сучасної діяльності з приводу нових труднощів, які зустрічаються у світі; навпаки, вони повинні щораз ясніше собі усвідомлювати, що їх роль у Церкві і в суспільстві не закінчується з віком, а набирає нової форми. Як говорить псаломспівець: “Вони й на старість плодовиті будуть, будуть ядерні і соковиті, щоб возвістити, що Господь правий” (Пс. 92, 15-16). Я хочу повторити тут те, що сказав під час Ювілею старших людей: “Вхід у так званий “третій вік” необхідно визнати привілеєм не тільки тому, що не усі мають щастя переступити цей поріг але: також і насамперед тому, що це період, у якому можна краще осмислити й оцінити минуле, глибше пізнати й пережити пасхальну таємницю, стати у Церкві зразком для усього Божого народу... Незважаючи на те, що ви повинні розв'язати багато складних проблем, що поступово відбирає сили, окрім недосконалості суспільних організацій, запізнення законодавства, нерозуміння з боку егоїстично настроєного суспільства, ви не є і не повинні сприйматися людьми, які живуть на узбіччі Церкви, пасивним елементом світу, котрий живе у занадто швидкому темпі, а діяльними суб'єктами на плідному, з точки зору духовності і гуманізму, етапі людського життя. У вас є ще багато справ до виконання, маєте багато що запропонувати. За Божим наміром кожна людська істота є життям, яке щораз зростає, починаючи з першої іскорки існування аж до останнього подиху”¹⁷⁵.

49. ЧОЛОВІКИ І ЖІНКИ

З двох причин Синодальні Отці присвятили особливу увагу ситуації і ролі жінки: по-перше, хотіли визнати підтвердити – а одночасно заохотити усіх – незамінний вклад жінки у будівництво Церкви і розвиток суспільства; по-друге, докладно проаналізувати участь жінки у житті та місії Церкви.

Повертаючись до Івана XXIII, котрий в усвідомленні жінкою власної гідності та у її виході на арену громадського життя бачив знак наших часів¹⁷⁶, Синодальні Отці багаторазово і рішуче стверджували, що у ситуації, у якій жінка повинна витримувати різноманітні форми дискримінації й погоджуватися з другорядною роллю лиш тому, що вона жінка, існує нагальна потреба охорони і підтримки особистої гідності жінки, а, отже, її рівності з чоловіком.

Це завдання є завданням усіх членів Церкви і суспільства, але особливо – самих жінок; вони повинні відчувати зацікавленість і покликання до діяльності у перших рядах. Ще багато чого залишається зробити в різних частинах світу і у різних середовищах для ліквідації того несправедливого і помилкового ставлення, котре трактує людську істоту, як річ, як предмет купівлі-продажу, що служить егоїстичним інтересам та для особистого задоволення, тим більше, що першою жертвою такої позиції є жінка. Чітке визнання особистої гідності жінки – це перший крок, який треба здійснити у напрямку забезпечення її повнокровної участі як у житті Церкви, так і у суспільному й громадському житті. Потрібна більш рішуча відповідь на заклик з напоумлення “*Familiaris consortio*” щодо різноманітних форм дискримінації жінки: “Дуже прошу про розвиток зміцненого і результативнішого специфічного душпастирства, щоб ця дискримінація могла бути остаточно переможена і щоб вповні шанувався образ Бога, що наявний у кожній без винятку людині”¹⁷⁷. Розвиваючи цю думку Синодальні Отці ствердили: “Церква повинна в рамках своєї місії виражати протест стосовно всяких форм дискримінації і приниження гідності жінки”¹⁷⁸. І далі: “Гідності жінки, глибоко зневаженій громадською думкою, треба повернути належну повагу через справжню повагу прав людської особи і застосування на практиці науки Церкви”¹⁷⁹.

Особливим чином необхідно підкреслити справу, на якій виразно наголосив Собор, а точніше, на активній і відповідальній участі жінок у житті і посланництві Церкви: “Оскільки у наш час жінки беруть все більш активну участь у житті суспільства, тому справою надзвичайної ваги є їхня більша участь також і в різних ділянках апостольської діяльності Церкви”¹⁸⁰.

Усвідомлення того, що жінка, з притаманними їй здібностями і завданнями, має своє власне особливе покликання, зростало й поступово поглиблювалося у післясоборовий період, знаходячи натхнення у Євангелію й історії Церкви. Для віруючого Євангеліє, як слова, так і приклад Ісуса Христа, залишаючись необхідним і вирішальним пунктом відліку, є найбільш плідним джерелом новизни також і у теперішній історичний момент.

Не будучи покликаними до апостольського служіння Дванадцятьох, а точніше, до уряду священика, жінки супроводжують Ісуса і Його Апостолів у їх служінні (див. Лк. 8, 2-3), стоять біля підніжжя хреста (див. Лк. 23, 49), беруть участь у похованні Ісуса (див. Лк. 23, 55). Вони теж рано-вранці отримують і передають звістку про воскресіння (див. Лк. 24, 1-10), а у світлиці моляться разом з Апостолами, очікуючи зіслання Святого Духа (див. Ді. 1, 14).

Первісна Церква, вірна Євангелія, відмежовується від схем сучасної їй культури й закликає жінку до виконання завдань, пов'язаних з євангелізацією. У своїх листах Апостол Павло називає – також поіменно – багатьох жінок з приводу різноманітних функцій, що їх вони виконували у перших церковних спільнотах (див. Рим. 16, 1-15; Флп. 4, 2-3; Кол. 4, 15 і Кор. 11, 5; 1 Тим. 5, 16). “Якщо свідчення Апостолів, – говорить Павло VI, – є основою Церкви, то свідчення жінок значною мірою спричиняється до підтримання віри християнських спільнот”¹⁸¹.

Подібно, як на початку, так і в подальшому розвитку її історії, в Церкві завжди були жінки, котрі більш чи менш помітним чином відігравали у ній часом вирішальну роль і виконували завдання великого значення. Історія їх присутності є історією незвичайної працьовитості, найчастіше праці, виконуваної в покорі й непомітної, але вона мала не менш рішуче значення для розвитку і святості Церкви. Треба, щоб ця історія невпинно продовжувалася, навіть більше, щоб розширювалася і набрала сили разом з глибоким і загальним усвідомленням особистої гідності жінки та її покликання, а також нагальної потреби “нової євангелізації” і “гуманізації” суспільних відносин.

Приймаючи навчання II Ватиканського Собору, котре віддзеркалює звернення Євангелія й історію Церкви, Синодальні Отці сформулювали, крім усього іншого, дуже точну пораду: “Церква, для свого добра та для добра своєї місії, повинна визнати усі здібності жінок та застосовувати їх на практиці”¹⁸². І далі: “Даний Синод оголошує, що Церква для збільшення результативності своєї місії вимагає визнання і використання усіх тих талантів, досвіду та здібностей чоловіків та жінок (див. Конгрегація Науки Віри, *Інструкція про християнську свободу і визволення*, 72)”¹⁸³.

50. Антропологічна та богословська основа

Умовою забезпечення жінці належного їй місця у Церкві та в суспільстві є поглиблене розглядання і докладний аналіз антропологічних умов чоловіка і жінки з метою уточнення особистої свідомості, притаманної жінці у її відмінності та взаємодоповненні у відношенні до чоловіка, і не тільки з точки зору ролей та функцій, які вона виконує, але й значно глибше, у тому, що стосується структури особи та її значення. Живе відчуття тієї потреби висловили Синодальні Отці, стверджуючи, що “необхідно поглиблено вивчити сферу антропологічних та богословських основ для вирішення проблем, пов'язаних зі справжнім значенням та гідністю обидвох статей”¹⁸⁴.

Роздумуючи над антропологічними й богословськими основами умов жінки, Церква бере участь у активному процесі прогресу жінки, який охоплює діяльність різноманітних рухів, і сягаючи самого коріння її особистого буття, приносить у цей прогрес найцінніший внесок. Але першою й найважливішою причиною, яка призводить до

такої позиції Церкви, є послух Богові, який, створюючи людину “на свій образ”, “чоловіком і жінкою сотворив їх” (Бут. 1, 27), та прийняття Його заклику до пізнання, захоплення й переживання задуму Творця. Цей задум був вписаний “на початку” і назавжди у саму людську істоту – чоловіка і жінку – а, отже, у найістотніші елементи її структури та у її найглибший динамізм. І власне цей план, повний мудрості і любові, вимагає поглиблення усього багатства його змісту, багатства, яке “від початку” поступово виявляється й реалізується через усю історію спасіння, досягаючи своєї вершини, коли “сповнився час”, коли “Бог послав свого Сина, що народився від жінки” (Гал. 4, 4). Той “час” триває протягом історії: своєю вірою, а також завдяки життю багатьох християнських жінок, Церква не перестає – і повинна це завжди робити – відчитувати задум Бога щодо жінки. Не можна теж забувати про внесок, який приносять тут різні галузі знання про людину та різні культури; вони при певному підході можуть допомогти зрозуміти та визначити вартості і вимоги стосовно того, що у жінці є істотним і незмінним, а також стосовно історичної еволюції самих культур. Як нагадує II Ватиканський Собор, “Церква стверджує..., що в основі усіх змін є багато речей, не здатних змінюватися, остаточною підставою яких є Христос, який є одним і тим же, вчора, сьогодні і навіки (див. Євр. 13, 8)¹⁸⁵.

Антропологічні й богословські основи особистої гідності жінки були висвітлені у Апостольському Листі про гідність і покликання жінки. Цей документ, продовжує й уточнює розважання на тему “теології тіла”, яким було присвячено довгий цикл катехизм, що відбувалися у середу, а одночасно становить виконання обіцянки, даної в Енцикліці “Мати Спасителя”¹⁸⁶, й відповідає на постулат Синодальних Отців.

Читання Листа “Mulieris dignitatem” – також з точки зору його характеру біблійно-богословського розважання – може стати заохоченням для усіх чоловіків і жінок, а особливо для тих, хто займається наукою про людину і різними ділянками теології, продовжувати критичне вивчення, щоб, беручи за основу особисту гідність чоловіка і жінки та взаємовідносини між ними, глибше пізнати вартості і здібності, притаманні жінці й чоловікові у контексті не тільки суспільного життя, але й, насамперед, життя християнського й церковного.

Роздуми над антропологічними й богословськими основами жіночості повинні вказати й виявити християнську відповідь на часті й часами гострі запитання про “простір”, який жінка може й повинна займати у Церкві і суспільстві.

Зі слів та діянь Христа, які є нормою для Церкви, дуже виразно впливає, що не існує жодної дискримінації у площині ставлення до Христа, де “... немає чоловіка ані жінки, бо всі ви одно у Христі Ісусі” (Гал. 3, 28), як і у площині участі у житті і святості Церкви, про що прекрасно свідчить пророцтво Йоїла, яке здійснилося у день П’ятидесятниці: “А після цього я виллю мій дух на всяке тіло. Ваші сини й ваші дочки будуть пророкувати” (Йоїл 3, 1; див. Ді. 2, 17). У Апостольському Листі про гідність і покликання жінки читаємо: “обоє, як жінка, так само й чоловік ... однаково чуйні до щедрого дарунку Божої правди і любові у Святому Дусі. Обидвоє також приймають Його спасенні й освячуючі “візити”¹⁸⁷.

51. Місія у Церкві та у світі

Якщо говорити про участь у апостольській місії Церкви, не підлягає сумніву, що силою Хрищення і Миропомазання жінка – як і чоловік – отримує участь у потрібному уряді Ісуса Христа, Священика, Пророка і Царя, а потім уповноважується і включається до участі у основному апостольстві Церкви: у євангелізації. З іншого боку, жінка покликана до того, щоб саме виконувати це апостольство, використовувала притаманні їй “таланти”: насамперед талант, яким є особиста гідність, а пізніше таланти, пов’язані з її жіночим покликанням.

Жінка, у рамках участі у житті і місії Церкви, не може отримати свячень і тому не може виконувати функцій, що випливають зі священства. Джерело цього розпорядку Церква завжди бачила у цілком вільному і суверенному рішенні Ісуса Христа, який своїми Апостолами покликав самих чоловіків¹⁸⁸. Виясненням цього розпорядку може бути відношення Христа – Нареченого та Нареченої – Церкви¹⁸⁹. Тут йдеться про функцію, а не про гідність чи святість. Необхідно ствердити, що “хоч Церква має свою “ієрархічну” структуру, але, однак, уся ця структура є цілковито підпорядкована святості членів Христа”¹⁹⁰.

“Однак, – як сказав Павло VI, – якщо “не можемо змінити становища нашого Господа, ані заклику, який звернув він до жінок, то ми повинні визнавати і підтримувати їх роль у євангельській місії та у житті християнської спільноти”¹⁹¹.

Абсолютно необхідною річчю є перехід від теоретичного визнання активної та діяльної присутності жінки у Церкві до практичного здійснення. Саме таке значення має сьогоднішнє повчання, яке, звертаючись до католиків-мирян, усвідомлено й багаторазово уточнює, що йдеться про “чоловіків і жінок”. Новий Кодекс Канонічного Права також включає багато різних розпоряджень щодо участі жінки у житті та місії Церкви. Цей розпорядок повинен бути широко відомий усім і більш рішучим чином реалізований, враховуючи як відмінну у різних культурах чутливість, так і душпастирські культури.

Необхідно замислитись, наприклад, над справою участі жінок у душпастирських єпархіальних радах, а також у єпархіальних і місцевих синодах. У цьому напрямку спрямована ідея Синодальних Отців, які пишуть: “Жінки повинні брати участь у житті Церкви, не підлягаючи жодній дискримінації, а також у процесі консультування і прийняття рішення”¹⁹². І далі: “Жінки, які вже виконують дуже важливу роль у передаванні віри і виконанні різного роду служінь у житті Церкви, повинні бути включені до приготування душ – пастирських документів та місійних ініціатив, та повинні визнаватися співпрацівницями місії, яку виконує Церква у сім’ї, у середовищі праці та у суспільстві”¹⁹³.

У надзвичайно специфічній ділянці євангелізації і катехизації необхідно більш енергійніше підтримувати особливу роль жінки у передаванні віри не тільки в сім’ї, але й у різних інших місцях, пов’язаних з вихованням, а підходячи до справи ще ширше, у тому всьому, що стосується прийняття, зрозуміння і проповідування Божого Слова, та через навчання, наукові дослідження й викладання богослов’я.

У міру розвитку її включення у євангельську працю, жінка буде живіше відчувати потребу власної євангелізації. Таким чином світлими очима віри (див. Еф. 1, 18) жінці вдасться відрізнити те, що насправді відповідає її особистій гідності і покликанню, від того, що хоч би під приводом тієї “гідності” чи в ім’я “свободи” і “прогресу” відбирає її роль особи, яка служить зміцненню вартості, й робить відповідальною за моральну деградацію осіб, середовища і суспільства. Цього роду “розпізнання” є терміновою і невідкладною історичною необхідністю, а одночасно тим, що впливає – як можливість і вимога – з участі християнської жінки у пророчому уряді Христа і Його Церкви. Це “розпізнання”, про яке багаторазово згадує Апостол Павло, є не тільки оцінкою реальності та подій у світлі віри. Воно рівнозначне конкретному рішенню і заглибленню у діяльність не тільки у сфері Церкви, але й людського суспільства.

Можна сказати, що всі проблеми сучасного світу, про які вже йшла мова у другій частині соборної конституції “Радість і надія” і які час не розв’язав і не полагодив, домагаються присутності і діяльності жінок, а точніше, того, що є їх типовим й незамінним внеском.

На увагу усіх особливо заслуговують два довірені жінкам завдання, які вони виконують.

Першим з них є надання певної гідності сімейному життю і материнству. Сьогодні перед жінкою відкриваються нові можливості глибшого зрозуміння і повнішої реалізації людських та християнських вартостей, вписаних у подружнє життя і досвід материнства, її розум, любов і рішучість можуть схилити чоловіка – супруга і батька – до перемоги постійної або майже постійної відсутності, навіть більше, можуть привести до появи між ними нових відносин міжособового єднання.

Наступним завданням жінки є запевнення культурі морального виміру, тобто того, що робить її гідною людини у її особистому та суспільному житті. II Ватиканський Собор зауважує взаємозалежність морального виміру культури та участі мирян у царській місії Христа: “Миряни спільними силами повинні так оздоровлювати існуючі у світі порядки і умови, якщо вони десь схиляють до гріха, щоб усе те відповідало нормам справедливості і скоріше сприяло практикуванню чеснот, ніж йому перешкоджало. Поступаючи таким чином, вони наповнять культуру і людські діяння”¹⁹⁴.

У міру того, як жінка виконує щораз більшу й відповідальну роль у діяльності інституцій, від яких залежить охорона першості, належної людським цінностям у політичному житті, наведені вище слова Собору вказують на важливе поле апостольства жінки: у всіх вимірах життя тих спільнот, починаючи від суспільно-економічного виміру, до суспільно-політичного, повинні поважатися й підтримуватися особиста гідність жінки і її специфічне покликання. Це стосується не тільки індивідуальної сфери, але й спільноти, не тільки форм, залишених відповідальній свободі окремих осіб, але й сфери форм, гарантованих справедливим громадським правом.

“Не добре чоловікові бути самому; сотворю йому поміч, відповідну для нього” (Бут. 2, 18). Можна б було сказати, що таким чином Бог Творець довірив жінці чоловіка. Довірив його, звичайно, усім людям, але особливим чином – жінці, бо саме вона, з

огляду на особливий досвід материнства, є обдарованою особливою чутливістю до людини і до усього, що служить її правдивому добру, починаючи від основної цінності, якою є життя. Якими ж великими є можливості і яка велика відповідальність жінки у цій ділянці у час, коли розвиток науки і техніки не завжди наповнений і вимірний правдивою мудрістю, що загрожує неминучим ризиком “дегуманізації” людського життя особливо тоді, коли воно вимагає більшої любові і більш великодушного прийняття.

Участь жінки у житті Церкви і суспільства здійснюється через її здібності. Це є одночасно шляхом її самоздійснення, на який сьогодні слушно звертається особлива увага, і оригінальним внеском у збагачення церковного єднання та у зріст апостольського динамізму Божого народу.

У цій перспективі необхідно також задуматись над спільною присутністю чоловіка і жінки у житті Церкви і суспільства.

52. Взаємоприсутність та співпраця чоловіків та жінок

Не бракувало у синодальній аудиторії голосів, які висловлювали тривогу з приводу того, що концентрація надто сильної уваги на умовах і ролі жінок може привести до недопустимого занедбання питань, пов'язаних з особою чоловіка. Насправді у багатьох ділянках церковного життя відчувається повна або часткова нестача присутності чоловіків, які у багатьох випадках залишають жінкам виконання того, що входить до сфери їх власної церковної відповідальності. Йдеться тут, між іншим, про участь у літургійній молитві, яка відправляється у Церкві, про виховання, а насамперед, про катехизування власного потомства й інших дітей, про участь у релігійних та культурних зустрічах, про співпрацю з місійними та харитативними починами.

Необхідна, отже, нагальна душпастирська потреба узгодженої присутності чоловіка і жінки, щоб присутність мирян у спасенній місії Церкви була більш повною, гармонійною і багатого.

Постулат спільної присутності та співпраці чоловіка і жінки бачиться не тільки як потреба надання душпастирській діяльності Церкви більшого значення і більшої результативності, ні тим більше, не є простими соціологічними даними людського співжиття, яке природнім чином охоплює чоловіків і жінок. Основною підставою є первісний задум Творця, який “від початку” хотів, щоб людина була “єдністю вдвох”, та щоб чоловік і жінка були першою спільнотою осіб, з якої виростають усі інші спільноти і яка одночасно є “знаком” міжособового єднання любові, що складає таємниче внутрішнє життя Бога у Трійці єдиного.

Саме тому найпростішим і найбільш поширеним, а одночасно найосновнішим способом забезпечення гармонійної присутності чоловіків та жінок у житті і місії Церкви є виконання завдань і обов'язків християнського подружжя і сім'ї, в яких виявляються різні форми любові і життя: тобто форма подружжя, батьківська, материнська, синівська та братська. У Напоумленні “*Familiaris consortio*” читаємо: “Оскільки християнська сім'я є спільнотою, вузли якої були відновлені Христом, вірою та тайнами, її участь у післанництві Церкви повинна виконуватися у формі спільноти:

а, отже, спільно, подружжя як пара, батьки і діти як сім'я, повинні переживати своє служіння Церкві і світові... Християнська сім'я також будує Боже Царство в історії через щоденну реальність, визначену її життєвими умовами: тобто через подружню та сімейну любов – переживану у її надзвичайному багатстві вартості і вимог повноти, вірності і плідності – виявляється й реалізується участь християнської сім'ї у пророчій, священницькій і царській місії Ісуса Христа і Його Церкви”¹⁹⁵.

У цьому контексті Синодальні Отці пригадали, яке значення повинна мати тайна Подружжя у Церкві і в суспільстві, щоб могла бути світлом і натхненням для усіх відносин між чоловіком і жінкою. Тому вони підкреслили невідкладну необхідність того, щоб кожний християнин переживав і звіщав послання надії, яке знаходиться у зв'язку чоловіка і жінки. Тайна Подружжя, яка освячує цей зв'язок у формі подружжя і вказує його як знак зв'язку Христа зі своєю Церквою, заключає науку великого значення для життя Церкви; ця наука повинна через посередництво Церкви дійти до сучасного світу і всі відносини між чоловіком і жінкою повинні знаходити у ній натхнення. Церква ж повинна користуватися цими багатствами повнішим способом”¹⁹⁶. Крім того, Синодальні Отці цілком слушно ствердили, що “треба повернути належу пошану як дівицтву, так і материнству”¹⁹⁷, ще раз підкреслюючи при цьому потребу розвитку різних і взаємодоповнюючих покликань у живому контексті церковного єднання, яке приводить до його постійного росту.

53. ХВОРІ І СТРАЖДАЮЧІ

Людина, хоч і покликана для радості, у своєму щоденному житті зазнає страждань і болю в найрізноманітніших формах. До чоловіків і жінок, які зазнають різного роду страждань та болю, Синодальні Отці звернули у своєму Зверненні наступні слова: “Усі ви, покинуті та відсунені на узбіччя нашого споживацького суспільства, хворі, інваліди, вбогі, голодні, емігранти, біженці та в'язні, безробітні, старці, покинуті діти та самотні особи, ви, жертви війни і різного роду насильств, породжених у нашому вседозволяючому суспільстві. Церква бере участь у вашому стражданні, що веде до Господа, який приймає вас до свого спасенного Страждання і дозволяє вам жити у світлі свого Вознесіння. Ми розраховуємо на ваші свідчення, аби вчити світ, що таке любов. Ми зробимо все, що в нашій силі, аби ви знайшли належне вам місце у Церкві і суспільстві”¹⁹⁸.

У контексті безмежності людських страждань ми звертаємо нашу увагу на всіх тих, які зазнають різного роду хвороб. Бо недуга є найчастішою й найбільш розповсюдженою формою людського страждання.

Заклик Господа стосується усіх і кожного: хворі також послані працювати у винограднику. Тягар, що пригнічує тіло й відбирає душевний спокій, у жодному випадку не звільняє від тієї праці, а є закликом до діяльного переживання людського і християнського покликання до участі у зрості Божого Царства новим, ще ціннішим способом. Слова Апостола Павла, які повинні стати програмою їх життя, є світлом, яке дозволяє зауважити, що ситуація, у якій вони знаходяться, є також і благодаттю: “Доповняю на моїм тілі те, чого ще бракує скорботам Христовим для його тіла, що ним

є Церква” (Кол. 1, 24). Саме це відкриття привело Павла до радості: “Тепер я радію стражданнями за вас” (Кол. 1, 24). Як і він, багато хворих може жити “посеред численних утисків, з радістю Святого Духа” (1 Сол. 1, 6) і бути свідками Христового Воскресіння. Згідно з тим, як у синодальній аудиторії висловився представник людей-інвалідів: “Дуже важливим є виявлення факту, що християни, які страждають від хвороб, страждаючи і старці покликані Богом не тільки до того, щоб долучати власний біль до Христових страстей, але й також відчувати у собі та передавати іншим силу відновлення та радість воскреслого Христа (див. 2 Кор. 4, 10-11; 1 Пт. 4; Рим. 8, 18)”¹⁹⁹.

Зі свого боку, Церква – як ми читаємо у апостольському листі “*Salvifici doloris*” – “яка виростає з тайни Відкуплення у Христі Ісуса, особливим чином повинна шукати зустрічі з людиною на шляху її страждання. У такій зустрічі людина стає “дорогою Церкви” – яка є однією з найважливіших доріг”²⁰⁰. Страждаюча людина є шляхом Церкви, що насамперед є шляхом самого Христа, милосердного самарянина, який “не пройшов мимо”, а “змилювався, приступив до нього, перев’язав йому рани ... і доглянув за ним” (Лк. 10, 32-34).

Зі сторіччя в сторіччя християнська спільнота посеред величезної кількості хворих і страждаючих знову пише євангелійну притчу про милосердного самарянина, виявляючи і передаючи зціляючу любов Ісуса Христа. Вона робить це через свідчення монашого життя, відданого на служіння хворим та через невтомну діяльність усіх працівників охорони здоров’я. І сьогодні в католицьких лікарнях та санаторіях щораз частіше медичний персонал складається переважно або повністю з мирян. І саме вони, лікарі, медсестри та медбрати, весь персонал, а також добровольці, покликані до того, щоб через любов до хворих і страждаючих бути живим образом Христа та Його Церкви.

54. Відновлена душпастирська діяльність

Необхідно, щоб безцінне насліддя, яке Церква отримала від Ісуса Христа, “лікаря тіла і душі”²⁰¹, не тільки не було применшене, але щоб зростала його вартість, постійно збагачувана й збільшувана переповненою новим запалом душпастирською діяльністю, яка виконується для хворих і страждаючих або разом з ними. Це повинна бути діяльність, яка зробить можливою і створить умови для концентрації уваги на людині, діалогу з нею та співчуття і конкретної допомоги у ті хвилини, коли з приводу хвороби і страждання тяжкому випробовуванню піддається не тільки її довір’я до життя, але й сама віра в Бога та у Його батьківську любов. Це відновлене душпастирство найпомітнішим чином виявляється у виконанні святих тайн з хворими та для хворих, які є підтримкою у стражданні та слабості, надією в розпачі, місцем зустрічі і свята.

Однією з цілей відновленої й посиленої душпастирської діяльності, яка певним чином повинна узгоджено торкатися усіх членів церковної спільноти, є бачення хворого, інваліда чи особи, яка страждає, не як пасивний об’єкт любові, а як діяльний та відповідальний суб’єкт справи євангелізації і спасіння. У цій перспективі Церква повинна і прагне проповідувати Добру Новину в суспільствах, які, загубивши сенс

людського страждання, “піддають цензурі” усе, що стосується теми цієї важкої життєвої реальності. Добра Новина полягає у звіщенні, що страждання може мати для людини і самого суспільства також і позитивне значення, стаючи формою участі у спасенному стражданні Христа і в радості Його Воскресіння, отже, силою, яка освячує та будує Церкву.

Проповідування Доброї Новини набуває вірогідності тоді, коли не обмежується виключно словами, а через свідчення життя сягає також тих, хто з любов'ю віддає себе доглядові за хворими, інвалідами та страждаючими, як і самих хворих, які щораз краще й відповідальніше усвідомлюють своє місце і роль у Церкві і для Церкви.

До того, щоб у незмірному світі людського болю могла розцвісти й плодоносити “цивілізація любові”, може привести знову перечитаний та наново обдуманий Апостольський лист “*Salvifici doloris*”, закінчення якого мені хотілось би тут пригадати: “Тому треба, щоб під Христом на Голготі були всі, хто вірить у Христа, а особливо ті, які страждають з приводу своєї віри в Нього, Розіп’ятого та Воскреслого, щоб жертва їхніх страждань прискорила здійснення молитви самого Спасителя про єдність усіх (див. Ів. 17, 11; 21-22). Хай прийдуть туди також люди доброї волі, щоб у любові могли знайти спасенну суть власного страждання і справжню відповідь на усі свої запитання, бо на Хресті знаходиться “Спаситель людини”, Людина болі, яка прийняла на себе фізичні і моральні страждання людей усіх часів. Разом з Марією, Матір’ю Христа, що стоїть під Хрестом (див. Ів. 19, 25), ми зупиняємося біля усіх хрестів сучасної людини... І просимо вас усіх, що страждають, підтримати нас. Саме Вас, слабких, просимо стати джерелом сили для Церкви і людства. У страшному змаганні між силами добра і зла, яке демонструє нам наш сучасний світ – нехай переможе Ваше страждання у єдності з Хрестом Ісуса Христа”²⁰².

55. РІЗНИЙ ЖИТТЄВИЙ СТАН ТА РІЗНІ ПОКЛИКАННЯ

Робітники, які працюють у винограднику, є членами Божого народу: священники, ченці та черниці, миряни – усі є об’єктом, а разом з тим суб’єктом спільності Церкви та її місії спасіння. Кожен з нас і ми всі разом працюємо в одному спільному Господньому винограднику, здійснюючи різні, взаємодоповнюючі харизми і служіння.

Вже у площині існування, тобто раніше, ніж у площині діяльності, християни є гілками одного виноградного куща – Христа, є живими членами одного Господнього Тіла, збудованого силою Святого Духа. У площині існування – тобто, не тільки життям ласки і святості, що є першим і найбагатшим джерелом апостольської і місійної плідності Матері-Церкви, але також через стан життя, притаманний священникам, дияконам, ченцям черниціям, членам світських інститутів і католикам.

У Церкві-спільності різні стани життя дуже тісно пов’язані між собою, аж до взаємного підпорядкування. Усі, звичайно, мають ту ж саму єдину найглибшу суть, але кожен з них проходить свій шлях до християнської гідності і загального покликання до святості, яка полягає у досконалій любові. Ці способи є різними й доповнюючими один одного, тобто кожен з них має власне, оригінальне й неповторне обличчя, а одночасно кожен з них пов’язаний з іншими і виконує щодо інших роль служіння.

Знаменною рисою життєвого стану мирян є специфічний світський характер, а його церковне служіння полягає у свідченні і у свій спосіб нагадуванні священикам, ченцям і черницям значення земних і дочасних реальностей у спасенному Божому задумі. Священицьке служіння, в свою чергу, є постійною гарантією сакраментальної присутності Христа Спасителя у різні часи і в різних місцях. Чернечий стан є свідченням есхатологічної природи Церкви, тобто її прагненням до Божого Царства, сповіщенням, випередженням і немов попереднім смакуванням якого є обіти чистоти, убозтва і послуху.

Усі ці життєві стани, як взяті разом, так і кожен зокрема, служать зростанню Церкви і є різноманітною, глибоко поєднаною у “таємниці спільності” Церкви та динамічно скоординованою у здійсненні її єдиної місії.

Отже, через різні життєві стани і різноманітні покликання Церква, як одна і та сама тайна, виявляє і наново живе безмежним багатством тайни Ісуса Христа. Отці любили порівнювати Церкву з лугом, подивляючим дивовижною кількістю різноманітних трав, квітів і плодів. Св. Амбросій говорить: “Поле дає багато плодів, але кращим є луг, на котрому ростуть і плоди, і квіти. А на лузі святої Церкви і одних, й інших родиться багато. Тут можеш побачити квіти дівництва, вдівство, яке з повагою виростає, немов ліси у долинах, багатий лан подружжя, благословенний Церквою, наповнює великі зерносовища світу багатим колоссям, а винотоки Господа Ісуса – плодом буйного винограду – багатим плодом християнських заручин”²⁰³.

56. Різноманітні покликання мирян

Багата різноманітність Церкви знаходить свій подальший вияв у сфері кожного з життєвих станів. У стані світського життя існують різні покликання, тобто різні духовні й апостольські дороги окремих світських людей. З русла “загального” покликання мирян виростають специфічні покликання. Тут варто пригадати також духовний досвід, який визрів у Церкві відносно недавно, разом з розквітом різних світських інститутів, які дають можливість мирянам, як також і священикам, визнавати євангельські ради убозтва, чистоти і послуху через обіти і приречення, повністю зберігаючи свій світський чи духовний стан²⁰⁴. “Святий Дух, – ствердили Синодальні Отці, – збуджує також інші форми пожертвування Богові людей, які й надалі ведуть світське життя”²⁰⁵.

На закінчення можемо зацитувати чудовий текст св. Франціска Салезького, великого сподвижника духовності мирян²⁰⁶. Говорячи про побожність, тобто про прагнення християнської досконалості чи про “життя згідно з Духом”, він простими словами показує покликання усіх християн до святості, а одночасно специфічні форми здійснення цього покликання: “Бог, створюючи світ, сказав рослинам родити плоди, кожній “за їхнім родом” (Бут. 1, 11). Так само Він наказує християнам, які є живими рослинами його Церкви, давати плоди побожності відповідно до стану і покликання кожного. По-своєму практикує побожність шляхта, інакше – ремісник чи слуга, ще інакше – князі, по-своєму – вдова, дівця чи одружена жінка. І це ще не все. Потрібно, щоб кожна особа пристосувала спосіб побожності до своїх сил, занять і обов’язків... Бо це помилка, що суперечить вірі, навіть ересь, – вилучення віри з війська, ремісничої

майстерні, княжого двору, подружнього життя. Це правда, Filoteo, що для чисто споглядальної, монастирської і чернечої побожності немає місця серед таких покликань, однак крім цих видів побожності є інші, здатні вдосконалити людей, які живуть у світських умовах... Тому, де б ми не були, можемо і повинні прагнути до досконалого життя”²⁰⁷.

У цій самій перспективі цю проблему бачить II Ватиканський Собор: “Подружній і сімейний стан, безшлюбність (целібат) чи вдівство, професійна та суспільна діяльність повинні особливим чином відбиватися на духовності мирян. Нехай, отже, миряни невтомно розвивають отримані здібності, які відповідають їхнім умовам життя, і нехай використовують притаманні їм дари, отримані від Святого Духа”²⁰⁸.

Те, що стосується духовних покликань, ще більше стосується найрізноманітніших способів, якими усі члени Церкви стають робітниками Господнього виноградника, будуючи містичне Тіло Христа. Справді, кожен у своєму єдиному і неповторному особистому існуванні поіменно покликаний дати свій власний вклад для приходу Божого Царства. Жодний талантик, навіть найменший, не може бути прихований і не може залишитися невикористаним (див. Мт. 25, 24-27).

Нагадує нам Апостол Петро: “Служіть один одному, кожен тим даром, що його прийняв, як добрі домоуправителі різноманітної Божої благодаті” (1 Пт. 4, 10).

ЩОБ ВИ ПРИНОСИЛИ
БАГАТІ ПЛОДИ

ФОРМАЦІЯ КАТОЛИКІВ-МИРЯН

57. ПОСТІЙНО ЗРОСТАТИ У ЗРІЛОСТІ

Євангельський образ виноградної лози і гілок вказує нам на ще один основний аспект життя і місії мирян: покликання до постійного росту, дозрівання і принесення багатого плоду. Бог Отець, як запобігливий господар, турбується про свій виноградник. Про цю дбайливу присутність просить Ізраїль, гаряче промовляючи молитву: “О Боже сил, повернись-бо! Споглянь із неба й подивися; навідайсь до лози цієї, до пагінця, що твоя правиця посадила, до парості, що укріпив еси для себе” (Пс. 80, 15-16). Ісус говорить про Отця: “Я – виноградина правдива, а мій Отець – виноградар. Кожну в мені гілку, яка не приносить плоду, відрізує він. А кожна, яка вроджує плід, він очищує, аби ще більше плоду давала” (Ів. 15, 1-2).

Життєздатність гілок залежить від того, чи вони міцно посаджені у виноградній лозі, якою є Ісус Христос: “Хто перебуває в мені, а я в ньому, – той плід приносить щедро. Без мене ж ви нічого чинити не можете” (Ів. 15, 5).

У своїй свободі людина покликана Богом рости, дозрівати і приносити плоди. Вона не може ухилитися від цього покликання, не може ухилитися від особистої відповідальності. І саме цієї важкої і піднесеної відповідальності стосуються грізні слова: “Якщо хтось у мені не перебуває, той, мов гілка, буде викинутий геть і всохне; їх-бо збирають, кидають у вогонь, – і вони згоряють!” (Ів. 15, 6).

У діалозі між Богом, який кличе, і особою, до відповідальності якої звертається, полягає можливість, а швидше необхідність повного й постійного формування мирян, якому Синодальні Отці присвятили більшу частину своїх праць. Зокрема окресливши християнську формацію як “постійний процес дозрівання у вірі і уподіблення Христові, згідно з волею Отця, під керівництвом Святого Духа, чітко ствердили, що “формування мирян повинно стояти серед перших завдань єпархії і увійти до душпастирських програм так, щоб до цього були спрямовані усі зусилля спільноти (священиків, мирян і ченців)”²⁰⁹.

58. ВІДКРИТИ ВЛАСНЕ ПОКЛИКАННЯ І МІСІЮ ТА НИМИ ЖИТИ

Основною метою формації католиків-мирян є дедалі повніше відкривати власне покликання та щораз більша готовність жити ним, виконуючи власну місію.

Це мене Бог кличе, мене посилає працювати у своїм винограднику; мене закликає і посилає трудитись для приходу Його Царства в історії. Це особисте покликання і місія визначає гідність і відповідальність усієї справи формації, спрямованої на радісне й повне вдячності признание у гідності та вірне й щире прийняття цієї відповідальності.

По суті, ми споконвічно були присутні у Божому задумі, і споконвічно Він нас любив, як єдиних і неповторних осіб, називаючи кожного з нас його власним іменем, як

добрий Пастир, який “кличе ... своїх овець на їм’я” (Ів. 10, 3). Однак предвічний намір Бога проявляється кожному з нас в міру історичного розвитку нашого життя та його подій, тобто лише поступово: в певному сенсі з дня на день.

Умовами, від яких залежить відкриття конкретної волі Господа стосовно нашого життя є: повне готовності й уважне вислухання Божого Слова і науки Церкви, синівська й витривала молитва, користування мудрим й турботливим духовним керівництвом, розпізнання у світлі віри отриманих дарів і талантів, а також суспільних та історичних ситуацій, у котрих випало нам жити.

Крім того, у житті кожного мирянина є хвилини особливо важливі й вирішальні для розпізнання Божого покликання й виконання довіреної Богом місії. До таких хвилин належить період зростання та молоді роки. Не можна, однак, забувати, що Господь, так як і поступив господар щодо робітників виноградника, закликає – тобто виявляє свою конкретну й чітко визначену волю – у кожен період життя. Тому пильність, уважне приєднання до голосу Божого є основною й незамінною настановою Христового учня.

Йдеться, однак, не тільки про те, щоб ми знали, чого Бог хоче від кожного з нас у різних життєвих ситуаціях. Треба також робити те, чого хоче Бог. Про це нагадують нам слова Марії, Богородиці, промовлені до слуг у Кані: “Що лиш скаже вам, – робіть” (Ів. 2, 3). А щоб у поступі підтримувати вірність Божій волі, треба бути до цього здатним і постійно цю здатність розвивати. Звичайно, при допомозі Божої ласки, якої ніколи не бракує, як говорить Лев Великий: “Той, котрий дав гідність, дасть також і силу!”²¹⁰; також шляхом вільної й відповідальної співпраці кожного з нас.

Отож чудове й зобов’язуюче завдання, яке невпинно очікує усіх католиків-мирян та усіх християн: щораз краще пізнавати багатство віри і Хрищення і жити ними щораз повніше. Апостол Павло, говорячи про народження і ріст як про два етапи християнського життя, нагадує нам: “жадайте, неначе новонароджені дитятка, молока чистого, духовного, щоб ним рости вам на спасіння” (1 Пт. 2, 2).

59. ІНТЕГРАЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ ДЛЯ ЖИТТЯ У ЄДНОСТІ

Відкриття й реалізація власного покликання та місії вимагає від католиків-мирян формування до тієї єдності, яка становить рису їхнього існування як членів Церкви, а разом з тим громадян людського суспільства.

У їхньому житті не може бути двох протилежних джерел: з одного боку так званого “духовного” життя з його власними цінностями та вимогами, з іншого – так званого “світського” життя, яке охоплює сім’ю, працю, суспільні відносини, політичну й культурну діяльність. Гілка, прищеплена до виноградної лози, якою є Христос, приносить плоди у кожній сфері діяльності та існування. Бо усі ділянки світського життя охоплені Божим планом, за яким вони є “історичним місцем” виявлення і втілення любові Ісуса Христа на хвалу Отця і на служіння братам. Кожне покликання, кожна ситуація, кожна конкретна форма діяльності – наприклад, фахова компетенція і солідарність на місці праці; любов, відданість, участь в вихованні дітей у сім’ї; політична та суспільна служба; охорона правди у культурі – все це є нагодою провидіння для “постійного практикування віри, надії й любові”²¹¹.

До цієї єдності життя II Ватиканський Собор закликав усіх мирян, глибоко засуджуючи розрив поміж вірою та життям, Євангелією і культурою: “Собор нагадує християнам, громадянам обидвох суспільств, щоб вони прикладалися до вірного виконання своїх земних обов’язків, керуючись у цьому духом Євангелії. Відходять від правди ті, які, знаючи, що ми не маємо тут постійного громадянства, лише шукаємо майбутнього, думають, що можуть з цієї причини занедбати свої земні обов’язки, не звертаючи уваги на те, що у силі самої віри вони більш зобов’язані виконувати їх за покликанням, яке дано кожному... Розрив між визнаваною вірою та щоденним життям, який проявляється в багатьох, потрібно вважати однією з найбільших помилок нашого часу”²¹². “Тому ми можемо ствердити, що віра, яка не стає культурою, “не є вірою вповні прийнятою, до кінця продуманою, прожитою з належною вірністю”²¹³.

60. Аспекти формування

У рамках цього синтезу життя впорядкованим способом входять численні аспекти інтегрального формування мирян.

Не підлягає сумніву, що у житті кожної людини, яка покликана до постійного поглиблення єднання з Ісусом Христом, вірності волі Отця й віддачі себе братам у любові та справедливості, привілейоване місце повинно займати духовне формування. Собор говорить: “Це життя у найглибшому єднанні з Христом у Церкві підтримують духовна допомога, спільна для усіх вірних, особливо діяльна участь у святій Літургії. Цю допомогу миряни повинні використовувати так, щоб при належному виконанні святих занять серед звичайних життєвих умов не відділяли від свого життя єднання з Христом, а зміцнювалися у ньому, виконуючи свою працю згідно Божої волі”²¹⁴.

Сьогодні щораз більше відчувається нагальна потреба віроучительного формування католиків-мирян, не тільки з точки зору природнього процесу поглиблення їх віри, а й також через вимогу “пояснення тієї надії”, яка є в них, щодо світу та його серйозних і складних проблем. З цього випливає абсолютна необхідність систематичної катехизації, пристосованої до віку та різних життєвих ситуацій, та більш рішучий християнський розвиток культури як відповідь на відповідні питання, які турбують людину та сучасне суспільство.

Невідкладною справою, особливо для католиків-мирян, різним способом зайнятих у суспільному та політичному житті, є докладне знання суспільної науки Церкви, що багаторазово підкреслювали Синодальні Отці. Говорячи про політичну діяльність мирян, Отці висловилися наступним чином: “Щоб миряни могли діяльно реалізувати у політиці це благородне рішення (тобто рішення, що будуть старатися за загальне визнання і повагу людських та християнських вартостей), не достатньо їх до цього напоумлювати, а треба також забезпечити відповідне формування у межах їхнього суспільного усвідомлення, а особливо у межах суспільної науки Церкви, яка подає основи роздумів, критеріїв оцінок і практичні напрямки (див. Контр. Науки Віри, *Інструкція про християнську свободу і визволення*, 72). Ця наука повинна увійти до програм загальної катехизації, спеціалізованого формування, до шкільних та університетських програм. Треба, однак, пам’ятати, що суспільна наука Церкви динамічна, а значить пристосовується до специфічних умов часу і місця. Душпастирі

мають право та обов'язок проповідування моральних основ суспільного порядку. Натомість усі християни мають обов'язок виступати на захист людських прав. Тим не менше, тільки миряни можуть активно брати участь у діяльності політичних партій”²¹⁵.

У контексті інтегрального і об'єднаного формування католиків-мирян розвиток у собі людських вартостей є особливо важливим для їх місійної та апостольської діяльності. На цю тему Собор говорить: “Нехай також (миряни) високо цінують професійну кваліфікацію, громадянську й сімейну суть та чесноти, які стосуються суспільного життя, такі, як чесність, відчуття справедливості, щирість, ввічливість, сила духа, без яких не може підтримуватися справжнє християнське життя”²¹⁶.

У прагненні мирян до цього органічного синтезу життя, який є виразом єдності їхнього існування, а заодно умовою результативного виконання притаманної їм місії, буде вести їх та підтримувати Святий Дух, Дух єдності і повноти життя.

61. СПІВПРАЦІВНИКИ БОГА-ВИХОВАТЕЛЯ

У яких місцях і при допомозі яких засобів відбувається формування мирян? Завданням яких осіб та спільнот є цілісне й єдине формування мирян?

Оскільки виховання людини нерозривно пов'язане з батьківством та материнством, то його християнське формування має своє коріння і силу у Богів Отці, який любить і виховує своїх дітей. Так, Бог є першим великим вихователем свого Народу. Про це говорять нам прекрасні слова з Гимну Мойсея: “Господь знайшов його в краю – пустиннім, у дикій пустелі, що її виття звірів наповнює, і заходивсь його пестити, за ним ходити та берегти, мов зіницю ока. Як орел манить (до злету) своїх малят і над орлятами ширяє, так простер він крила, підхопив його та й поніс на своїх перах. Господь один водив його, не було з ним чужого бога” (Втор. 32, 10-12; див. 8, 5).

Божа справа виховання виявляється й доповнюється у Ісусі Учителі й проникає у серце кожної людини завдяки динамічній присутності Святого Духа. До участі у цій справі покликана Матір-Церква, як сама собою, так і у своїх різноманітних формах та проявах. Таким чином, католики-миряни формуються Церквою і у Церкві, що відбувається на основі взаємної єдності і співпраці усіх її членів: священників, ченців та самих мирян. Отже, усі члени церковної спільноти, у всій своїй різноманітності, отримують у цій сфері від Святого Духа дар плідності й активно з ним співпрацюють. Так писав св. Методій з Олімпу: “Менш досконалі ... виношуються й формуються, як в материнському лоні, більш досконаліми, щоб були зачаті і зроджені для величності й краси чеснот”²¹⁷, так, як це сталося у випадку св. Павла, який увійшов до Церкви завдяки досконалім християнам (у особі Ананія), після чого він сам досягнув досконалості і був духовним батьком багатьох синів та дочок!

Виховання є насамперед усією справою Вселенської Церкви, у котрій Папа виконує роль першого вихователя католиків-мирян. Йому, як наступникові Петра, належить завдання “утвердження братів у вірі” через навчання усіх віруючих основних підстав християнського й церковного покликання і місії. Усі його слова не тільки проголошені,

але й поміщені в документах дикастерії Апостольської Столиці, повинні вислуховуватися мирянами у душі готовності їх прийняття з любов'ю.

Єдина і Вселенська Церква присутня у різних частинах світу через Церкви свого права. У кожній з них особиста відповідальність за те, що стосується мирян, лежить на єпископах, котрий повинен турбуватися про їх формування через проповідання Слова, виконання Євхаристії і тайн та керівництво їхнім християнським життям.

У Церкві свого права чи єпархії знаходиться і діє парафія, якій належить істотне завдання безпосереднього й особистого формування мирян-католиків. Покликанням парафії, якій легше нав'язати контакт з окремими особами та групами осіб, є виховання своїх членів у слуханні Слова, у літургійному та особистому діалозі з Богом, у братній любові та наближенні до них безпосереднім і конкретним способом значення церковного єднання і місійної відповідальності.

У деяких парарфіях, особливо де вони великі та далекі одна від одної, значною допомогою у формуванні християн служать малі церковні спільноти, завдяки яким з повною силою в усі кутки сягає свідомість і досвід церковної комуні та місії. Синодальні Отці, крім того, ствердили, що іншою формою допомоги може бути катехизація охрищених осіб, здійснена у формі катехуменату і використовуюча певні елементи "Обряду християнського втаємничення дорослих", які служать для відкриття і переживання величезних й надзвичайних багатств та відповідальності, які випливають з отриманого Хрищення²¹⁸.

У формуванні, яке миряни отримують у діоцезії і парафії, насамперед у період усвідомлення єднання та місії, особливо важливе місце займає допомога, взаємно засвідчена різними членами Церкви. У цій допомозі виявляється, а заодно реалізується таємниця Церкви, Матері й Виховательки. Священики, ченці й черниці повинні допомагати католикам-мирянам у їх формуванні. Тому Синодальні Отці заохотили священиків і кандидатів до священства, щоб вони "старанно готувалися до діяльності для розвитку покликання і місії мирян"²¹⁹. Самі миряни, зі свого боку, можуть і повинні підтримувати священиків і ченців на шляху їхнього духовного та пастирського служіння.

62. Інші виховні середовища

Також християнська сім'я, будучи "домашньою Церквою", є природньою і основною школою віри. Батько і мати у таємниці подружжя отримують ласку і завдання християнського виховання дітей, для яких свідчать і яким передають як людські, так і релігійні цінності. Діти уже з першими словами вчаться славити Бога, близькість якого відчують як близькість турботливого Отця, а разом з першими жестами любові вчаться також відкривати себе іншим, а у дарі себе самих відкривають суть людського життя. У щоденному житті справжньої християнської сім'ї діти здобувають перший "досвід Церкви", який пізніше підтверджується й поглиблюється разом з їх поступовим активним і відповідальним включенням у життя ширшої церковної спільноти і суспільства. Чим більше усвідомлення християнських супругів та батьків у тому, що їх "домашня Церква" бере свою участь у житті і місії Вселенської

Церкви, тим більше у їх діях розвивається “суть Церкви” та відчуття того, якою гарною річчю є віддача своїх сил на службу Божому Царству.

Важливим місцем формування є також католицькі школи й університети та осередки духовного відновлення, які щораз більше поширюють сьогодні свою діяльність. Як ствердили Синодальні Отці, у актуальному суспільному та історичному контексті, який відзначають глибокі культурні зміни, вже не вистачає – все ж завжди необхідної й незамінної – участі християнських батьків у житті школи. Треба приготувати католиків-мирян, щоб вони віддавалися справі виховання як їхній справжній та притаманній їм церковній місії. Необхідно теж створити і розвивати “виховні спільноти”, які складатимуться з батьків, учителів, ченців, черниць та представників молоді. Прагнучи, щоб школа гідним способом виконувала свою функцію формування, миряни повинні наполегливо вимагати, від усіх і для усіх, справжньої свободи у сфері виховання, гарантованої також відповідним судовим законодавством” 220.

Синодальні Отці звернули слова визнання і заохочення до тих усіх мирян, чоловіків і жінок, які у громадському й християнському дусі ведуть виховну працю у школах й інститутах. Вони також звернули увагу на термінову потребу того, щоб у католицьких і некатолицьких школах учителі та професори правдиво свідчили про Євангеліє прикладом власного життя, професійною компетенцією та старанністю навчання, натхненного християнським духом зі збереженням, зрозуміла річ, самостійності науки та різних її ділянок. Незмірно важливим є те, щоб науково-технічні дослідження, виконувані мирянами, опиралися на критерій служіння людині у всіх вимірах її вартостей та вимог. У цій ділянці Церква доручає католикам-мирянам завдання вказувати усім внутрішній зв’язок між вірою і наукою, Євангелієм та культурою людини²²¹.

“Синод, – читаємо в одній з Propositiones, – звертається до пророчої ролі католицьких шкіл та університетів і виявляє визнання для праці вчителів та викладачів, сьогодні переважно мирян, які з усією віддачею дбають про те, щоб католицькі інститути виховували чоловіків і жінок, втілюючи у своє життя “нову заповідь”. Одночасна присутність священників та мирян, а також ченців і черниць вказує учням живий образ Церкви і полегшує пізнання її багатства (див. Конгрегація Католицького Виховання, “Вихователь-мирянин – свідок віри у школі”)²²².

Також групи, товариства і рухи мають своє значення у вихованні мирян. Кожне з цих об’єднань за допомогою притаманних собі методів робить можливим формування, глибоко пов’язане з досвідом апостольського життя, а одночасно дають можливість для інтеграції, уточнення і ближчого визначення формування, отриманого їх членами від інших осіб та спільнот.

63. ФОРМУВАННЯ ЯК ВЗАЄМНИЙ ДАР УСІХ І ДЛЯ ВСІХ

Формування не є привілеєм, призначеним тільки для деяких людей, а правом і обов’язком усіх. Синодальні Отці ствердили у зв’язку з тим, що “можливість формування треба гарантувати усім, особливо бідним людям, які самі можуть бути джерелом формування для усіх”. І далі: “Формування повинно користуватися

відповідними методами, які допомагають кожному у повній реалізації людського і християнського покликання”²²³.

Маючи на увазі реальну силу діяльності та результативність душпастирства, необхідно дбати про розвиток формування вихователів, організовуючи, крім іншого, відповідні курси та спеціальні школи. Формування тих, які мають, у свою чергу, зайнятися формуванням католиків-мирян, є основною умовою гарантії формування у широкому плані, яка зможе охопити усіх мирян-католиків.

У справі формування необхідно звернути особливу увагу на місцеву культуру, згідно з виразною порадою Синодальних Отців: “Християнське формування у найвищій мірі повинно приймати до уваги культуру даного регіону, яка вкладає власний внесок у справу формування і допомагає оцінити вартості як даної культурної традиції, так і ті, котрі пропонує сучасна культура. Необхідно також надати належну увагу різним культурам, які можуть співіснувати серед того самого населення чи народу. Церква, Мати і Вчителька людей, докладє усіх старань, щоб оздоровити – там, де є така необхідність – культуру меншин, що існує серед великих народів”²²⁴.

У справі виховання деякі переконання виявляються особливо необхідними і плідними. Насамперед, переконання у тому, що справжнє і плідне формування можна забезпечити тільки тоді, коли кожен візьме на себе і буде розвивати відповідальність за власне формування. Ця відповідальність набирає форму “самовиховання”.

Крім того, важливим є переконання, що кожен з нас є ціллю, а заодно, точкою виходу формування. Чим краще ми будемо поінформованими, тим краще зрозуміємо необхідність продовження і поглиблення формування, та тим більше будемо здатні виховувати інших.

Особливо важливим є усвідомлення, що справа формування, опираючись, з одного боку, на розумне використання засобів і методів, почерпнутих з науки про людину, з другого – тим більш є плідним, чим більше піддається діяльності Бога. Бо тільки та лоза, котра не боїться бути очищеною господарем, дає багатий плід собі та іншим.

64. ЗАКЛИК І МОЛИТВА

На закінчення цього післясинодального документа я ще раз хочу повторити заклик “господаря” з Євангелія: “Ідіть і ви у мій виноградник.” Можна сказати, що значення Синоду про покликання та місію мирян полягає саме у цьому заклику Господа Ісуса, зверненому до усіх людей, а особливо до католиків-мирян, чоловіків і жінок.

Робота Синоду була для кожного з учасників нарад великим духовним досвідом: досвідом Церкви, що у світлі і силі Святого Духа розпізнає і приймає відновлений заклик свого Господа, аби вказати сучасному світові таємницю свого єднання і енергію своєї місії спасіння, особливо маючи на увазі місце та роль мирян. Дане Повчання повинно привести до цього, щоб у всіх Церквах, розкиданих по світу, плід Синоду був якомога багатший. Тим плодом буде діяльне прийняття заклику Ісуса усім Божим народом, а у ньому – католиками-мирянами.

Я звертаюся до усіх і до кожного зокрема, до Пастирів і вірних, з гарячим нагадуванням не відчувати втоми, більше того, старатися все більше вкорінювати у своїх думках, серці та житті церковну свідомість, тобто свідомість приналежності до Церкви Ісуса Христа й участі у таємниці його єднання та у його апостольській і місійній силі. Особливо важливим є те, щоб усі християни усвідомлювали ту надзвичайну гідність, яку отримали разом зі Святим Хрищенням: усвідомлення того, що через ласку ми були покликані до стану люблених дітей Отця, що ми є членами тіла Ісуса Христа і Його Церкви, живими святими храмами Святого Духа. Ще раз зі зворушенням та з вдячністю вслухаймося у слова Івана Євангелиста: “Дивіться, яку велику любов дарував нам Отець, щоб ми дітьми Божими звалися. Ми і є ними” (1 Ів. 3, 1).

Та “християнська новина” дана членам Церкви, з якої починається участь усіх у священницькому, пророцькому і царському уряді Христа та покликання до святості у любові, виявляється і реалізується у випадку католиків-мирян згідно з їх “світським характером”, який є їхньою “специфічною властивістю”.

Церковна свідомість, окрім почуття спільної християнської гідності, включає також почуття приналежності до тайни Церкви-Сопричастя-Койнонії, яка становить основний вирішальний аспект життя і місії Церкви. Для усіх і для кожного гаряча молитва Ісуса під час Останньої Вечері: “*Ut unum sint!*”, повинна стати необхідною та невідмовною програмою життя й діяльності.

Живе почуття церковного єднання, будучи даром Святого Духа, який також домагається від нашої свободи відповіді, дає свій цінний плід у вигляді гармонійного визнання у “єдиній та католицькій” Церкві цінності багатства покликань і життєвих умов, харизм, служінь, завдань та відповідальності, а також виконуваної з великим переконанням і більш рішучої співпраці між групами, товариствами й рухами католиків-мирян, що веде до солідарного здійснення спільної спасенної місії Церкви. Вже саме собою єднання є першим великим знаком присутності Христа Спасителя у світі. У той же час воно закликає до безпосередньої апостольської та місійної діяльності Церкви та сприяє їй.

На порозі третього тисячоліття уся Церква – Пастирі і вірні – повинна більш усвідомити собі власну відповідальність за наказ Христа: “Ідіть же по всьому світу та проповідуйте Євангеліє всякому творінню” (Мр. 16, 15) і у новому пориві оживити свою місійну працю. Церкві було довірено велике, вимагаюче активності, чудове завдання нової євангелізації, якої так потребує світ. Католики-миряни нехай почуваються активними і відповідальними учасниками цієї справи, будучи покликаними проповідувати Євангелія і жити за ним у служінні вартості та потреб особистості й суспільства.

Синод єпископів, який відбувся у жовтні Марійського року, особливим чином довірив свою працю заступництву Пресвятої Діви, Матері Спасителя. Також її заступництву я довіряю зараз духовну плідність плодів Собору. На закінчення цього післясинодального документа звертаюся до Пресвятої Діви, еднаючись з Отцями та мирянами, усіма іншими членами Божого народу. Мій заклик стає молитвою.

Найсвятіша Діво,
Мати Христова та Мати Церкви,
з радістю й подивом
ми співаємо з тобою Славу,
Твою пісню любові і вдячності.

Вдячності Богові,
“милосердя якого йде з покоління до
покоління”,

разом з Тобою дякуємо
за чудове покликання католиків-мирян
і за те, що довірив їм таку багату
і різноманітну місію,
закликаючи кожного поіменно

єднатися,

щоб жити у любові
і святості з Ним самим,
у братній єдності
великої сім'ї Божих дітей;
що послав їх, аби несли світло Христа,
і щоб через своє євангелійне життя
вогонь Святого Духа
несли усьому світу.
Діво, що співаєш Славу,
наповни серця їх вдячністю й ентузіазмом
для цього покликання і для цієї місії.

Покірنا і великодушна “Слугине
Господня”,

навчи нас своїй відданості
у служінні Богові і спасінню світу.
Відкрий наші серця для незмірних
горизонтів Божого Царства
і проповідування Євангелії всякому

творінню.

Твоє материнське серце знає
багато небезпек і багато зла,
які сьогодні пригноблюють чоловіків та

жінок,

але воно також знає
про багато добрих починань,
про велике прагнення духовних

цінностей

і щораз багатших плодів спасіння.

Мужня Діво,
надихни нас силою духа та довірою до

Бога,

щоб ми зуміли подолати
усі перешкоди,
на які ми наштовхуємося, виконуючи

нашу місію.

Навчи нас сприймати реальність світу

з живим почуттям
християнської відповідальності
і з радісною надією
на прихід Божого Царства,
нового неба й нової землі.

Ти, котра з Апостолами
у горниці пересувала на молитві,
очікуючи приходу Духа

П'ятдесятниці,

проси, щоб Він знову вилився
на усіх католиків-мирян,
чоловіків і жінок,
аби вповні відповідали своєму

покликанню

і своїй місії,
як гілки правдивої виноградної лози,
для принесення багатого плоду
для життя світу.

Богородице Діво,
веди нас і підтримуй,
щоб ми завжди жили, як справжні
сини та дочки Церкви Твого Сина
і спричинилися до утвердження на

землі

цивілізації правди і любові,
згідно Божій волі та на його славу.

Амінь.

Рим, Базилика св. Петра, 30 грудня 1988 року,
у свято Пресвятої Родини,
на одинадцятому році Понтифікату.

ІВАН ПАВЛО II

ПРИМІТКИ

- 1 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 48.
- 2 Св. Григорій Вел., “*Hom. in Evang*” I, XIX, 2: PI 76, 1155.
- 3 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 33.
- 4 Іван Павло II, Проповідь під час урочистої Сл. Божої на закінчення VII Звичайного Генерального Зібрання Синоду єпископів (30 жовтня 1987): AAS 80 (1988), 598.
- 5 Пор. *Propositio 1*.
- 6 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 11.
- 7 Соборні Отці під час надзвичайного зібрання на Соборі у 1985 році підтвердили “велике значення та велику актуальність душпастирської конституції “*Gaudium et spes*”, говорячи далі: “Одночасно однак зауважуємо, що знаки нашого часу частково відрізняються від тих, які виступали в часи Синоду, бо збільшились труднощі і небезпеки. Зростають усюди на землі голод, пригноблення, несправедливість і війни, тортури й тероризм, інші форми насильства” (*Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi. Relatio finalis*, II, D, 1).
- 8 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 7.
- 9 Св. Августин, “Сповідь”, I, 1: *CCL 27*, 1.
- 10 Пор. “*Instrumentum laboris*”, “Покликання і місія мирян у Церкві та світі через двадцять років після II Ватиканського Собору”, 5–10.
- 11 Пор. II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 1.
- 12 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 6.
- 13 Пор. *Propositio 3*.
- 14 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 31.
- 15 Там же.
- 16 Пій XII, Промова до нових кардиналів (20 лютого 1946): AAS 38 (1946), 149.
- 17 Екум. Собор у Флоренції, “*Deor pro Armeniis*”, *DS 1314*.
- 18 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 10.
- 19 Св. Августин, “*Пояснення псалмів*”, XXVI, II, 2: *CCL 38*, 1545.
- 20 Пор. II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 10.
- 21 Іван Павло II, Проповідь на початок понтифікату (22 жовтня 1978): AAS 70 (1978), 946.
- 22 Пор. виклад тієї ж науки в “*Instrumentum laboris*”, “Покликання і місія мирян у Церкві та світі через двадцять років після II Ватиканського Собору”, 25.
- 23 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 34.
- 24 Там же, 35.
- 25 Там же, 12.
- 26 Там же, 35.
- 27 Св. Августин, “*Про царство Боже*”, XX, 10: *CCL 48*, 720.
- 28 II Всел. Ват. Собор, догм. канст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 32.
- 29 Там же, 31.
- 30 Павло VI, Промова до студентів світських інститутів (2 лютого 1972): AAS 64 (1972), 208.
- 31 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 5.
- 32 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 31.
- 33 Там же.
- 34 Там же.
- 35 Пор. там же, 48.
- 36 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 32.
- 37 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 31.
- 38 Там же.
- 39 *Propositio 4*.
- 40 “Як повноправні члени Народу Божого і Містичного Тіла, завдяки Тайні Хрищення, беручи участь у потрійному – священничому, пророчому і царському служінні Христа, Святі виявляють та розвивають багатства своєї гідності, живучи у світі. Це все, що для духовних осіб може бути чи винятковим завданням, стосовно мирян становить типове для них посланництво. Властиве їм покликання полягає у тому, що мають “шукати Царство Боже, займаючись світськими справами і керуючись ними за волею Божою” (“*Lumen gentium*”, 31)”, (Іван Павло II, Недільна молитва “*Ангел Господній*” [15 березня 1987]: *Insegnamenti*, X, 1 [1987], 561).

- 41 Тут насамперед треба покликатись на V розділ догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 39-42, який говорить про “загальне покликання до святості в Церкві”.
- 42 II Надзвичайне Генеральне Зібрання Синоду єпископів (1985), кінцева реляція *Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi. Relatio finalis*, II, A, 4.
- 43 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 40.
- 44 Там же, 42. Ті урочисті і однозначні слова Собору виражають основні правди християнської віри. Пій XI у енцикліці “*Casti connubii*”, присвяченій життю християнських подруж, говорить: “Усі вони можуть і повинні, в якій би ситуації не знаходились і в яких би умовах не жили, наслідувати приклад святості, даний людям через Бога в особі нашого Ісуса Христа, і з Божою допомогою прямувати до християнської вершини досконалості, приклади якої знаходимо у Святих”: AAS 22 (1930), 548.
- 45 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 4.
- 46 *Propositio* 5.
- 47 *Propositio* 8.
- 48 Св. Лев Великий, “*Sermo*” XXI, 3: S. Ch. 22 bis, 72.
- 49 Св. Максим, “*Tract. III de Baptismo*”: Pl 57, 779.
- 50 Св. Августин, “*In Ioann Evang. tract.*”, 21, 8: CCL 36, 216.
- 51 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 33.
- 52 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 4.
- 53 II Надзвичайне Генеральне Зібрання Синоду єпископів (1985), *Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi. Relatio finalis*, II, C, 1.
- 54 Павло VI, Виступ під час аудієнції у середу (8 червня 1966): “*Insegnamenti*”, IV (1966), 794.
- 55 Пор. II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 6.
- 56 Пор. II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 7.
- 57 Там же, 9.
- 58 Там же, 1.
- 59 Там же, 9.
- 60 Пор. II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 7.
- 61 Там же.
- 62 Там же, 4.
- 63 Іван Павло II, Урочиста проповідь на закінчення VII Звичайного Зібрання Синоду єпископів (30 жовтня 1987): AAS 80 (1988), 600.
- 64 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 4.
- 65 Пор. II Всел. Ват. Собор, Декрет про місійну діяльність Церкви “*Ad gentes*”, 5.
- 66 II Всел. Ват. Собор, Декрет про служіння і життя священників “*Presbyterorum ordinis*”, 2; пор. II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 10.
- 67 Пор. II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 10.
- 68 Пор. Іван Павло II, Лист до усіх священників Церкви з нагоди Великого Четверга 1979 (9 квітня 1979), 3-4: “*Insegnamenti*”, II, 1 (1979), 844-847.
- 69 Кодекс Канонічного Права, кан. 230, § 3.
- 70 Пор. II Всел. Ват. Собор, Декрет про служіння і життя священників “*Presbyterorum ordinis*”, 2 і 5.
- 71 Пор. II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 24.
- 72 Кодекс Канонічного Права перераховує ряд функцій і завдань священників, які, однак, в особливих випадках, там, де напр. відчувається брак пресвітерів і дияконів, можуть тимчасово виконувати уповноважені до цього миряни після отримання відповідних повноважень від церковної влади: пор. кан. 230, § 3; 517, § 2; 861, § 2; 910, § 2; 943, 1112 і т.д.
- 73 Пор. II Всел. Ват. Собор, Конст. про св. Літургію “*Sacrosanctum concilium*”, 28; Кодекс Канонічного Права, кан. 239, §2, в якому говориться: “Миряни, які відзначаються відповідними знаннями, здоровим розумом і чесністю, здатні, як знаючі чи порадики, допомагати пастирям Церкви, даючи поради згідно з приписами права”.
- 74 Кодекс Канонічного Права представляє багато різних функцій і завдань, які миряни можуть виконувати в структурах Церкви: пор. кан. 228; 229, I 3; 317, § 3; 463, § 1 № 5 і § 2; 483; 494; 537; 759; 776; 784; 785; 1282; 1421, § 2; 1424; 1428, § 2; 1435 і т.д.
- 75 Пор. *Propositio* 18.
- 76 Павло VI, Адор. апост. “*Evangelii nuntiandi*”, 70: AAS 68 (1976), 60.
- 77 Пор. Кодекс Канонічного Права, кан. 230, I 1.
- 78 *Propositio* 18.

- 79 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 3.
- 80 “З прийняттям тих харизм, навіть звичайних, зроджується для кожного віруючого право і обов’язок вживання їх у Церкві і світі для добра людей та побудови Церкви, з волі Духа Святого, який “віє, куди забажає” (Ів. 3, 8), а також в єднанні з братами в Христі, особливо зі своїми пастирями” (II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 3).
- 81 *Propositio* 9.
- 82 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 12.
- 83 Пор. *там же*, 30.
- 84 II Всел. Ват. Собор, Декрет про пастирські завдання єпископів у Церкві “*Christus Dominus*”, 11.
- 85 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 23.
- 86 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 10.
- 87 Пор. *Propositio* 10.
- 88 Пор. Кодекс Канонічного Права, кан. 443, § 4; 473, § 1 і наст.
- 89 Пор. *Propositio* 10.
- 90 Собор говорить: “Оскільки єпископ у своїй Церкві не може особисто завжди і усюди керувати усією паствою, з цією метою повинен утворити групи вірних. Найважливіші з них – парафії, організовані під керівництвом душпастиря, який заступає єпископа. Адже вони в певний спосіб представляють видиму Церкву, встановлену на всій землі” (II Всел. Ват. Собор, конст. про св. Літургію “*Sacrosanctum concilium*”, 42).
- 91 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 28.
- 92 Іван Павло II, Адор. апост. “*Catechesi tradendae*”, 67: AAS 71 (1979), 1333.
- 93 Кодекс Канонічного Права, кан. 515, § 1.
- 94 Пор. *Propositio* 10.
- 95 Пор. II Всел. Ват. Собор, конст. про св. Літургію “*Sacrosanctum concilium*”, 42.
- 96 Пор. Кодекс Канонічного Права, кан. 555, § 1,1.
- 97 Пор. *там же*, кан. 383, § 1.
- 98 Павло VI, Проповідь до римського кліру (24 червня 1963): AAS 55 (1963), 674.
- 99 *Propositio* 11.
- 100 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 10.
- 101 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 10.
- 102 Пор. *Propositio* 10.
- 103 Св. Григорій Великий, *Hom. in Ez.*, II, I, 5: CCL 142, 211.
- 104 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 16.
- 105 Іван Павло II, Проповідь на “*Ангел Господній*” (23 серпня 1987): “*Insegnamenti*”, X, 3 (1987), 240.
- 106 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 18.
- 107 *Там же*, 19; пор. *там же*, 15; II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 37.
- 108 Кодекс Канонічного Права, кан. 215.
- 109 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 39.
- 110 Пор. *там же*, 40.
- 111 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 19.
- 112 Пор. II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 23.
- 113 *Там же*.
- 114 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 23.
- 115 *Там же*, 20.
- 116 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 24
- 117 *Propositio* 13
- 118 Пор. *Propositio* 15
- 119 Іван Павло II, Проповідь на Конгресі італійської Церкви в Лорето (10 квітня 1985): AAS 77 (1985), 964.
- 120 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 1
- 121 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 30.
- 122 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 10.
- 123 Павло VI, адор. Апост. “*Evangelii nuntiandi*”, 14: AAS 68 (1976), 13.
- 124 Іван Павло II, Проповідь на початок понтифікату (22 жовтня 1978): AAS 70 (1978), 947.

- 125 *Propositio 10.*
- 126 II Всел. Ват. Собор, Декрет про місійну діяльність Церкви “*Ad gentes*”, 20; пор. також там же, 37.
- 127 *Propositio 29.*
- 128 Пор II Всел. Ват. Собор, Декрет про місійну діяльність Церкви “*Ad gentes*”, 21.
- 129 *Propositio 30 bis.*
- 130 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 5.
- 131 Пор. II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 22.
- 132 Там же.
- 133 Іван Павло II, Енц. “*Redemptor hominis*”, 14: AAS 71 (1979), 284-285.
- 134 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 40.
- 135 Пор. там же, 12.
- 136 “Якщо ми так урочисто святкуємо народження Ісуса, чинімо так, аби засвідчити, що кожна людина є єдиною і неповторною. Коли наші людські статистики, класифікації, системи (політичні, економічні соціальні і культурні), а також звичайні людські можливості не спроможні запевнити людині того, щоб могла народитися, існувати та творити як єдина і неповторна – Бог їй це все гарантує. Для Нього і навколо Нього людина завжди є єдиною та неповторною. Є кимось від віків передбаченою і від віків вибраною. Покликаною і названою своїм власним іменем” (Іван Павло II, Перше послання на честь Різдва Христового: AAS 71 1979, 66).
- 137 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 27.
- 138 Іван Павло II, Адор. апост. “*Familiaris consortio*”, 30: AAS 74 (1982), 116.
- 139 Пор. Конгрегація Вчення Віри, Інструкція “*Donum vitae*” про повагу до людського життя, що народжується, та про гідність його передання. Відповідь на деякі актуальні питання (22 лютого 1987): AAS 80 (1988), 70-102.
- 140 *Propositio 36.*
- 141 Іван Павло II, промова на честь XXI Світового Дня миру (8 грудня 1987): AAS 80 (1988), 278 і 280.
- 142 Св. Августин, “*De Catech. Rud.*”, XXIV, 44: CCL 46, 168.
- 143 *Propositio 32.*
- 144 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 24.
- 145 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 12.
- 146 Пор. Іван Павло II, Адор. апост. “*Familiaris consortio*”, 42-48: AAS 274 (1982), 134-140.
- 147 Там же, 86: AAS (1982), 188.
- 148 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 8.
- 149 На тему реляції між справедливістю та милосердям пор. Енц. “*Dives in misericordia*”, 12: AAS 72 (1980), 1215-1217.
- 150 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 75.
- 151 Там же, 74.
- 152 I Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 76.
- 153 Пор. *Propositio 28.*
- 154 Іван Павло II, Енц. “*Sollicitudo rei socialis*”, 38: AAS 80 (1988), 565-566.
- 155 Пор. Іван XXIII, Енц. “*Pacem in terris*”: AAS 55 (1963), 265-266.
- 156 Іван Павло II, Енц. “*Sollicitudo rei socialis*”, 39: AAS 80 (1988), 568.
- 157 Пор. *Propositio, 26.*
- 158 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 63.
- 159 Пор. *Propositio, 24.*
- 160 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 67 Пор. Іван Павло II, Енц. “*Laborem exercens*”, 24-27: AAS 73 (1981), 637-647.
- 161 Іван Павло II, Енц. “*Sollicitudo rei socialis*”, 34: AAS 80 (1988), 560.
- 162 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 53.
- 163 Пор. *Propositio 35*
- 164 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 58.
- 165 Павло VI, Адор. апост. “*Evangelii nuntiandi*”, 18-20: AAS 68 (1976), 18-19.
- 166 Пор. *Propositio 37.*
- 167 Св. Григорій Великий, “*Hom in Evang.*” I, XIX, 2: PL 76, 1155.

- 168 II Всел. Ват. Собор, Декл. про християнське виховання “*Gravissimum educationis*”, 2.
- 169 Іван Павло II, Ап. лист до молоді цілого світу з нагоди Світового Року Молоді, 15: AAS 77 (1985), 620-621.
- 170 *Propositio* 52.
- 171 *Propositio* 51.
- 172 II Всел. Ват. Собор, Промова до молоді (8 грудня 1965): AAS 58 (1966), 18.
- 173 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 48.
- 174 J. Gerson, “*De parvulis ad Christum trahendis*”: Oeuvres complètes, Desclée, Paris 1973, IX, 669.
- 175 Іван Павло II, Промова до людей, старших віком з італійських дієцезій (23 березня 1984): “*Insegnamenti*”, VII, 1 (1984), 744.
- 176 Пор. Іван XXIII, Енци. “*Pacem in terris*”: AAS 55 (1963), 267-268.
- 177 Іван Павло II, Адор. апост. “*Familiaris consortio*”, 24: AAS 74 (1982), 109-110.
- 178 *Propositio* 46.
- 179 *Propositio* 47.
- 180 II Всел. Ват. Собор, Декрет про апостольство мирян “*Apostolicam actuositatem*”, 9.
- 181 Павло VI, Промова до Комітету Світового Року Жінки (18 квітня 1975): AAS 67 (1975), 266.
- 182 *Propositio* 46.
- 183 *Propositio* 47.
- 184 *Propositio* 47.
- 185 II Всел. Ват. Собор, душп. конст. про Церкву в сучасному світі “*Gaudium et spes*”, 10.
- 186 Енцикліка “*Redemptoris Mater*”, нагадуючи, що “марійський вимір християнського життя знаходить особливе виявлення стосовно до жінки та її суспільної позиції”, говорить: “Жіноцтво дійсно становить особливий зв’язок з Матір’ю Спасителя. До цієї теми можливо слід буде звернутися при іншій нагоді. Тут намагаємось лише підкреслити, що постать Марії з Назарета кидає світло на жінку, як таку через сам факт, що Бог у тій благородній події Воплочення Сина довірився вільній та діяльній послугі нареченої. Можна отже стверджувати, що жінка, дивлячись на Марію, відкриває у Ній секрет гідного пережиття своєї жіночості і справжньої самореалізації. В світлі Марії Церква бачить у жінці відблиски краси, що відображають найблагородніші почуття, на які здатне людське серце: повну пожертву любові, міць, котра спроможна перенести найбільші терпіння, безмежну вірність, невтомну активність, уміння поєднання проникливої інтуїції зі словом потіхи та заохоти” (Іван Павло II, Енци. “*Redemptoris Mater*”, 46: AAS 79 [1987], 424-425).
- 187 Іван Павло II, Ап. лист “*Mulieris dignitatem*”, 16.
- 188 Пор. Конгрегація Вчення Віри, Декларація в справі допущення жінок до офіційного священства “*Inter insigniores*” (15 жовтня 1976): AAS 69 (1977), 98-116.
- 189 Пор. Іван Павло II, Ап. лист. “*Mulieris dignitatem*”, 26.
- 190 Там же, 27; “Церква є диференційованим тілом, в якому кожен виконує власну функцію; існує у ньому поділ завдань, до якого не слід вводити замішань. Поділ цей не становить вищість одних над іншими, ані не дає нагод для заздрощів. Найвищою харизмою, єдиним, чого можна і потрібно прагнути, – є любов (пор. I Кор. 12-13). У Царстві Небесному найважливіше місце займають не ключники, але Святі (Конгрегація Вчення Віри, Декларація в справі допущення жінок до офіційного священства “*Inter insigniores*” [15 жовтня 1976]: AAS 67 (1977), 115).
- 191 Павло VI, Промова до Комітету Світового Року Жінки (18 квітня 1975): AAS 67 (1975), 266.
- 192 *Propositio* 47.
- 193 Там же.
- 194 II Всел. Ват. Собор, догм. конст. про Церкву “*Lumen gentium*”, 36.
- 195 Іван Павло II, Адор. апост. “*Familiaris consortio*”, 50: AAS 74 (1982), 142-142.
- 196 *Propositio* 46.
- 197 *Propositio* 47.
- 198 VII Звичайне Зібрання Синоду Єпископів (1987), Per Concilii Semitas ad Populum Dei Nuntius, 12.
- 199 *Propositio*, 53.
- 200 Іван Павло II, Ап. лист “*Salvifici doloris*”, 3: AAS 76 (1984), 203.
- 201 Св. Ігнатій Антіохійський, “*Ad Ephesios*”, VII, 2: S. Ch. 10, 64.
- 202 Іван Павло II, Ап. лист “*Salvifici doloris*”, 31: AAS 76 (1984), 249-250.
- 203 Св. Амбросій, “*De virginitate*” VI, 34: PL 16, 288; пор. Св. Августин, “*Sermo CCCIV*”, III, 2: PL 38, 1396.
- 204 Пор. Пій XII, апост. конст. “*Provida Mater*” (2 лютого 1947): AAS 39 (1947), 114-124; Кодекс Канонічного Права, кан. 573.

205 *Propositio* 6.

206 Пор. Павло VI, Ап. лист "*Sabaudiae gemma*" (29 січня 1967): AAS 59 (1967), 113-123.

207 Св. Франциск Салезький, "Introduction a la vie d'ivote", I, III: *Oeuvres complètes*, Monastère de la

Visit